

Özgür Halk

Yıl: 2 Sayı: 4 15 Şubat 1991

Aylık siyasi-kültürel dergi

5000 TL (KDV dahil)

Emperyalist savaşların faturası YİNE HALKLARA!

diwan
Café & Buchhandlung
Steinenvorstadt 4 • 4051 Basel • Tel.+ 061 28145 95

Körfez Savaşı ve TC'nin durumu

Kadın hakları ve özgürlüğü sorunu / A. inanç

Din sorununa devrimci yaklaşım / Ali FIRAT

SES Basın Yayın Tic.
adına sahibi

Rıza ERDOĞAN

Yazışleri Müdürü

Rıza ERDOĞAN

Yayın Yönetmeni
Hüseyin AYKOL

Yönetim yeri:

Hamam Sok No: 2/6

Yavuz İşhanı

Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 512 58 97

Dizgi ve teknik hazırlık:

DİZ Basın Yayın

Tel: 512 36 68

Baskı:

Serler Matbaacılık A.Ş.

Genel dağıtım:

Hür Basın Dağıtım A.Ş.

Abone koşulları:

Yurtiçi:

6 aylık: 25.000 TL

1 yıllık: 50.000 TL

Rıza ERDOĞAN adına

T. İş Bankası Türbe Şubesi

Hesap No: 1119409

Yurtdışı:

6 aylık: 25.- DM

1 yıllık: 50.- DM

Rıza ERDOĞAN adına

Pamukbank Türbe Şubesi veya

Yapı Kredi Çemberlitaş Şubesi

15 Şubat
1991

Özgür Halk, dördüncü sayısını Ortadoğu ve dünyada politik gelişmelerin hızlı ve yoğun olduğu bir dönemde çıkarıyor. Emperyalizmin Ortadoğu'daki statükoyu değiştirme girişimleri, Türkiye burjuvazisinin gaspçı özüne uygun olarak savaşta çıkar sağlama girişimleri ile beraber ülkemizde çözülmeye mahkum sömürü ilişkilerini yeniden inşa etme planları halklar aleyhine işletilmeye çalışılan politikalarıdır. Diğer taraftan savaş ortamı süreçleri hızlandırmış ve halkların devrimci kurtuluşuna zemin hazırlamıştır. **Özgür Halk**, bu noktadan hareketle, halklar aleyhine işletilmeye çalışılan emperyalist savaşa hayır, halkların devrimci kurtuluş savaşına sonuna kadar evet diyor.

3. sayımız çıktığında henüz savaş başlamamıştı. Halkımız için kan, gözyaşı ama aynı zamanda kurtuluş için savaşın daha da yoğunlaştığı bir süreç anlamına gelen bu emperyalist savaş ile ilgili geniş değerlendirmemizi bu sayımızda sunuyoruz. Yazının, bakış açısında netlik yaratacağı kanısındayız.

Birleşmiş Milletler dünya barış örgütü mü, yoksa emperyalist savaş örgütü mü? Sorunun cevabı Birleşmiş Milletler'in geleceğini tayin edecektir. Perez de Cuellar umudunun kalmadığını söylerken Irak halkının ölüm fermanını da imzalıyordu. Bugün toplu yerleşim alanları, bebek mamaları üreten fabrikalar bombalanıyorsa bunun sorumlusu aynı zamanda Birleşmiş Milletler'dir de.

Emperyalist iletişim kaynakları Romanya'dan sonra bir kez daha açıkça kendilerini sergilediler. Yayın politikasındaki amaçlarının ne olduğu oldukça açık. Binlerce ton bomba altında kalan Irak halkının vahşi olduğunu, bunun da ta Babil Krallığı'na dayandığını ispatlamaya çalıştılar. Bu çalışmanın adına bilimsel çalışma, yapana da bilim adamı diyorlar. Çocuk çocuk, yaşlı genç demeden kitlesel imha silahları ile yok eden emperyalizm ve işbirlikçileri ise insanlık savunucusu olarak gösteriliyor.

Türkiye'de kazanılmış hak ve özgürlükler gasp edilmeye çalışılmakta. Sağlık personeli zorla 2. cepheye gönderiliyor. Bu arada burjuva basın ve resmi kurumlar halkı savaş psikolojisine sokmanın yollarını deniyorlar.

İşçilerin nefesini ensesinde duyan burjuvazi dehşete kapılmıştı. Hükümet ve burjuva partileri bir an önce olayı kapatmanın yollarını arıyorlardı. Savaş tam bir bahane oldu. Mehmet Yazar "uzayan grevler yüzünden işçinin durmasından dolayı" grevleri ertelediklerini söyledi. E hakkının gaspıdır. Burjuvazi rüzgar ekti, fırtına biçecektir.

Basın üzerindeki baskılar da artırılmakta. 2000'e Doğru dergisinin yayını 2 ay durduruldu. 2000'e Doğru dergisini ve **Özgür Halk**'ı da basan Serler Matbaası 10 gün süre ile kapatıldı.

Bu sayımızda "Kadınlar" konusundaki yazımızı beğeneceğinizi umuyoruz. 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü dolayısıyla bu sayımızda yayınlıyoruz.

"Din konusunda devrimci yaklaşım" başlıklı yazımız bir kaç sayı devam edecek geniş bir çalışma. Bu çalışma, solun dine bakışındaki eksikliklerini gözler önüne seriyor.

Bu sayımızdan sonra taşınıyoruz. Yeni büromuzun adresini 3. sayfada bulabilirsiniz.

İlk sayımızı sunarken **Özgür Halk** hepimizin değeridir demiştik. **Özgür Halk**, katkı ve eleştirilerinizle daha da güçlenecektir.

Özgür Halk

Körfez Savaşı ve TC'nin durumu	4
Ortadoğu petrolü Batı'nın iştahını neden kabartıyor?	14
Savaşın üçüncü "cephesi"	15
Bağdat'a yıldırım harekatı Holger AFFLERBACH	17
Din sorununa devrimci yaklaşım Ali FIRAT	22
Kadın hakları ve özgürlüğü sorunu A. İNANÇ	30
Dünyadan kısa kısa...	42
"İnsanlık dışı bir iş"	44
Sırrı Öztürk ile söyleşi	45

Taşınıyoruz. Yeni adresimiz:

**Emin Sinan Mah. Silahtarağa Mektebi Sokak No: 47-49 Kat: 4
Çemberlitaş - İstanbul**

Körfez Savaşı ve TC'nin durumu

Beklenen sonunda gerçekleşti. Irak'ın 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt topraklarını işgal etmesi ve hemen ardından ilhakiyla derinleşen Körfez krizi Körfez Savaşı'na götürdü. ABD ve Batılı müttefiklerinin Körfez bölgesinde yoğunlaştırdıkları savaş hazırlıklarına paralel olarak sürdürülen diplomatik girişimler başarısızlığa uğradı. Irak yönetimi Birleşmiş Milletler örgütünün kararını geri çevirerek Kuveyt'ten çekilmeyi reddetti. Son olarak ABD ve Irak Dışişleri Bakanları James Baker ile Tarık Aziz arasında Cenevre'de yapılan görüşmeden de herhangi bir sonuç çıkmadı. BM Güvenlik Konseyi'nin kuvvetlerini Kuveyt'ten çekmesi için 15 Ocak 1991 tarihine kadar Irak yönetimine tanıdığı süre sona erip Saddam yönetimi tutumunda diretince, Bush yönetimine gün doğdu. SSCB ve Fransa'nın diplomatik görüşmelerin sürdürülmesi için son dakika yaptıkları öneriler ABD yönetimince kabul görmedi. 17 Ocak günü erken saatlerde ABD ve mütte-

fiklerine bağlı kuvvetlerin Irak'a karşı giriştikleri yoğun hava saldırılarıyla Körfez Savaşı başlamış oldu.

Savaş, kendilerini "Batı demokrasisinin zaferi" sarhoşluğuna kapıranların beklemedikleri bir gelişmeydi. Daha bir yıl öncesinde, dünya "evrensel barış" çığlıklarıyla yankılanıyordu. Doğu Avrupa ülkelerinde meydana gelen düzen değişiklikleri ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasında somutlaşan sistemlerin iç içe geçmesi, yeni bir dünya düzeninin kurulması doğrultusunda atılmış önemli bir adım sayılıyor ve savaşız dünya düşünün gerçekleştiğine inanılıyordu. Soğuk savaşın noktalanmasını böylesi bir ruh haliyle karşılayanlara göre kapitalizm değişmiş, emperyalizm anlamını tamamen yitirmiş ve emperyalist savaşlar dönemi tarihe karışmıştı. Oysa dünyada bu gelişmeler olurken, Batı'daki bazı burjuva bilim adamları bile Doğu Avrupa'daki gelişmeleri derin bir kaygıyla karşılıyor; SSCB yönetiminin emperyalist sistem tara-

findan köşeye sıkıştırılmasını SSCB'nin karşılıksız ödün vermesini yeni bir Münih Pakti olarak değerlendiriyordu. Böylesi bir tarihsel benzetme önemli ölçüde isabetliydi. Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Münih'te biraraya gelen Avrupa'nın emperyalist hükümetlerinin temsilcileri, Hitler Çekoslovakya üzerindeki toprak iddialarına onay vermişlerdi. Hitler faşizminin dünyayı yuma girişimlerine yeşil ışık yaktırmışlardı. İngiltere ve Fransa'nın Çekoslovakya'yı hibe ederken Alman faşizminin saldırganlığına gem vurma çabaları, beklenenin tam tersi yönde gelişmelere yol açmıştı. Ağır ödün temelinde barış sağlama girişimleri dünya savaşına götürdü. Hitler bu teslimiyetçilikten ustaca yararlandı. Çekoslovakya'yı işgal edip SSCB üzerine yürüttü. Daha sonra saldırganlığına onay verenlere yöneldi ve Fransa'yı işgal etti. Sözü edilen Batılı bilim adamlarına göre, sosyalizmin çöküşüyle başlayan yeni dönemde Münih Moskova'ya taşınmış ve Hitler faşizminin yerini ABD emperyalizmi almıştı.

Gelişmeler bu görüşleri hak çıkardı. Gerçekten de sistemler arasındaki soğuk savaşın ABD önderliğindeki emperyalist sistemin lehine sonuçlanmasında ABD emperyalizminin saldırganlığına güçlü bir ivme kazandırdı. ABD artık yalnızca Doğu Avrupa ülkelerinde sağlanan düzen değişikliği temelinde kazandığı başarılarla yetinmiyor, çıkarları doğrultusunda dünyayı arzuladığı gibi biçim vermek ve halkların yükselen özgürlük isteklerini boğmak istiyordu. ABD emperyalizminin hedefi sadece eski sosyalist ülkeleri kapitalist sisteme katmak değil, bütün demokratik kazanımları ortadan kaldırmak ve üçüncü dünya ülkelerini emperyalist Batının sömürü hammadde durumuna getirmektir. Barışta en çok söz edildiği dönemde emperyalist cephe adeta klasik sömürgecilik sistemine yeniden dönüş eğilimi ve çabalar yaşıyordu. Bu yaklaşım, özellikle ABD ve İngiltere'nin artan saldırganlığında açıkça belliydi. Savaşın başlamasını

dan sonra İngiltere tarafından yapılan resmi açıklamalar, bu durumu iyice pekiştirdi. İngiltere savaşın bitiminden sonra da bölgede önemli bir askeri kuvvet bulunduracağını ve yapılacak yeni düzenlemelerde bölge devletlerine bir süre rehberlik edeceğini belirtiyordu. Doğal olarak bu da iki dünya savaşı arasındaki dönemde Ortadoğu'da kurulan manda (sömürge) yönetimlerine benzer yönetimlerin oluşturulmak istendiği anlamına geliyordu.

Savaş niçin çıktı?

Son birkaç yıl içinde dünyada meydana gelen gelişmeleri doğru değerlendiren güçler açısından, Körfez krizi hiç de sürpriz bir gelişme olmadı. İki sistem arasında başlayan yakınlaşma ve bütünleşme sürecinin ardından sıranın Ortadoğu'ya geleceği ve bu süreçten üstün çıkan taraf olan emperyalizmin bütün gücüyle Ortadoğu'ya yükleneceği çok açıktı. Bunun çeşitli nedenleri vardı. Her şeyden önce, Ortadoğu, önemi hiçbir dönemde eksilmeyen zengin petrol yataklarına sahipti. Dünya petrol üretiminin yüzde 60'ı Ortadoğu'dan sağlanıyordu. Bu açıdan bölge, emperyalist sistem için yaşamsal önem arz ediyordu. Öbür yandan Ortadoğu'da geçmişten beri üst üste birikip gelen ve çözülmemiş olarak duran son derece ciddi ulusal ve toplumsal sorunlar vardı. Ortadoğu'nun siyasal haritası, emperyalistler ve bölgedeki işbirlikçileri eliyle çizilmişti. Arap ulusu çeşitli devletler biçiminde parçalanmış, Filistin halkı topraklarından çıkarılmış, Kürtler bölüşülerek ulusal imha sürecine alınmıştı. Monarşik rejimler ve yeni-sömürgeci yönetimlere sirtını dayayan emperyalistler, bölge halklarını korkunç bir baskı ve sömürü cenderesi içine hapsedmişlerdi. Emperyalist ve sosyalist sistemin Ortadoğu üzerinde tutuştukları egemenlik yarış ve her iki sistemin güçler dengesini kendi lehine çevirme çabaları, mevcut sorunları daha da ağırlaştırmıştı. Ancak reel sosyalizmin çöküşü ve Sovyetler

Birliği'nin Ortadoğu üzerindeki etkinliğinin sona ermesi, mevcut güçler dengesinin alt üst olmasına ve statükonun bozulmasına yol açtı. Bölge halkları açısından, bu çok olumlu bir gelişmeydi. İki süper devlet arasındaki egemenlik çatışmasından bunalan halklar, şimdi rahat bir soluk alıyordu. Geçmişte iki güçten birine dayanmak zorunda kalan bölgesel güçler, böyle bir ortamda daha bağımsız hareket etme olanağına kavuşuyorlardı. Bu durumda bölge halkları bağımsız politikalar üretebilir ve kendi öz güçlerine dayanarak kurtuluş mücadelelerini geliştirebilirlerdi. ABD emperyalizmi ve Batılı müttefikleri işte tam da bu elverişli ortama müdahalede bulunuyorlardı. ABD emperyalizmi Körfez Savaşı'na götüren en önemli olgulardan biri de buydu.

ABD emperyalizmi ve NATO bünyesindeki ortaklarının propagandalarına bakılırsa, savaşın esas ve hatta tek sorumlusu Irak rejimidir ve bu rejim içinde de yeni Hitler olarak damgalanan Saddam Hüseyin'in kendisidir. Saddam Hüseyin dışında dünyada artık diktatör kalmadığına inanılır ve yeni Hitlerciliğin baş temsilcisi olan ABD emperyalizmini demokrasi savaşımının öncüsü sayanlar, bu propagandaların geçerliliğini kabul edebilir. Ancak gerçeğin kendisi bu değildir. Körfez krizi ve arkasından sökün eden Körfez Savaşı, iblis bir diktatörün yaratılan barış ortamına çomak sokması sonucunda çıkmadı. Bu noktaya kadar ulaşan gelişmelerin arkasında da yine ABD emperyalizmi yer alıyordu. Kriz öncesinde Irak, Kuveyt ve ABD arasındaki ilişkilerin perde arkası bugün iyice netleşmiş bulunuyor. ABD'nin tarafları alabildiğine kızıştırdığı ve birbirine düşürdüğü açığa çıkıyor. Krizin derinleşmesini ve Irak'ın Kuveyt'e girmesini isteyen bizzat ABD'dir. Irak-İran savaşında ateşkes sağlandıktan sonra, Irak ile Kuveyt arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başlamıştı. Savaş boyunca Irak'ı destekleyen Kuveyt yönetimi, şimdi Irak karşısında sorunlar yaratıyordu. Irak iki ülke sınırında yeni düzenlemelere gidilmesini istiyor ve ba-

zı petrol alanları üzerinde hak iddia ediyordu. Kuveyt'in ABD ile ilişkilerini bilen Saddam Hüseyin yönetimi, bu durumdan ABD'yi de haberdar ediyordu. Ancak 25 Temmuz 1990 tarihinde Saddam Hüseyin ile görüşen ABD'nin Bağdat Büyükelçisi April Glaspiç, Washington yönetiminin Irak-Kuveyt sınır anlaşmazlığıyla ilgilenmediğini ve bunu Araplar arası bir sorun olarak gördüğünü söylüyordu. ABD yetkilileri bir yandan Kuveyt üzerindeki Irak isteklerini önemsemediklerini belirtir ve Kuveyt'e yönelik olası bir Irak saldırısı karşısında tarafsız kalacaklarını ima ederken, öbür yandan Irak'ın isteklerini dikkate almamaları ve reddetmeleri için Kuveyt yöneticilerine baskı yapıyorlardı. ABD'nin oluşmasına tartışılmaz katkılarda bulunduğu bu ortam, Irak kuvvetlerinin 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'e girmelerine ve Kuveyt'i kendi topraklarına katmalarına neden oldu; Irak'ı buna sürükledi.

Kuveyt'in işgal edilmesinden sonra, ABD ile yandaşları Saddam Hüseyin yönetiminin suç dosyasını açmaya ve onun insanlığa karşı işlediği suçları ortaya dökmeye başlıyorlardı. Bu konuda rezilce bir ikiye bölünme sergiliyorlar; Irak yönetimini suçlarken, kendilerini temize çıkarmaya çalışıyorlardı. Irak rejiminin suçluluğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak bu rejimin suç dosyasının kabarmasında ABD'nin, Batı Avrupa devletlerinin, Sovyetler Birliği ile müttefiklerinin ve Ortadoğu'daki işbirlikçi devletlerin büyük rolü ve payı vardı. Bütün bu güçler Bağdat yönetiminin suçlarına bulaşmış ve onu suç üstüne suç işlemeye yöneltmişlerdi. Irak, uzun yıllar boyunca emperyalizmin bölge halklarına ve anti-emperyalist güçlerine karşı kullandığı bir koç başı oldu. İran'da şahlık monarşisini yıkan İslam Devrimi, Ortadoğu'daki emperyalist çıkarları ve işbirlikçi Arap rejimlerini tehdit etmeye başlarken, Irak yönetimi hemen devreye sokuldu ve İslam Devrimi'ni boğazlamak üzere İran'ın üzerine saldırtıldı. Sekiz uzun yıl boyunca devam eden bu savaş, bir milyon insanın ölümüne

ve korkunç yıkımlara neden oldu. Savaş devam ettiği müddetçe, ABD de aralarında olmak üzere, bütün Batılı emperyalist çevreler, Irak yönetimine muazzam destek sundular. İran'a karşı ambargo uygularken, Irak'ı silaha boğdular. İşbirlikçi Arap rejimleri, bir bakıma kendileri adına savaşan Bağdat yönetimi ve bütün güçleriyle destekliyor ve petrol gelirleriyle finanse ediyorlardı. Suudi krallığı ve Kuveyt şeyhliği Bağdat'a dolar akıtıyordu. Henüz kendisini toparlama fırsatını bulamamış olan İran İslam Devrimi, sekiz yıllık saldırgan savaşın ardından iyice güçten düşürüldü ve devrimi bölge ülkelerine yayma olanakları önemli ölçüde darbelendi. Emperyalizm ve bölge gericiliği Saddam Hüseyin rejimini çok iyi kullanmış ve İran Devrim'i geriletince kendisine fazla ihtiyaçları kalmamıştı.

Saddam Hüseyin rejimi İran'la anlaşuktan sonra Kürt halkının üzerine yürüdü. Kürt halkını bombaladı; sivil halk kitlelerine karşı soykırım silahları kullandı. Kimyasal silahlarla Halepçe kentinde 8 bin Kürt insanını imha etti. Soykırımdan kaçan yüzbinlerce insanımızı İran'a ve Türkiye'ye kaçmak zorunda bıraktı. ABD'nden Sovyetler Birliği'ne, Federal Almanya'dan İsviçre'ye kadar herkes Saddam Hüseyin yönetiminin suç ortağıydı. Bu yüzden Bağdat yönetimi kitlesel kırım silahlarını kullanır ve Kürt halkını soykırımdan geçirirken, bu güçlerden ciddi bir tepki gelmeyeceğini iyi biliyordu. Küçükük Kuveyt'in işgal edilmesini kınamakla yetinmeyerek, Amerikan emperyalistlerinin saldırganlığına onay veren ve emperyalist savaşı meşrulaştıran Birleşmiş Milletler, Kürt halkı soykırımından geçirilirken tam bir mezar suskunluğuna gömülüyordu. Öyle ki sömürgeci Irak yönetiminin kimyasal silahlar kullandığı bile inkâr ediliyor, Bağdat yönetimi temize çıkarılmaya çalışılıyordu.

Bütün bu gerçekler, Körfez Savaşı'nın altında yatan esas olgunun bir suç makinesini -Saddam Hüseyin rejimini- ortadan kaldırmak olmadığına tanıklık ediyor. Esas olguları baş-

ka yerde aramak gerekiyor. Doğu-Batı çatışmasının sona ermesiyle önemli ölçüde işlevsiz kalan NATO'nun Genel Sekreteri Manfred Wörner, Körfez Savaşı'nın gerisinde yatan nedenleri çok iyi açıklıyor. 29 Kasım 1990 tarihli bir konuşmasında Wörner, "Biz Batı'da toplu ve tutarlı savunma fikrini reddedemeyiz. Avrupa'nın güney sınırları boyunca Magrip ülkelerinden Ortadoğu'ya kadar bir istikrarsızlık kuşağı yer almaktadır. Gerginlikler sadece Saddam Hüseyin gibi diktatörlerin hırsıyla değil, aynı zamanda nüfus artışı, çıkar çatışmaları, güç, az gelişmişlik, aşırı dincilik ve

man ülkelerindeki hızlı nüfus artışının ciddi bir tehdit unsuru olarak sunulmasıdır. Buradan da anlaşılacağı üzere, Körfez Savaşı sadece Saddam Hüseyin diktatörlüğünün yıkılmasını hedeflemiyor. Bunun da ötesinde, sözü edilen "tehlikeler"i ortadan kaldırmayı, yani Ortadoğu halklarının özgürlükleri ve kimlikleri uğruna verdikleri mücadeleleri ezmeyi ve petrol yataklarını güvence altına almayı amaçlıyor. ABD önderliğindeki emperyalist cephe, emperyalist saldırı savaşını hızlı nüfus artışını kontrol altına almanın bir yöntemi olarak değerlendiriyor. "Fazla nüfus" kitlesel kırım ve yıkım

terörizm tarafından da yükseltilmektedir. Ayrıca NATO'nun toprak bütünlüğü Avrupa dışından tehdit altındadır. Ve Güney bölgemiz tüm ittifak çıkarlarını ilgilendiren önemli bölgedir" diyor. Açıkça görülüyor. NATO, Ortadoğu halkları açısından kimlik sorununun bir parçası olan İslamın canlanışını ciddi bir tehlike olarak görüyor. En belirgin örneği İran Devrimi'nde görülen radikal İslamcı akımları da namlunun hedefine yerleştiriyor. Bu açıdan emperyalist Batı'da, Körfez Savaşı'na tipik bir haçlı seferi mantığıyla yaklaşıyor. İslam aşağılanıyor ve İslama karşı savaşı, uygarlığın gereği gibi gösteriliyor. Terörizmden halkların devrimci kurtuluş mücadeleleri kastediliyor. Daha da önemlisi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın Müslü-

silahlarıyla ortadan kaldırılmak isteniyor. Yeni Hitlercilik işte bu biçimde hortluyor. Irak'taki meskûn alanların hava saldırılarıyla yerle yer edilmek istenmesi, sivil yerleşim birimlerinin bombardıman yağmuruna tutulması ve hava saldırılarının adeta soykırım seferlerine dönüştürülmesi de bu gerçeği açıkça doğruluyor. Bütün bu gerçeklerden sonra, ABD ve NATO ittifakı içindeki ortaklarının Ortadoğu halklarını bir köleler topluluğu konumunda tutmak istediklerinden ve bu amaçla Körfez Savaşı'na giriştiklerinden kesinlikle kuşku duymamak gerekiyor.

Körfez Savaşı'nda ABD önderliğindeki emperyalist cephenin durumu ve amaçları kısaca bu biçimde özetlenebilir. Buna karşılık, savaşın diğer tarafı olan Irak yönetiminin de haklı

bir savaşa girdiği söylenemez. Kuveyt tarihsel olarak Irak topraklarının bir parçası olabilir. Ancak Irak'ın kendisi de çeşitli devletler biçiminde bölünmüş olan Arap topraklarının bir parçasıdır. Bu yüzden, kendi başına bu tarihsel gerekçe, Irak yönetiminin Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesini haklı çıkaramaz. Saddam Hüseyin'i, bölünmüş Arap ulusunu savaşla birleştirmeye çalışan bir Arap Bismark'ı olarak

kabul etmeyen gücüne bakarak, birkaç gün içinde Bağdat yönetimine diz çöktüreceklerine inanıyorlardı. Uzmanlara göre savaş çok kısa bir süre içinde sona erecek ve ABD'nin gücünü gören Bağdat yönetimi beyaz bayrak sallayarak kuvvetlerini Kuveyt'ten geri çekecekti. Beklenti buydu. Efedilerin yanı sıra uşaklar da aynı düşünce ve inancı paylaşıyorlardı. Süleyman Demirel'in, "CNN'in Çan-

Savaşı'yla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra üretilen modern silahlar, nükleer olanları dışında, deneme olanağına kavuşuyor. Teknolojik savaş, bu tür gelişkin silahlarla kısa bir süre içinde daha geniş kitlelerin toptan imha edilmesi anlamına geliyor. ABD emperyalizminin bugün Irak'ta girdiği şey budur. Emperyalist ülkelerin askerileşmiş sanayilerindeki durgunlaşma, Körfez Savaşı'yla birlikte yeniden canlanmış bulunuyor. Örneğin Scud füzelerine karşı kullanılan Patriot füze sisteminin etkili olması, bu füzeleri üreten tekelin hisse senetlerinin piyasada hızla değer kazanmasına yol açıyor. Her emperyalist savaşın gerçekliği budur: Körfez Savaşı'nda da ilk kazanan taraflardan biri dev silah tekelleri oluyor. Uluslararası silah tekelleri, ellerindeki hazır stokları eriterek kârlarına yeni kârlar katıyor. Yine de teknolojik üstünlüğün ve buna dayanan hava saldırılarının sonucu tayin edecek savaş biçimi olmadığı ortaya çıkıyor.

ABD ve müttefikleri başlangıçta savaşın erken sonuçlanacağı konusunda bir hayli iyimserdi. Savaşın üzerinden haftalar geçtikçe, bu iyimserlik havası büyük ölçüde dağıldı. Morali tamamen bozulmuş ve savaşa istemi zayıf bir Irak ordusuyla savaşacaklarına inanan müttefik cephe kuvvetleri, karşılarında güçlü bir direniş gösteren Irak kuvvetlerini bulunca çok şaşırıldılar. Şimdiye kadar ortaya koyduğu pratikle, Irak yönetimi, Kuveyt toprakları için sonuna kadar savaşacağını göstermiş oldu. ABD'nin stratejisi savaşın bir an önce kazanılmasına dayanıyordu. ABD Başkanı George Bush yaptığı konuşmada, "Bunun yeni bir Vietnam olmayacağına söz verdim. Bu arada bir kez daha güvence veriyorum: Yeni bir Vietnam olmayacaktır" diyordu. Buna rağmen, hava saldırıları beklenen sonucu vermeyince, ABD ve müttefikleri erken bir zafere umut bağlamanın yanlış olduğunu ve uzun sürecek bir savaşı göze almak gerektiğini vurgulamaya özen gösterdiler. Irak karşısında verdikleri kayıpları ka-

Tarih tanıktır:

Halklar, yıkımlar ve ölümlerden de doğabilir; ama bir kez yıkıntının altında kalan gericilik bir daha dirilemeyecektir.

değerlendirmek ve hatta yeni bir Nasır olarak görmek de doğru değildir. Günümüzde burjuva milliyetçiliğinin Arap ulusal birliğini gerçekleştirme olanaksızdır. Irak yönetiminin Kuveyt'i işgal ettikten sonra Filistin sorununa sahip çıkması ve Kuveyt'in ilhak edilmesiyle Filistin sorunu arasında bağlantı kurması basit bir manevradan ibarettir. Kaldı ki Irak'ın kendisi Kürt ulusunun önemli bir kesimini yıllardan beri sömürgeci egemenlik altında tutmakta ve Kürtlere karşı tam bir soykırımcı mantıkla hareket etmektedir. Dolayısıyla sömürgeci Irak rejiminin Filistin halkının kurtuluşunu istediğini ve bunun için savaştığını açıklamaları, basit bir aldatmaca olmanın ötesine geçmemektedir. Savaşın tarafların bu durumu, Körfez Savaşı'nın haksız bir savaş olduğunu ve bölge halklarının çıkarlarına tamamen ters düşüğünü göstermektedir. Böyle bir savaşta taraf olmak düşünülemez.

Teknoloji savaşı veya çabuk sonuçlu savaş

ABD emperyalistleri ve yandaşları, gelişkin savaş teknolojisinin ürünü olan ultra-modern askeri donanımlarına ve özellikle hava kuvvetlerinin kıyaslama

kaya muhabiri" unvanıyla taltif ettiği Turgut Özal da, daha savaş başlamadan önce "sortiçıkış" hesaplarıyla uğraşiyor; günde 8 bin sorti yapacak olan emperyalist cephe uçaklarının yağdıracakları bombalarla birkaç gün içinde Irak'ı dümdüz edeceklerini müjdeliyordu. Gerçekten de ABD komutasındaki müttefik kuvvetlere ait uçaklar, 17 Ocak'tan bu yana hemen her gün belirtilen sayıda sefer yapıyor ve Irak'a yüzbinlerce ton bomba yağdırıyorlar. Cruise füzeleri her saat Irak topraklarını dövüyor. Ancak askeri hedeflere isabet sağlama anlamında bu bombardımanın hiç de başarılı olmadığı ve uçakların Irak'ı rastgele bombaladığı bizzat müttefik kuvvetlerin sözcüleri tarafından da doğrulanıyor. Aradan geçen bunca zamana rağmen, Irak silahlı kuvvetleri gücünü olduğu gibi koruyor. Irak kuvvetlerinin direnişini sindiremeyen ABD emperyalistleri, kini Irak'ın Arap halkı üzerine boşaltıyor. Uçaklar ve füzelerle sivil yerleşim birimlerini korkunç bir biçimde tahrip ediyor. Irak halkına karşı katliamlara başvuruyor. Kuveyt'in kurtarılması adına başlattığını iddia ettiği savaşı, Irak'ın yok edilmesi savaşına dönüştürmek istiyor.

Emperyalist çevreler, müttefik kuvvetlerin yürüttükleri Körfez Savaşı'nı teknolojik savaş olarak adlandırıyorlar. Körfez

muoyundan gizlediler. Bilgisayar ekranlarındaki bombardıman görüntüleriyle desteklenen resmi basın toplantıları dışında, haberalma kaynaklarına muazzam bir kısıtlama getirildi. Ancak bu sıkı sansür bile ABD ve müttefiklerinin izlediği erken sonuçlu savaş stratejisindeki aksaklığın örtbas edilmesine yetmedi.

Irak tarafı ise daha başından beri uzun sürecek bir savaşa göre hazırlandığını açıklıyordu. Olası bir ABD baskınına karşı hazırlıklı davranan Irak yönetimi, baskının en az kayıplarla geçirilmesi için ciddi önlemler almıştı. Nitekim müttefik kuvvetlere bağlı uçakların 17 Ocak baskınında Irak hava kuvvetlerine ağır darbeler vurduğu, Irak uçaklarının kalkış fırsatı

bulamadan imha edildiği ve füze rampalarının tahrip edildiği doğrultusunda yapılan açıklamalar sonradan yalanlandı. Irak kendi askeri uçaklarını gizlemiş; uçak ve rampa maketleriyle müttefik kuvvetleri aldatmıştı. Öte yandan Irak yönetimi askeri cephenin yanı sıra siyasal cephede de savaşım veriyordu. İlk günkü baskın sırasında gerçekleşen yoğun hava saldırılarının etkisi geçip askeri planda Irak'ın fazla zarar görmediği belli olunca, başlangıçta belli bir yılgınlığa kapılan Arap kamuoyu büyük bir moral kazanıyordu. Fas'tan Yemen'e kadar çeşitli Arap ülkelerinde Irak yanlısı güçlü kitlesel gösteriler ortaya çıkıyordu. Saddam yönetiminin cihad çağrısı yapmasının önemli bir nedeni de buydu.

Bağdat yönetimi çeşitli Arap ülkelerindeki kitlelerin mevcut yönetimleri sıkıştıracağına ve Irak yanlısı bir tutum almak zorunda bırakacağına güveniyordu. Aynı şekilde Irak'ın füze saldırılarıyla İsrail'i dövmesinin altında yatan amaç da buydu. Füze saldırılarına cevap vermek isteyen İsrail'in müttefik kuvvetlerin yanında fiilen savaşa katılması, Irak'a karşı oluşturulan cephede ciddi çatlaklara neden olabilirdi. Gerçi ABD ve Batılı müttefiklerinin girişimleri sonucunda İsrail'in Irak'a karşı misillemeye girişerek ABD cephesini zayıflatması önlendi; ancak Scud füzelerinin İsrail kentlerini sarsması, Arap milliyetçiliğinin canlanmasında küçümsemeyecek bir doping rolünü oynadı.

Irak kuvvetlerinin yalnızca savunmada beklenmeyen bir direniş sergilemekle yetinmemesi, aynı zamanda bazı birliklerle Suudi Arabistan topraklarına girmesi, müttefik askeri kuvvetlere darbe vurması ve Hafji kasabasını üç gün boyunca elinde tutması, askeri anlamda büyük bir zafer sayılmamakla birlikte, siyasal açıdan büyük önem taşıyordu. Hafji baskını öncesinde Washington'da bir araya gelen SSCB ve ABD dışişleri bakanları, görüşmelerin ardından yayınladıkları ortak bildiriye, Irak'ın kuvvetlerini Kuveyt'ten çekmesi halinde ateşkes sağlanabileceğini açıklıyor ve diplomatik görüşmeler için kapıyı aralıyorlardı. Bu çağrıya Suudi Arabistan topraklarında üslenen müttefik kuvvetlerine karşı bir baskın hareketına girişerek karşılık vermesi, Bağdat yönetiminin kendi gücüne güvendiğini, savaşmaktan çekinmediğini ve Kuveyt'ten kolayca vazgeçmeyeceğini ortaya koyuyordu. Irak'ın bu kararlı tutumu ve girişi ABD için çok ağır bir darbe oldu.

Irak yönetimi, savaşın uzaması ve ABD ile müttefiklerinin bir kara savaşında ağır kayıplar vermesi durumunda, karşı cephede ciddi sorunlar doğacağını, müttefik kuvvetler arasında görüş ayrılıklarının ortaya çıkacağını, savaşa taraf olan ülkelere barış yanlısı eğilimlerin giderek güç kazanacağını ve yönetimleri barışa zorlayacağını hesapla-

fez Savaşı'nı başlatması, Bağdat yönetimi karşısındaki cephenin kabarmasına yol açmıştır. Ancak bu son derece istikrarsız ve kalıcı olmaktan uzak bir cephe- dir. Savaş uzadıkça bu cephenin çözülmesi kaçınılmaz olacaktır.

Kuveyt'i ilhak ettikten sonra bölgedeki güçlerden önemli ölçüde tecrit olan Irak yönetimi, savaşın başlaması ardından Suriye ve İran'a çağrıda bulunarak, Irak'ın yanında yer alıp ABD ve müttefiklerine karşı savaşmalarını istedi. Ama bu çağrı hem Suriye hem de İran tarafından geri çevrildi. İran Devlet Başkanı Haşimi Rafsancani, Irak'ın cihad çağrısına uyulmasını ve İran'ın savaşa katılmasını isteyenleri sert bir dille eleştirdi ve bunun İran için intihar anlamına geleceğini vurguladı. Bu arada Rafsancani, Irak yöneticilerinin geçmişteki bağışlanamaz olumsuzluklarını da eleştirdi. Irak'ın sekiz yıl boyunca İran İslam Devrimi'ne karşı savaştığını, izlediği kötü politikalarla Ortadoğu'daki bütün güçleri kendisine düşman ettiğini ve aynı güçlerin şimdi ABD'nin yanında Irak'ı vurmak için elleri tetikte beklediklerini söyledi. İran'ın yanı sıra Suriye de Bağdat yöneticilerini daha fazla Arap kanı dökülmesini önlemek amacıyla Kuveyt'ten çekilmeye çağırdı. Rafsancani'nin eleştirileri yerindeydi. Gerçekten de Saddam Hüseyin yönetimi geçmişte Arap gericiliğinin vurucu gücü haline gelmiş, emperyalizmin çıkarları doğrultusunda hareket etmiş ve İran'a karşı savaşırken, Suriye ile öteki radikal Arap yönetimlerine karşı düşmanca bir tutum takınmıştı. Bu nedenle söz konusu ülkelerin Körfez Savaşı'nda Bağdat yönetiminin yanında yer alması çok zordu. Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesi sadece Amerika ve müttefiklerinin değil, İran ve Suriye'nin de işine geliyordu. Bölgede yıllarca rüzgar eken Saddam Hüseyin yönetimi, şimdi fırtına biçmek zorunda kalıyordu.

Emperyalizmin Roman-ya'daki Çavuşesku yönetimi ile Irak yönetimine karşı tutumu arasında tipik bazı benzerlikler bulunmaktadır. Çavuşesku yönetimi Varşova Paktı içinde

makta ve buna göre hareket etmektedir. Bunun sanıldığı gibi hayalci bir yaklaşım olmadığı açıktır. Öyle ki, sınırlı da olsa, müttefik kuvvetler arasında daha şimdiden görüş ayrılıklarının uç vermeye başladığı söylenebilir. Bunun en belirgin örneği, Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Pierre Chevenemet'in hükümetinin savaştaki tutumunu protesto ederek istifa etmesidir. Bilindiği gibi Fransa, Kuveyt sorununun diplomatik görüşmeler yoluyla çözümü için çaba harcamış ve savaşın başlamasından sonra da uçaklarının sadece Kuveyt'te bulunan Irak kuvvetlerine saldıracağını açıklamıştı. Ancak savaş uzayınca Fransa kendi tutumunu değiştirdi ve Fransız savaş uçakları Irak içlerine de saldırılar düzenleye başladı. Dışişleri Bakanı'nın istifa gerekçesinin bu olduğu belirtiliyordu. Chevenemet, Irak'a yönelik yoğun hava saldırılarıyla birlikte, savaşın Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen hedeflerden sapıp söyleyerek istifa ediyordu.

Körfez'deki savaş bugün ABD önderliğinde yürütülmektedir. İngiltere'nin ABD'ninkine yakın bir politika izlemesine karşılık, savaşa katılan diğer ülkelerin aynı politikalar etrafında birleştikleri söylenemez. Örneğin Federal Almanya kendi askeri güçleriyle Körfez Savaşı'na katılmak istememekte ve buna gerekçe olarak Anayasa'sındaki kısıtlamaları göstermektedir. Özellikle ABD'nin yoğun baskı-

ları sonucunda, Federal Almanya, Mısır, Türkiye ve İsrail gibi bölge devletlerine sağladığı yoğun parasal yardım ve askeri donanım ile yetinmeye çalışmaktadır. Benzer şekilde NATO ittifakı bünyesinde de birlik sağlanamamaktadır. NATO ittifakı eski konumundan bir hayli uzaklaşmıştır ve şimdi adeta işlevini tamamen yitirmiş bir örgüt görüntüsü sunmaktadır. Ortak kararlar alamamakta ve üyelerini bu kararlar doğrultusunda harekete geçirmenin uzatmakta kalmaktadır. NATO üyesi ülkeler çoğunlukla kendi politikalarını uygulamaktadır. NATO üyesi olan Belçika, ittifak ortağı İngiltere'nin silah satın alma istemini geri çevirebilmektedir. Doğu Avrupa ülkelerindeki düzen değişikliği ve Varşova Paktı'nın kendini dağıtma kararı alınmasıyla birlikte, Avrupa'ya özgü yeni bir ittifak sisteminin yaratılması istemi ve çabaları öne çıkmaktadır. Bu durumun uzun sürede ABD ile Avrupa arasındaki çelişkileri derinleştireceğini ve emperyalistler arasındaki çelişkilerin giderek önem kazanacağını söylemek yanlış olmasa gerekir. ABD ile Avrupa'nın -ve hatta dünyanın- Irak yönetimi karşısında birleşmesinin nedeni, özünde böylesi bir geçiş sürecinin yaşanmış olmasıdır. Denilebilir ki, Avrupa'da ve dünya çapında henüz geçiş dönemine özgü politikaların uygulanmasına geçilmeden ve bu konuda tam bir kurumlaşma sağlanmadan ABD'nin Kör-

Sovyetler Birliği'ne ve sosyalist sisteme karşı bazı sorunlar çıkardığı için, uzun süre emperyalist Batı tarafından sempatiyle karşılanmış ve destek görmüştü. Bu sempati ve destek Doğu Avrupa ülkelerinde düzen değişikliği rüzgarlarının estiği günlere kadar sürdü. Ancak Çavuşesku, Romanya'yı bu değişimin dışında tutmaya çalıştı. Çavuşesku yönetiminin kapitalizme dönüş girişimlerine karşı direnmesi, Batı'nın sempatisini düşmanlığa dönüştürdü. Batı Avrupa ülkelerinin yoğun destek sundukları bir iç darbeye Romanya'nın meşru yönetimi yıkıldı. Karı-koca Çavuşeskular alelacele yapılan göstermelik bir yargılama sonucunda idam edildi. Bir bakıma emperyalist Batı, belli bir süre çıkarları doğrultusunda kullandığı Çavuşesku'yu, biraz da düzen değişikliğini gerçekleştirmekte yavaş davranan eski sosyalist ülkelerin yöneticilerine gözdağı vermek amacıyla kurşuna dizdi. Kuşkusuz Romanya ile Irak'ın rejimleri farklıdır, koşulları da farklı olabilir. Ama Irak'ta gerçekleştirilmek istenen şey de Romanya'da gerçekleşen şeyden benzeriydi. ABD emperyalizmi ve Batılı müttefiklerinin, Kuveyt'in işgal edildiği güne kadar destekledikleri ve istikrarlı bir lider olduğunu söyledikleri Saddam Hüseyin ve rejimi, emperyalist cephenin bu niyetleri karşısında Çavuşesku ve yönetimi kadar gafil avlanmadı. En azından kelleyi vermeden uzun bir direniş fırsatını yakalayacak kadar uyanık davrandı. ABD ve müttefik kuvvetlerinin saldırılarına karşı ortaya koyduğu tutum sonucunda iradesi dışında da olsa, bölge halklarının kurtuluş mücadelesinin gelişip zafer kazanması için koşulları biraz daha olgunlaştırdı.

Körfez savaşı karşısında TC'nin durumu

Doğu Avrupa ülkelerinde kapitalizme dönüş yolunda hızlı bir çözülme olur, Berlin Duvarı yıkılır ve Batı Avrupa ile SSCB arasında yakınlaşma sağlanırken, işbirlikçi Türk burjuvazisi

soğuk savaşın sona ermesinin yasını tutuyordu. Sistemler arasındaki çatışmanın son bulması, Varşova Paktı'nın fiilen dağılması ve NATO ittifakının eski önemini yitirmesi, Türk burjuvazisini müthiş ölçüde tedirgin ediyor ve korkuya boğuyordu. Türk devletine kuzeyden yönelecek tehdit unsurunun ortadan kalkması üzerine, Türkiye'nin jeopolitik ve stratejik konumu hakkında yoğun tartışmalar yapılıyor ve Batı nezdinde TC'nin eski stratejik önemini yitirdiği vurgulanıyordu. Yaşama yeteneğini iki sistem arasındaki çatışmada bulan, soğuk savaşta herkesten önce başlatıp körükleyen ve stratejik konumunu pazarlayarak emperyalist sistemin tam desteğini sağlayan Türk devleti, değişen dünya koşullarında pazarlık gücü azaldığı için, yeni bir kriz ve çatışma ortamı arıyordu. Orta yerde bulup tehdit unsurları bulunmasa bile, Türk devleti için yeni tehdit unsurlarını bulup çıkarmak fazla zor değildi. Nitekim ABD ve müttefikleri henüz değişen dünya koşullarına denk düşen yeni stratejilerini açıklamamışken, Türk devleti NATO çıkarlarının bu kez güncyen tehdit edildiğini keşfetme başarısını gösterir. Tabii NATO çıkarları güneyden tehdit edilince, buna bağlı olarak Türkiye'nin stratejik öneminde de bir değişme olmayacak; hatta NATO ittifakının güneydoğu kanadında yer aldığı ve tehlikeye daha yakın olduğu için, stratejik önemi daha da artacaktı. Ortadoğu'da henüz Körfez krizinin izi bile yokken, MİT'in bir şubesi gibi çalışan Türk bujuva basını Ortadoğu ülkelerindeki yoğun silahlanmaya dikkat çekiyor; Suriye, Irak ve İran gibi ülkelerin silahlanma düzeyine ilişkin istatistikler yayımlayarak, Ortadoğu'da tehlike ve tehdit unsurları üretimine katkıda bulunuyordu.

Türk devletinin böylesi bir ortamda Irak kuvvetlerinin Kuveyt'i işgal etmesini ve ardından Kuveyt'in Irak'ın 19'uncu ili ilan edilmesini bayram havası içinde karşılaması son derece doğaldır. Gelişmeler Türk devletinin tam da bu biçimde hare-

ket ettiğini bütün çıplaklığıyla gözler gönüne serdi.

Irak'ın Kuveyt'ten çekilmeyi reddetmesi üzerine, Birleşmiş Milletler örgütünün Irak'a karşı ambargo uygulama kararı alması, en çok TC'yi sevindirdi. Özal ve ekibi tam bir işgüzarlıkla herkesten daha atak davranarak Irak'tan petrol akışını durdurdu ve petrol boru hattını kapattı. Türkiye'den Irak'a çocuk maması ve ilaç gibi BM'in ambargo kapsamı dışında tutulan maddelerin aktarımını dahi engelledi. Eski can dostu Saddam Hüseyin'e ve Bağdat yönetimine sertlik göstermede ABD yöneticilerini bile geride bıraktı. ABD ve öteki emperyalist çevrelerin krizin görüşmeler yoluyla çözümünü öne çıkardıkları ve buna inanmak istedikleri dönemde, TC, Özal'ın kişiliğinde çözüm için tek yöntemin savaş olduğunu kanıtlanma çabası içine girdi. Stratejik konumunu pazarlamak için Ortadoğu'da gerginlik ve savaş ortamı isteyen TC, sonunda isteğine kavuşmuş oldu.

12 Eylül faşizminin işbirlikçisi muvazaalı muhalefet partileri ve küçük-burjuva çevreler, Türk devletinin kolossal adım başarıya doğru yol almasını Turgut Özal'ın dizginlenemez iktidar hürsina ve diktatörlük heveslerine bağladılar. Bunun gerçeklerle hiçbir ilgisinin olmadığı ve Türkiye'yi savaşa sokan asıl güçlerin gizlenmesine ve aklanmasına hizmet ettiği açıktır. Türk devletinin kabaran emperyalist emellerinden Özal'ı sorumlu tutanlar da, Türkiye'deki asıl yönetim gücünün Milli Güvenlik Kurulu-MİT-Özel Harp Dairesi üçlüsünün olduğunu çok iyi biliyorlar. Devlet olgusu ve devletin çıkarları hemen bu üçlüyü akla getiriyor. Türkiye'nin temel iç ve dış politikası bu üçlü tarafından saptanıyor. Bütün önemli kararlar Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında tartışılıp karara bağlanıyor. Bütün kapitalist ülkelerde aynı özellikleri gösterse de, dünyada Türk parlamentosu kadar göstermelik ve işlevsiz bir kurum bulmak zordur. Türk parlamentosuna sadece Milli Güvenlik

Kurulu kararları lehinde parmak kaldırmak düşmektedir. Türk devleti Turgut Özal'ın kişiliğinde görünmeyen hükümet, Milli Güvenlik Kurulu, MİT ve Özel Harp Dairesi üçlüsünün her söylediğine evet diyen itaatkâr bir yönetici bulmuştur. Özal'ın muvazaalı muhalefetin kendisine yakıştırdığı tek adam suçlamasına sahip çıkması ve görünürde tek karar gücü gibi davranması görünmeyen hükümetin de işine gelmektedir. Tabii Türk devleti yayılmacı çabalarında başarısız kalırsa bunun sorumlusu Özal olacak; Özal'ı diskalifiye ederken, asil sorumlular kendilerini temize çıkara-caklardır. Türkiye'yi ABD'nin yanında savaşa sokan Özal değil, görünmeyen hükümettir.

ABD ve müttefiklerinin Irak'a karşı saldırıya geçmesinin hemen ertesinde, Türkiye'de konumlanan ABD ve İsrail uçakları buradan kalkarak Irak'a bomba yağdırmaya başladılar. ABD ve İsrail uçakları Irak'a sefer düzenlerken, ... uçakları da Botan'daki dağlık alanları ve köyleri bombaladılar. Böylece bir taşla birkaç kuş birden vuruluyor, Özal'ın sözleriyle bir koyup kat kat fazlasının alınmasına çalışılıyordu. Botan'ı insansızlaştırmak ve UK mücadelesini ezmek isteyen TC, Körfez Savaşı ortamından yararlanarak Botan'ı dövüyor ve kitlesel göçün daha da yoğunlaşması için çaba harcıyordu. Türk hükümeti başlangıçta Türkiye'nin savaşa girdiğini gizlemeyi denedi; bu konuda uzun süre herhangi bir açıklama yapmamayı tercih etti. Kendilerinin ciddiye alınmamasından yakınan sahte muhalefet partilerinin liderleri, biraz da bu gocunmuşluk yüzünden, ilkin savaşa karşı bir tutum takındılar. Ancak görünmeyen hükümet tarafından kulaklarının çekilmesinden sonra ikna edildiler; Özal ve ekibi ile "ulusal mutabakat"a vardılar.

Türk devletinin daha başından beri en büyük korkusu Körfez Savaşı'nın enkazları arasından bağımsız bir Kürt devletinin yükselmesi idi. Görünmeyen hükümetin sahnedeki

liderini oynayan Turgut Özal, Japonya'ya yaptığı gezi sırasında, Irak'ın toprak bütünlüğünün parçalanmasına razı olmayacaklarını ve Türkiye'nin bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına izin vermeyeceğini açıkladı. Türk devleti yıllardır Kürt hareketinin öncüsü olan PKK ile savaş halindeydi. Özal yönetimi, Körfez Savaşı'yla birlikte fiyatı yeniden yükselen Türkiye'nin stratejik konumunu dayatarak, Körfez Savaşı'na taraf olan güçleri ve özellikle NATO üyesi devletleri, PKK hareketine karşı fiilen savaşa katılmaya zorladı. Türkiye'nin artan stratejik konumu üzerinde sürdürülen pazarlıklar olumlu sonuç verdi. Federal Almanya

güçteydi. Dolayısıyla NATO üyesi ülkelerin Türkiye'ye gönderdikleri çevik kuvvetlerin, hem nicelik ve hem de nitelik olarak Irak'ın olası bir saldırısına karşı ya da Irak'a karşı düzenlenecek bir saldırıda önemli bir rol oynaması olanaksızdı. Ayrıca Federal Almanya'nın Çevik Kuvvet kapsamında Türkiye'ye gönderdiği Alfa tipi savaş uçaklarının menzillerinin dolu haldeyken 250 kilometre olması nedeniyle Irak'a yönelik bir saldırıda kullanılabilir nitelikte uçaklar olmadığı söyleniyordu. Buna karşılık aynı uçakların gerilla hedeflerine karşı düzenlenecek saldırılarda başarı sağlayacağı belirtiliyordu. Yine Federal Almanya'nın

Yeni bir Ekim Devrimi'ne
gebe olan Ortadoğu, yeni bir düzene
doğru yürümektedir ve bu yürüyüşün
başını Botan çekmektedir

ve İtalya başta olmak üzere, birçok NATO üyesi Batı Avrupa ülkesi, Türkiye'ye Çevik Kuvvet gönderdi. Bu kuvvetlerin sayısı daha da artırıldı. Özellikle ABD onbinlerce deniz piyadesini Türkiye'ye çıkardı. Bu kuvvetlerin Irak'ın Türkiye'ye yönelik olası bir saldırısına karşı çağrıldığı iddiaları kocaman bir yalandan ibaretti. Silahlı kuvvetlerini güneyden beklediği kapsamlı bir kara saldırısına göre mevzilendiren Irak yönetiminin Türkiye'ye saldırması kesinlikle düşünülemezdi. Böyle bir saldırı sadece Irak'ın kuvvetlerini bölmesine yarayacak ve Irak yönetimi Körfez'deki müttefik kuvvetlerle birlikte kuzeyden bir milyonluk Türk ordusunu da karşısına almış olacaktı. Saddam Hüseyin yönetimi defalarca Türkiye'ye güvenceler vermiş ve Irak'ın Türkiye'ye saldırıya geçmesi gibi bir niyetinin bulunmadığını açıklamıştı. Öte yandan Türk ordusu NATO'nun ikinci büyük kara ordusu olarak biliniyordu ve olası bir Irak saldırısını zorlanmadan geri püskürtülecek

Türkiye'ye yolladığı askeri birlikler, gerilla savaşına karşı eğitilmiş olan GSG-9 adlı sınır koruma birlikleri arasından devşiriliyordu. Kısacası NATO üyesi ülkelerin Türkiye'ye gönderdiği Çevik Kuvvetlerin niteliği ve bu kuvvetlerin konuşlandırılmasındaki amaç böylece netleşmiş oluyordu.

Türkiye'nin yayılmacı emellerinin olduğundan ve Irak'ın egemenliği altındaki Kürt topraklarını ilhak etmek istediğinden artık kimse kuşku duymuyor. Musul ve Kerkük'ün ele geçirilmesi üzerine yapılan tartışmalar artık ayağa kadar düşüyor. Türkiye'nin bu emelleri Batı Avrupa'nın resmi politik çevrelerinde de açıkça tartışılıyor. Özal'ın ve tabii Türk devletinin eskinin Osmanlı İmparatorluğu'na dönmenin düşleriyle yatıp kalktığı, Körfez Savaşı'ndan yeni topraklar kazanmış olarak çıkan Türkiye'nin bu kez gözlerini Kafkasya'ya ve Orta Asya ülkelerine dikeceği söyleniyor. Federal Almanya gibi bazı Batı Avrupa ülkelerinin hükümetleri ve bu arada İran ve

Suriye gibi bazı bölge ülkeleri, bu konuda derin kaygı duyduklarını ifade etmekten çekinmiyorlar. İşbirlikçi Türk burjuvazisi, Irak'ın yerle bir edilmesi ardından Ortadoğu'nun yeniden bölüşülmesi amacıyla kurulacak emperyalist haydutlar sofrasına Türk devletinin sağlam kozlarla oturmasını ve artıklar-la yetinmek yerine iri lokmalar kaptasını istiyor. ABD ve İsrail uçaklarının TC topraklarından kalkıp Irak'ı vurmasına izin veren ve Irak'a karşı fiilen savaşa girmiş olan Türk devleti, uzun süreden beri ordularıyla kuzeyden Kürt topraklarını ve Irak'ı işgal etmeye hazırlanıyor. Daha şimdiden Türk ordusunun önemli bir bölümü bu işgal hazırlıklarına bağlı olarak Botan'a kaydırılmış bulunuyor.

Türk ordusu Irak'a saldıracaktır; bu konudaki olasılıklar giderek yükselmektedir. ABD önderliğindeki müttefik cephe kuvvetlerinin Kuveyt'e girmede zorlanmaları ve ağır kayıplar vermeleri durumunda, Irak kuvvetlerini parçalayıp zayıf düşürmek için, Türkiye üzerinden hava saldırılarıyla zaten açılmış olan ikinci cephe Türk ordusunun geniş kapsamlı saldırısıyla iyice güçlendirilecektir. Amerikan emperyalizminin desteğine güvenen ve Çevik Kuvveti konuşlandırarak NATO'yu fiilen savaşın içine çeken Türk devleti, İran'ın ve Suriye'nin tepkilerine aldırmazca bir kara savaşı cephesini açacaktır. Ancak böylesi yeni bir savaş cephesinin açılması durumunda, Körfez Savaşı çok büyük bir olasılıkla bütün Ortadoğu çapında bir savaşa dönüşecektir. Fas ve Libya'dan Cezayir ve Suriye'ye kadar birçok Arap ülkesi ile İran, Irak'a yönelik bir Türk saldırısını kesinlikle kabul etmeyecektir. Bütün Ortadoğu düzeyine yayılmış bir savaş ise, özellikle Türk devleti açısından, Enver Paşa'nın Osmanlı devletini Alman İmparatorluğu'nun yanında savaşa sokmasına benzecektir. Turgut Özal'ın Türk devletinin geleceğine ilişkin kumarbazlara yaraşır açıklamalar yapması tuhaf karşılanmamalıdır. Türk devleti

yaşamının en büyük kumarını oynamaktadır. İttihat ve Terakki ile birlikte devlet yönetimini ele geçiren Türk burjuvazisi çok zayıftı. Yaşama olanakları kısıtlıydı. Doğusu ile ölümü arasındaki sınırlar fazla belirgin değildi. Bu yüzden yazgısını emperyalist cepheye en güçlü devlet olarak öne çıkan Almanya'ya bağladı. Almanya, savaşı yenik bitirince, kumarı kaybetti ve "Misak-ı Milli"yle yetinmek zorunda kaldı. İşbirlikçi Türk burjuvazisi de aynı ölçüde zayıftır; temelleri iyice çürümüş, yaşama olanakları azalmıştır. Bu durumda kumar oynamakta ve yazgısını ABD emperyalizminin savaş arabasına bağlamaktadır.

TC daha şimdiden savaş sonrasında bölgede yapılacak yeni düzenlemelere uygun hazırlıklar içindedir. Milli Güvenlik Kurulu kararıyla Kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılması için yapılan çalışmalar, resmi çevreler tarafından geleceğe dönük bir yatırım olarak sunulmaktadır. Gerçekte ise hiçbir dönemde işlememiş olan bu yasağın kaldırılması, Türk ordusunun Irak'a karşı hazırlandığı savaşın bir ön yatırımı olarak değerlendirilmelidir. Bush yönetimi işbirlikçi Kürt çevreleriyle anlaşmıştır. Kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılması sonucunda bu çevrelerle TC arasında da birlik sağlanmış olmaktadır. Celal Talabani ile Sami Abdurrahman'ın dünya basınına yansıyan açıklamaları, bu çevrelerin TC ile ilişki içinde olduklarını göstermektedir. Sami Abdurrahman Türk hükümetinin Kürtçe üzerindeki yasağı kaldırma girişimini olumlu bir adım olarak nitelerken, Celal Talabani kendisinin ve cephe ortaklarının bağımsız bir Kürdistan kurmayı düşünmediklerini ve Irak dışındaki Kürtlerin durumuyla ilgilenmediklerini belirtmiştir. Bu açıklamalar her iki taraf arasında kurulan gizli ilişkilerin bir gereği olarak işbirlikçi Kürt örgütlerinin Türk sömürgecilerine verdikleri bir mesaj niteliğindedir. Türk ordusunun Irak'a girmesi durumunda, işbirlikçi Kürt örgütleri ken-

dilerine bağlı kuvvetlerle birlikte Türk ordusunun yanında yer alacaklardır. Bugün Irak sınırına yığılan Türk ordu birliklerinin içinde ..... kökenli askerler çoğunluğu oluşturmaktadır. .... örgütleriyle yapılan işbirliğinin .... askerlerin savaşa isteğinin yükselmesine hizmet edeceği hesaplanmaktadır. Bu birlikler ön cephelerde savaşılacak ve bu da Türk devletinin işine gelecektir. Sarıkamış Seferi'nde 90 bin neferin ölümüne karşılık, yine de Enver Paşa'nın savaştan kazançlı çıktığını söylemesi gibi, Türk devleti de ordusu kırılrsa bile savaştan kârlı çıktığını söyleyecektir. Çünkü her iki tarafta da kırılan Kürtler olacaktır.

Körfez Savaşı'yla birlikte Türk ordusu görülmemiş ölçüde silahlandırılmıştır. Doğu-Batı görüşmelerinde indirim kapsamına alınan silahlar Türkiye'ye aktarılmış; böylece demode olmuş silahlar yenileriyle değiştirilmiştir. Batının sağladığı bu muazzam desteğin yanı sıra, Kürt işbirlikçiliğinin de yanına çeken Türk devleti, Kürt UK mücadelesini boğabileceğine inanmaktadır. Şimdilik hesaplar Botan'ın güneyindeki Kürt işbirliğinin "köy koruculuğu"na katılması üzerine kurulmuştur. Hesaplar tutarsa Kürt Kürte kırdırılacak, bağımsız bir Kürt devleti kurma çabaları ezilecek, sahnede biraz daha cilalanmış olan "köy koruculuğu" kalacak ve böylece Türk devleti savaş sonrasında kurulacak paylaşım masasına daha da güçlenmiş olarak oturacaktır. Ankara'nın hesabı budur. O zaman Irak'ın egemenliği altındaki Kürt topraklarının Türkiye'ye sunulması daha da gerçekleştirilebilir bir olasılık haline gelecektir. Bu hesaplar Türk devletini bütün gücüyle Botan'a yüklenmeye zorlamakta ve savaşı Botan üzerinde yoğunlaştırmasına neden olmaktadır. Çünkü Türkiye'nin savaştan büyük kazançlarla çıkması, bu amaçla savaş sonrasında kurulacak olan paylaşım masasında isteklerini taraflara dayatıp kabul ettirmesi ve Ortadoğu'da oluşturulmak istenen yeni gü-

venlik sisteminde öncü rolünü oynaması, ancak Botan'da yükselen özgürlük mücadelesinin ezilmesiyle mümkün olabilecektir. Kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılması girişimlerinin tam da Irak'a yönelik bir savaşın öngününe denk düşürülmesi, bunun Botan'daki mücadelesinin bastırılmasını amaçlayan bir manevra olduğunu göstermektedir. Kürt işbirlikçiliğinin ağzına bir parmak bal çalan Türk devleti, hem güncel planda ve hem de geleceğe dönük olarak, kendi cephe gerisini sağlamlaştırılmaya çalışmaktadır.

caklardır. Savaş hangi biçimde sonuçlanırsa sonuçlansın, Ortadoğu'nun bütün halkları, her iki dünya savaşı ardından görüldüğü biçimde, yazgılarının emperyalistler ve işbirlikçileri tarafından çizilmesine asla razı olmayacaklardır. ABD emperyalizmini, müttefiklerini ve işbirlikçilerini Ortadoğu'nun her ülkesinde yeni bir Vietnam felaketi beklemektedir.

Bugün orta yerde ABD emperyalizminin öncülük ettiği ve tarihte eşi görülmemiş vahşet boyutlarına ulaşan bir yıkım ve kıyım savaşı vardır. Emperyalistler tam bir rahatlık içinde

her şeydir. Yani Hitlerler Ortadoğu petrolü uğruna Ortadoğu halklarını imha etmekten çekinmeyeceklerini kanıtlamaya çalışmaktadır. Ancak yıkım ve kıyım savaşı halkları kurtuluş mücadelesinden alıkoyamayacaktır. Tarih tanıklıktır: Halklar yıkımlar ve ölümlerden de doğabilir; ama bir kez yıkıntının altında kalan gericilik bir daha dirilemeyecektir. Bunca yıkım ve kıyım çılgınlığından sonra, Bağdat'ı daha ele geçirerek kuklalarını işbaşına getireceklerini ve Irak halkını yöneteceklerini sananlar aldanıyorlar. ABD ve müttefik kuvvetlerinin tankları Bağdat sokaklarına girdikleri zaman, belki Saddam Hüseyin'den ve yönetiminden kurtulmuş olacaklardır, ama gerçek savaş işte o zaman başlayacaktır. Ortadoğu'nun Vietnamlarına yenileri işte o zaman eklenecektir.

Tarih, emperyalistlerin çılgınlığından değil, halkların bağımsızlık ve özgürlük davalarından yanadır. Emperyalistlerin başlattığı Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları arasında Ekim Devrimi yükseldi ve halklara özgürlük yolunu açtı. İkinci Dünya Savaşı Çin Halk Cumhuriyeti başta olmak üzere çeşitli halk devrimlerinin zafiriyle sonuçlandı ve klasik sömürgecilik sistemini büyük oranda ortadan kaldırdı. Ortadoğu'da başlatılan bu yıkım ve kıyım savaşında da gelişmeler yine aynı doğrultuyu izleyecektir. Emperyalistler döktükleri kanda boğulmadan; sömürgeci, yeni-sömürgeci ve işbirlikçi rejimler yerle olmadan bu savaş bitmeyecektir. Yeni bir Ekim Devrimi'ne gebe olan Ortadoğu, gerçekten yeni bir düzene doğru yürümektedir ve bu yürüyüşün başını Botan çekmektedir. Evet, Ortadoğu'da gerçekten de yeni bir düzen kurulacaktır. Ama bu düzen, içinde emperyalistlere ve işbirlikçilerine kesinlikle yer vermeyen bir düzen olacaktır. Halklar kendilerine dayatılan haksız ve gerici yıkım ve kıyım savaşını, yeni bir düzen uğruna yükseltecekleri savaşlarla karşılayacaklar ve mutlaka zafer kazanacaklardır.

Körfez Savaşı'nın hangi yönde gelişeceğini ve bölge düzeyine yayılan bir savaşın ne tür gelişmelere yol açacağını şimdiden kestirmek zordur. Ancak savaş kaybeden güçler şimdiden belli olmuştur. ABD emperyalizmiyle Saddam Hüseyin rejimi savaşı şimdiden kaybetmişlerdir. Savaş uzayıp yayıldıkça kaybedenlerin sayısı giderek artacaktır. Ürdün Kralı Hüseyin, "Bu savaşta kazanan olmayacaktır, hepimiz savaşı kaybedeceğiz" demektedir. Bu doğru bir öngörüdür. Yeni sömürgeci yönetimler ve işbirlikçi Arap rejimleri Ortadoğu savaşının yıkıntıları altında kala-

Irak'ı yerle bir etmek ve taş devrine götürmekten söz edebilmektedir. Irak halkı ve bölgenin bütün halkları nükleer silahlarla, nötron bombalarıyla tehdit edilmektedir. Savaş giderek Saddam Hüseyin'in değil, Arap ve Kürt halkının cezalandırılmasına dönüştürülmektedir.

Emperyalistler Irak'ı bomba yağmuruyla döverken, aynı zamanda bölge halklarını tehdit etmektedir. Emperyalistler ve özellikle ABD emperyalizmi için, insan yaşamının ve insanlık değerlerinin hiçbir anlamı ve değeri yoktur. Petrol ve petrolün getirdiği kârlar onlar için

Ortadoğu petrolü Batı'nın iştahını neden kabartıyor?

Irak lideri Saddam'ın dünyayı ayağa kaldıran Kuveyt'i ilhaki ve ardından Batı'da oluşan "büyük ittifak"ın ötesinde bütün kavganın "Arap petrol pastası"ndan büyük dilimler kapmak olduğunu öne sürenler de var.

Petroleum Economics'in 1990 Ocak ayı verilerine göre, sanayileşmiş Batılı ülkelerde petrol rezervleri ömrünün 8-27 yıl arasında değişmesi, buna karşın Ortadoğu petrol rezervleri ömrünün 88-138 yıllar arasında olması, bu büyük pastadan büyük dilimler kapma yarışını Saddam'ın Kuveyt'i işgaliyle su yüzüne çıkardı.

Körfez krizine Irak'ın Kuveyt'i topraklarına katması nedeniyle "toprak ilhaki gözüyle bakılmaması" gerektiğini belirten petrolden sorumlu bir üst düzey yetkili, "**Saddam'ın da, Bush'un da, İngiltere'nin de gözü askeri bakımdan güçsüz Arap ülkeleri petrolünü ele geçirmektedir**" diye konuştu.

İngiltere'nin 8, ABD'nin 9 yıllık petrol rezervi var

Körfez krizi nedeniyle Ortadoğu'ya en büyük askeri gücü gönderen ABD ve İngiltere'nin petrol rezervleri ömrünün İngiltere'de 8, ABD'de ise 9 yıl olduğunu ifade eden aynı yetkili, buna karşın Irak ve ilhak ettiği Ku-

veyt'teki rezervlerin 88-138 yıl arasında değiştiğini hatırlatarak, "**ABD ve onun destekçisi, petrol fakiri gelişmiş sanayi ülkelerinin gözü şimdi Arap petrolündedir. Saddam'ın artık bütün kavgası ele geçirdiği bu 138 yıllık petrol rez-**

vini tepmemek, hatta ABD ve İngiltere'ye bırakmamaktır" dedi.

Petroleum Economics'in 1990 verilerine göre, 1989 yılında dünya petrol rezervi, üretimi ve petrolün ömrü şöyle:

	rezerv (1989) milyar ton	üretim (1989) milyar ton	rezerv ömrü (yıl) milyar ton
Asya-Pasifik	3	0.2	18
Batı Avrupa	3	0.2	13
Ortadoğu	78	0.8	98
Afrika	8	0.3	27
Batı Yarı Küre	21	0.8	25
Toplam	113	2.3	49
Doğu Bloku	11	0.8	15
Toplam	124	3.1	40

Ham petrol üreticisi ülkelerin petrol rezervleri, üretim ve rezerv ömürleri

	rezerv (1989) (milyon ton)	üretim (1989) (milyon ton)	rezerv ömrü (yıl)
İngiltere	709	92	8
Cezayir	1 151	52	22
Nijerya	2 192	81	27
Kanada	930	93	10
ABD	3 630	427	9
Çin	3 226	138	23
SSCB	8 014	608	13
Doğu Bloku	240	18	13
İran	12 719	145	88
Irak	13 699	138	99
Kuveyt	12 592	91	138
S. Arabistan	23 284	255	91
B. A. Emirliği	14 602	113	129

Savaşın üçüncü "cephesi"

Sonunda çıkarılan Körfez savaşına en güçlü muhalefet Avrupa sokaklarından geldi. Devlet başkanları ülkelerini şu ya da bu şekilde Körfez savaşına bulaştırırken, halk, Körfez'deki emperyalist savaşa lanet yağdırdı. Bazı ülkelerde gelişen savaş karşıtı gösterilere değinelim:

Almanya

Savaşa karşı en ciddi karşı çıkışların yaşandığı ülke oldu. Hemen hemen her gün üniversitelerde savaş ve dolayısıyla ABD karşıtı gösteriler oluyor. Her yer afiş ve bildiriyle dolu. Oldenburg Üniversitesi savaşın çıktığı günden beri kapalı. Bu arada pek çok üniversitede boykotlar sürüyor. Savaşın çıktığı ilk günlerde yürüyüş yapmayan öğrenci neredeyse kalmadı. Parlamento olağanüstü toplanarak bu gösterileri ve yürüyüşleri engellemek için bir dizi karar aldı.

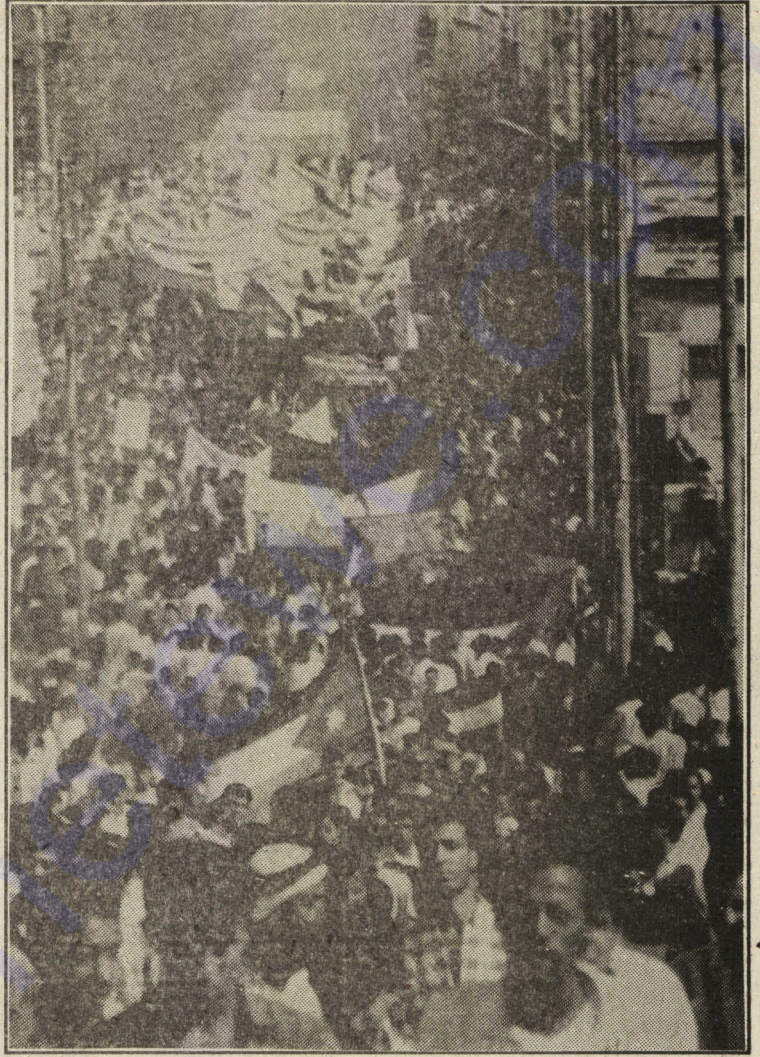
Almanya'da gösteriler daha çok Berlin'de yoğunlaşırken, en büyük miting 200 bin kişinin katılımıyla Bonn'da gerçekleştirildi. Almanya Sendikalar Birliği DGB'nin çağrısıyla işçiler beş dakikalığına iş bıraktılar. Büyük otomobil fabrikalarından binlerce işçi yürüyüşlere katıldı.

İtalya

İtalya'da eski Komünist Parti'nin ve Yeşiller'in çağrısıyla başlayan gösterilere ülkenin belli başlı kentlerinde binlerce kişi katıldı. Başkent Roma'daki gösteri 100 bin kişinin katılımıyla gerçekleşirken, göstericiler uzun bir barış yürüyüşü yaptılar. Körfez'deki emperyalist savaşa karşı Roma ve Floransa'da oturma eylemleri yaparken, bazı Barış Hareketi temsilcileri açık grevi yaptılar.

Fransa

Savaşa karşı yoğun gösteri-

lerin yaşandığı ülkelerden biri de Fransa oldu. Üstelik hükümet bu tür gösterileri yasaklamıştı. Paris'te binlerce kişinin katıldığı gösteride "Katil Bush!" sloganı kadar "Katil Mitterrand!" sloganı da atılıyordu. Fransa'da ikinci önemli gösteri Lyon'da gerçekleştirildi. Hükümet tüm gösterilere polis ile müdahale ettiği için, yaralananlar ve gözaltına alınanlar oldu.

İspanya

Ülkenin başkenti Madrid'te onbinlerce kişinin katıldığı bir gösteride Körfez'e ABD müdahalesi lanetlendi.

Belçika

Başkent Brüksel'de savaşın ilk günlerinde binlerce kişinin katıldığı gösterilerde ABD aleyhtarı sloganlar atıldı.

Hollanda

Başkent Amsterdam'da yapılan savaş karşıtı gösteriye yüzlerce kişi katılırken, göstericilerin trafiği aksattığını bahane eden polis, göstericilere müdahale etti.

Latin Amerika

Venezuela, Ekvator, Uruguay, Meksika, Peru ve Nikaragua'nın başkentlerinde yapılan ve yüzbinlerce kişinin

katıldığı yürüyüş ve mitinglerde ABD'nin Körfez'e müdahalesi protesto edildi.

ABD

Körfez'e müdahalenin başı ABD, kendi halkından da büyük tepki alıyor. Yıllarca Vietnam acısını çeken ABD kamuoyu, artık yeni Vietnamlar istemediğini savaşın başından beri her fırsatta belirtiyor. ABD, son yılların en büyük hükümet karşıtı gösterilerine sahne oluyor. Pek çok şehirde devam eden gösteriler daha çok Washington ve San Francisco'da yoğunlaştı. Hemen hemen tüm gösterilere polis

Cezayir'de ABD'nin Ortadoğu'ya müdahalesine karşı yapılan gösterilerden biri

müdahale etti. Göstericilerden yararlanan ve gözaltına alınanlar oldu.

Ve Müslüman ülkeler

Körfez'e Amerikan müdahalesine Batı'da ancak halk düzeyinde karşı çıkılabilirken, bazı Müslüman ülkelerde yapılan büyük gösterilere söz konusu ülkelerin hükümetleri açıktan olmasa bile destek oldular.

Libya'da ABD'ye karşı yapılan ve 1 milyon kişinin katıldığı gösterinin Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin direktifiyle gerçekleştirildiği, bu türden iddiaların başında yer aldı.

İran'da yapılan ve yine 1 milyondan fazla kişinin katıldığı anti-Amerikan gösteri de

hükümetten sempati görüyordu.

Yine Cezayir ve Pakistan'daki gösteriler de böyle destekler görmüştü. Tunus, Yemen, Nijer ve Moritanya'dan da Müslüman tepkisi geldi.

Irak'a FKÖ'den devlet desteği gelirken, Ürdün'den de gayri-resmi ve güçsüz devlet desteği geldi.

Saddam'ın emperyalizmin lokmalarından birini çalmaya kalkması, dünya halklarına şirin gösterilmeye çalışılan ABD ve hempalarının yüzünü bir kez daha ortaya çıkardı.

Bonn'da (Almanya) savaşı protesto eden bir grup Alman göstericinin elindeki pankart: "Savaşa son", "Kürdistan'dan elinizi çekin"

Bağdat'a yıldırım harekati

Türk-Alman ortak taarruzu takviye zorlukları nedeniyle hedefine ulaşamamıştı.

Türkiye, Irak sınırını güvenlik altına almak için NATO'ya bağlı Çevik Kuvveti istedi. O halde, Alman askerleri yine Ortadoğu yolunda mı? 1918'de de Falkenhayn'ın Asya Kolordusu'nun halifeler şehrini fethetmesi gerekmişti.

Mareşal Paul von Hindenburg, 27 Mart 1917'de Türk Harbiye Bakanı Enver Paşa'ya telgrafla Bağdat'a karşı acilen bir güz taarruzunun hazırlanmasının zorunlu olduğunu bildirmişti. Bu telgrafla, Alman Genelkurmay Başkanı, önce 4500 Alman askerinin Ortadoğu'ya gönderilmesiyle başlayan rızikolu bir askeri girişimin başlangıcını sinyallemişti. Yıl sonuna doğru Alman askerlerinin sayısı 18 bini bulmuştu. 1917 başlarından itibaren büyük bir gizlilik içerisinde hazırlanmakta olan Türk-Alman taarruzuna "Yıldırım" kod adı verilmişti.

O zamanlar tüm Irak gibi Bağdat da Almanya'nın müttefiği Osmanlı İmparatorluğu'na aitti ve uzun yıllar sürekli cephe değişikliklerine sahne olan savaşlardan sonra 11 Mart 1917'de İngilizler tarafından fethedildi. Tarihi halifeler şehrinin kaybı, Türkiye için acı bir yenilgiydi. Oysa orta çapta Hıristiyan güçlerle müttefik olan Türk sultanı ve halife, savaş başlangıcında düşman Hıristiyan devletler Rusya, İngiltere ve Fransa'ya karşı tüm Müslümanları "cihad" a çağırıyordu. Bağdat'ın kaybı, Mekke'nin daha önce isyancı Arapların eline geçmesinden daha büyük bir rezaletti.

Prestiji büyük bu şehrin kaybının iç politikada yol açtığı sınırlı hava, yenilginin sorumlularından Enver Paşa'nın görevden alınmasıyla biraz yatışmıştı. Gerçi, bunun hemen ardından kısa zamanda Bağdat'ı geri almaya söz veren Enver Paşa azalmaktan kurtulmuştu, ama bu sözü onun karşısına büyük bir askeri problem dikmişti.

Bağdat'ın geri alınması, en iyimser görüşle bile ele alındığında Türklerin gücünü aşacak bir girişimdi. Bu nedenle Enver Paşa için aslında mühim olan, 1. Dünya Savaşı'nın diğer cephelelerinde de savaşmalarına ve asker sıkıntısı çekmelerine rağmen Almanları, onlardan uzak Mezopotamya'daki bu taarruza katmaktı. Bağdat'ın düşmesinden henüz altı gün geçmişti ki, Enver Paşa, birlikte yapılabilecek bir taarruzun olanaklarını görüşmek üzere Kreuznach'taki büyük ana karargaha gelmişti. Sorumlu generaller Hindenburg ve Ludendorff, girişime katılacaklarını bildirip Alman yardımı hakkında söz vermişlerdi.

Çadırda özel yatak

Buna karşılık taarruzun bir Alman general tarafından yönetilmesini istiyorlardı. Türk hükümeti bunu kabul etti, ancak komutayı Alman generallerin en iyilerinden birinin üstlenmesini istiyordu. Enver Paşa, Falkenhayn'ı önerdi. Genelkurmay eski Başkanı Falkenhayn, Verdun'daki felaketin sorumlusu olmasına rağmen, akla gelen ilk seçenekler arasındaydı. Enver Paşa bir olasılıkla Almanların, en tanınmış generallerinden birini böyle bir saldırıda yoğun bir şekilde destekleyeceklerini düşünüyordu.

Almanların Bağdat taarruzuna girişmek istemelerinde, askeri nedenlerin yanı sıra politik çıkarları da rol oynamıştı. Ön Asya'da belli bir güç konumuna gelmek, savaş öncesi emperyalizmin daha Kaiser Wilhelm zamanlarından kalma büyük bir düşüydü. Ön Asya'da Alman etkenliği, Bağdat demiryolu, Hindistan karayolu, İngilizlerin başarıları sonucunda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardı. Daha da kötüsü, Büyük Britanya'nın savaş sonrasında Yakındoğu'da (Süveyş'in doğusunda kalan kesimde) Mısır-Arabistan-Hindistan hattını sürekli olarak kendi kontrolü altına almak üzere konumunu sağlamlaştırmak istemesinden

Almanya'da yayınlanan Die Zeit gazetesinin 4 Ocak 1991 tarihli sayısından alınmıştır.

Holger AFFLERBACH

çekiniliyordu. Bunun dışında, zayıf düşen Türk müttefiğinin Alman birliklerinden yardım görmemesi durumunda özel bir barış antlaşmasına girmek zorunda kalması da göz ardı edilemeyecek bir olasılıktı.

Bu politik nedenler açısından Almanlar, daha Falkenhayn'ın 1917 Mayıs'ında Irak'taki Türk ordusuna ve Filistin'e iki haftalık bir ziyarette bulunmasından önce eylem kararını almışlardı. Büyükelçi Richard von Kühnemann'ın 11 Mayıs 1917'de Berlin'e gönderdiği telgraftan anlaşılacağına göre, Falkenhayn'ın bu ziyaretinin nedeni, "kısım kısım iletilecek bu taarruza kullanılacak yolların durumunu ve büyük bir güz operasyonunun olanakları hakkında bizzat bir kaniya varmak" istemesiydi. Nitekim general de, böyle bir taarruzun yönetimini bizzat üstüne alıp almayacağı hakkında henüz kesin karar vermemişti.

Cephe hattı Bağdat'ın kuzeyinden geçiyordu. Irak ordusunun ana karargahı da Musul'a nakledilmişti. Türk birlikleri çok kötü, bakımsız ve önceki savaşlardan bitkin çıkmıştı. Başkomutanları Halim Paşa buna rağmen iyimserdi, Bağdat'a yapılacak bir taarruzda başarı şansının yüksek olduğu kanısındaydı.

Gittiği her yerde Türk ileri gelenlerince muzaffer bir komutan gibi karşılanan Falkenhayn'ın daha bu inceleme gezisi sırasında bile refakatçileri, onun da gördüğü gibi hiç de hafife alınmayacak bu taarruz hakkında ne düşündüğünü merak etmekten kendilerini alamamışlardı. Ancak bunların çoğu, onun böyle bir taarruzu Almanya ile Türkiye arasındaki ilişkileri açıkça tehlikeye sokmadan reddedemeyeceğine inanıyordu.

Politik zorunluluklar, generale serbestçe karar verme olanağı tanıımıyordu. Irak'taki Alman grubu yetkilisi General Greb-

mann da bir hatırasında şöyle yazmıştı: "Ekselanslar şimdi buradan taarruzun gerçekleştirilemeyeceği gerekçesiyle ayrılırlarsa Türklerin Mezopotamya'daki emellerinin ölüm fermanı verilmiş olur. Buna karşılık Alman yönetimindeki bir girişimle Bağdat'ın geri alınması ise, doğal olarak Almanların Doğu'daki itibarını oldukça arttıracak gibi, bir yenilgi de onların uzun süre mahvına yol açacaktır."

Falkenhayn'ın taarruzun yönetimini üstlenmekten başka bir seçeneği kalmamıştı. 25 Mayıs 1917'de Almanya'daki Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na gönderdiği bir telgrafta şöyle diyordu: "Şimdiye kadar İstanbul'da yürütülen görüşmeler, yerler ve mevzilerin acele bir gözden geçirilmesi sonucunda, taarruzun son derece zor olduğu, ancak bir ümitle başarıya ulaştırılmasının olası olduğu ortaya çıkmıştır... Kuşatmanın Luristan dağlık bölgesi çerçevesinden mi, yoksa Fırat'ın batısında kalan steplerden mi başlanacağı konusunda diğer keşif sonuçlarının değerlendirilmesinden sonra karar verilmesi gerekir. Ben, her iki yolu da olası görüyorum. Operasyonların zamanı ise, kararın ardından, yani Eylülün ortalarından itibaren, mümkün olduğu kadar erken bir tarihe rastlamalı."

Falkenhayn bir kez taarruza karar verdikten sonra, başarı için gerekli olan araçların verilmesini de kabul ettirmeye çalıştı. Alman Genelkurmay'ında "kuşatma operasyonunun çekirdeğini oluşturacak 2500-3000 kişilik bir birliğin hazırlanmasını" ve zamanın koşullarına göre çok yüksek bir miktar sayılabilecek 100 milyon marklık altını ister. Bu parayı da, Genelkurmay'ın Kraliyet Hazine Dairesi'nde yaptığı yoğun girişimlerden elde eder.

Silezya Neuhammer'de derhal "Asya Kolordusu" veya kod adıyla "Paşa II" denilen özel bir birimin oluşturulmasına başlandı. Birim başlangıçta, tümü tropikal koşullara dayanıklı ve içlerinde batı cephesinden getirilen pek çok seçkin subay ve astsubayların da bulunduğu

4500 askerden oluşuyordu. Asya Kolordusu her çeşit teknik araçla donatılmış olup, topçu ve uçaksavar topçu bataryalarına, mayın dökme birliklerine, ağır makineli tüfek bölüklerine, bir adet motorlu araç bölüğüne, öncü birimlere, iki adet seyyar hastanesi bulunan bir sıhhiye bölüğüne, dört havacı bölüğüne, muhabere birliklerine ve telsiz istasyonlarına sahipti. Çok yönlü donatımın amacı, saldırıya katılan Türk birliklerine "omurga" veya "korset balinası" olarak gerekli desteğin verilebilmesiydi.

Masraftan kaçınmadan, askerlerin Irak'taki aşırı iklim koşullarına dayanabilmeleri için birliğe zengin bir özel doğu donatımı verildi. Herkese birer hakı yaz üniformasının yanı sıra birer de yünlü gri vatan üniforması, birer yatak ve çadır verilmişti. Falkenhayn'ın bizzat gözden geçirdiği geniş kapsamlı donatımın dezavantajı, takviyeye bağımlılığı ve "demiryolunun kesildiği yerde birliği takip edemeyecek durumda olmasıydı."

Demiryolu bağlantısının Balkanlar'da kötü oluşu nedeniyle Asya Kolordusu'nun gönderilişi gecikiyordu. İlk birlikler ancak 1917 Eylül'ü başında İstanbul'a gelebilmişler ve Selimiye'de çadırlı bir kampa nakledilmelerini bekliyorlardı. İçerdiği asker sayısı kısa zamanda 3 bine erişen grubun, İstanbul'u Türk-Alman Yıldırım Ordusu'nun Suriye'deki toplanma yeri Halep'e bağlayan demiryollarının özellikle Anadolu'da kalan kısmının büyük çapta Türk birliklerinin nakliyle meşgul olması nedeniyle daha uzun süre İstanbul'da beklemesi gerekmişti.

Pasiflik, çeşitli gereksinimlerin karşılanamaması ve gıda maddelerinin pahalı oluşu kampta kısa zamanda moral çöküntüsüne yol açtı. Asya Kolordusu askerlerinin çoğu da Türk adet ve geleneklerine pek uyum gösteremiyordu. Şikayetler genellikle, "Doğulu insanda dayanışma duygusunun eksikliği", yüksek sıcaklık, pislik ve beden hoşnutsuzluktan kaynaklanmaktaydı. Hatta kurmay subayların da pek çoğu her gün

verilen Türk yemeklerinden şikayetçi olup, Türkiye'yi bir an önce terk etmek istediklerini gizlemiyorlardı.

Haydarpaşa'daki hoşnutsuz birlik, 1917 Ekim ortalarında en yüksek komutanlarınca teselli edilmişlerdi. Kaiser II. Wilhelm İstanbul'u ziyaret etmişti. Kaiser, aç kalan Türk Federal Eyaleti mensuplarını hizaya getirmek için yola çıkmıştı ve Sultan'a, savaşın her iki devletin de hak ve hayati çıkarlarını garantileyecek mutlu sonuna kadar Federal devletin sadakati konusundaki güvencesini resmen ilettiği.

Kaiser II. Wilhelm, bu ziyareti sırasında askerlerine, Türklerin de geçmiş savaşlarda Almanlara yaptıkları yardımları hatırlatır ve onların sadakatine aynı şekilde karşılık vermeleri gerektiğini, değişik iklim koşullarının ise beraberinde yeni görevler getirdiğini belirtir.

Kısa bir müddet sonra da Asya Kolordusu'nun küçük kafiler halinde Halep'e nakli başlar. Asya'da ilerledikçe Alman birliklerinin morali de sağlık durumları gibi hızla çökmeye başlar. Suriye'deki öncü komandoların görev yapamaz oldukları gerekçesiyle evlerine geri dönmek için yaptıkları başvuruların 1917 Eylül'ü sonunda düşündürücü boyutlara erişmesi üzerine Falkenhayn, sadece durumu çok ağır olanların İstanbul'a geri gönderilmesini, dört ay içinde iyileşip tekrar görev başına dönebilecek gibi olanların ise cephe yakınlarındaki askeri hastanelerde tedavi edilmelerini emreder.

Asya Kolordusu, Falkenhayn ve ona bağlı 64 Alman ve 11 Türk subayının yönetimi altında kurulacak büyük bir vurucu Türk birliğinin omurgasını teşkil edecekti. Enver Paşa, en azından 75 bin askerden oluşacak iki Türk ordusunu hizmete sunacağını temin etmişti.

Bu amaçla, o zamana kadar Galiçya'da Ruslara karşı konumlandırılmış seçkin Türk tümenleri Suriye'ye nakledildiler. Yıllardan beri hiç izne ayrılmamış Türk askerlerinin artık gücü kalmamıştı. Açlık ve hasretten askerlerin hiç yoksa üçte

biri Suriye'ye giderken Anadolu'da firar etmişlerdi. İstanbul'u normal 12 bin kişilik kadrolarıyla terk eden tümenler Halep'e sadece 8 bin askerle ulaşıyorlardı. Örneğin, doğu cephesinde Ruslara karşı savaşan bir birliğin çekirdeğini oluşturan 19. Tümen, Galiciya'dan Halep'e kadar yolda 4790 asker kaybetmişti.

Yüzbin kişilik vurucu birliklerin, savaş bölgesinde bakımlarının nasıl yapılabileceği çözümlenmemiş bir sorundu. Üç yıllık savaştan sonra Irak, birliklerin bakımına hiçbir katkıda bulunamayacak hale gelmiş ve sadece dışarıdan gelecek gıda maddelerine ihtiyaç hale gelmişti. Alman görgü tanıkları, Irak cephesindeki korkunç durumlar hakkında bilgi veriyorlardı. Açlıktan yarı ölü haldeki askerler sokaklarda at dışkısından tahıl taneleri toplayıp, kavurduktan sonra yiyorlardı. Bitkinlikten ölüyorlardı. Irak sivil halkının da içinde bulunduğu koşullar aynı derecede sertti. Musul'da yamyamlık olayları bile görülüyordu. Açlıktan ölen çocukların etlerini gıda maddesi olarak işleyen bir kasap asılmıştı.

Bu durum karşısında Bağdat'a karşı Türk-Alman ortak saldırı planı, oradaki koşulları bilenlere göre gerçekleştirilmesi olanak dışı, hayali bir plandı. Bunun da sorumlusu, iç politikadaki muhalifi Cemal Paşa tarafından "gizli bir Alman finans hareketi, Türkler içinse çılgınlık" olarak nitelendirilen Yıldırım Harekati'nin babası Enver Paşa'ydı.

Falkenhayn'ın gözlerini, Türk Genelkurmayı'nın aşırı iyimser verileri boyamıştı. 1917 Mayıs'ında kendisine, Irak'a yapılan demiryolu taşımacılığının günlük kapasitesinin bin tona çıkarılacağı sözü verilmişti. 1917 Eylül'üne kadar Irak'taki Türk ordusunun ana karargahının bulunduğu Musul da en azından bir dekovil hattıyla demiryolu ağına bağlanacaktı.

Bu sözlere güvenen Falkenhayn, İngilizlerin arkasında gerçekleştireceği geniş bir kanat operasyonunun planına bağlı kalmıştı. Kuşatma ordusuna

kamyon kabileleriyle gerekli hareket yetkisini vermek istiyordu, ancak Türkiye deneyimli Alman subaylarının da belirttiği gibi malzeme aşınmasını yeterince dikkate almamış ve çölün geçit vermez yapısını göz ardı etmişti.

Her şeye rağmen, harekattan bir yıl kadar önce, merhum Mareşal Colmar Freiherr von der Goltz, Bağdat'ın güneyine düşen Kut-el Amara'da kendisinden daha üstün bir güce sahip İngiliz-Hint birliği çembere alıp açıklıkla başbaşa bırakmak suretiyle kapitülasyona zorlamayı başarmıştı. Falkenhayn da buna benzer bir başarı elde etmek istedi ve bu amaçla cepheyi yandan tecrit edip Irak'taki İngilizlerin, kendilerine erzak ve yiyecek getirilmesinde kullanılan bağlantı hatlarını kesmeye çalıştı.

Geçici bir hareket planına göre, yeni kurulacak Türk-Alman Yıldırım Ordusu, Halep'ten yola çıkıp Fırat boyunca Hit'e kadar ilerleyip oradan da Bağdat'a doğru yürüyecekti. Bu da, mevcut yolların motorlu taşıt trafiğine elverişli olmaması nedeniyle 700 kilometreyi aşan bir yaya yolculuk anlamına geliyordu. Ve bunun için de, takviye hatlarının yeterince güvence altına alınmadan çölü yarararak gerçekleşmesi gerekiyordu. Savaşın olması muhtemel görülen bölgedeki iklim koşulları da aşırıydı, yıl boyunca her yönden gelen kum fırtınaları, yazın 50 dereceyi bulan, kışın da sıfırın altına düşen sıcaklıklar. Gündüz ve gece arasındaki sıcaklık farkı bile 30 dereceyi buluyordu.

Sallar ve develer

Vurucu birliğin azık ve cephanesi Fırat üzerinden sallarla taşınacak, sallar da sonra deve kervanlarıyla tekrar geri götürüleceklerdi. Salların yapımı için kullanılacak ağaç malzemelerin ve 25 devenin nereden bulunacağı açıklığa kavuşturulmamıştı.

Çöl savaşının tekniğe dayanan bir savaş olduğu, askeri operasyonların planlarını yapanlardan çok, teknik ve lojistik personele bağlı olduğu daha o

zamanlar biliniyordu. Saldırının başarılı olabilmesi için gerekli lojistik koşullar yoktu. Bağdat demiryolunu Musul'a bağlayacak 200 kilometrelik bir kısım eksikti, yolun Anadolu'dan geçen kısmında iki tünel tesisi henüz tamamlanmamıştı, böylece zaman kaybına yol açan duraklamalar ve yük devretme işlemleri zorunluydu; eldeki demiryolları da kömür yetersizliği ve yüksek malzeme aşınımı nedeniyle çok düşük randımanlıydı. Gerekli görülen modern donatımlı ve çok özenli Alman ordu kesimleri ise Türk birliklerinde olduğundan üç misli daha fazla takviyeyi gerektiriyordu.

Çözümlenmemiş bu sorunlar nedeniyle Bağdat'a yapılacak bir taarruz pek çok Türk ve Alman subaylarına askeri bir delilik gibi görünüyordu. Bu, özellikle sayıları 60 bini bulan ve bakımı iyi olan Irak'taki İngiliz askerleri için nispeten sorunsuz bir şekilde Şat-ül-Arab'tan Bağdat'a takviye gelebilmesi açısından da böyleydi.

Falkenhayn, kendisini bu saldırı planından yeterince erken vazgeçirmeye çalışan deneyimli Alman subaylarının ikazlarından, önceleri etkilenmedi. Bunlar, Almanya'nın daha savaştan önce Türkiye'ye gönderdiği askeri uzmanlardı ve o, alaylı bir dille, bunların doğuda yıllarca kaldıktan sonra "tamamen Türkleştiğini" belirtiyor ve sıkı bir disiplinle gerek Almanların gerek Türklerin yeterli verim düzeyine getirilebileceğine inanıyordu.

Ancak, yavaş yavaş, o da saldırının öngörülen tarihte, 1917 Eylül'ü sonunda gerçekleştirilmesinin olanaksızlığını anlamaya başlamıştı. Derin bir hayal kırıklığıyla 6 Haziran 1917'de yazdığı bir mektubunda şöyle diyordu: "...Buradaki iş gerçekten de çok kötü. Disiplinsizlik, söz verip yerine getirmeme, sorumlulukta ve ortak hareket anlayışındaki eksiklikler bir Almanın sinirlerini oldukça yıpratıyordu. Türklerin yardım etmeleri gerçekte söz konusu bile olamazdı. Ama prensipite yardıma hazır olduklarını söylüyorlardı. Oysa pratikte, kendilerinin yüksek görme, kıskançlık

veya güvensizlik gibi milli hataları Türkleri, bunun tam tersini yapmaya itiyordu."

Ortaya çıkan sürüşmeler ve arada sırada içine düştüğü ümitsizlik sonucu, kısa zamanda o da evine geri dönmeyi istemeye başlamıştı. 27 Mayıs 1917'de günlüğüne şunu kaydetmişti: "Eğer buradan edepli-terbiyeli bir şekilde, yani Almanların çıkarlarına zarar vermeksizin nasıl uzaklaşabileceğimi bir bilsem, çoktan vatanın yolunu tutardım." Az kaynaklardan elde edilen bilgiye göre, onun bu arzusunu, Asya Kolordusu'nun görevinden memnun olmayan pekçok askeri paylaşıyordu.

Bazı mutsuz olaylar da büyük sorunların sıklaşmasına yol açıyordu. İstanbul'un Anadolu yakasındaki merkez garı 6 Eylül 1917'de havaya uçuruldu. Binlerce bomba, tüfek mermisiyle dolu sayısız sandık patladı, 12 cephanelik ve 300 yük vagonu yandı. Yangının nedeni, belki de sadece cephaneliklerle geliş güzel ilgilenmekti; oysa her yerde sabotajdan bahsediliyordu. Patlamayla birlikte, cepheye gönderilmek üzere garda depolanan savaş malzemesinin büyük bir kısmı, bir daha tedarik edilemeyecek şekilde yok olmuştu.

Kudüs'ün elden gidişi

Mezopotamya ile olan bağlantıların randımanıya ilgili Türk verilerinden artık iyiden iyiye kuşkulandırmaya başlayan Falkenhayn, Irak'a sivil bir uzman gönderdi. Bu uzman ona, durumun "ballandırılmamış ve ümitsiz" bir görüntüsünü iletir. Irak cephesinde yapılacak bir hareketi olanak dışı görüyor, "Tüm gücün toparlanıp önemli bir masrafla ordunun olsa olsa iyi bir savunma durumuna getirilebileceğine" inanıyordu.

Buna rağmen Falkenhayn, uygulamasını sürekli ertelese de yine Bağdat taarruzunda kaldı. 26 Ekim 1917'de öngörülen saldırı 1 yıl sonra, 1918 Eylül sonlarında gerçekleştirilebilecek şekilde değiştirildi. Saldırıya kadar olan süre içinde Halep'te toplanmış bulunan Türk-Alman Yıldırım Ordusu'yla, Irak'a gireceği sağ kanadını uzun süreli

güvence altına almak amacıyla Süveyş cephesinde saldırı hazırlıkları yapan İngilizlere karşı koruyucu bir darbe indirmek istiyordu.

Oysa, İngilizler Filistin'e karşı giriştikleri bir taarruzla Falkenhayn'dan daha evvel harekete geçtiler. Asya Kolordusu daha cepheye erişmeden yıldırıcı bir üstünlüğe sahip İngilizler Gazze'deki mevzileri geçip 9 Aralık 1917'de Kudüs'ü fethetmeyi başardılar. Böylece Mekke ve Bağdat'ın ardından Müslümanların, Yahudilerin ve Hıristiyanların kutsal şehri Kudüs de düşmanın eline geçmiş oldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun "cihad"ına acı bir darbeydi bu.

Geri püskürtülen ordularının tamamen dağılması üzerine Falkenhayn bıkkın bir şekilde, "Biz burada modern bir savaş yapmaktan çok, haçlı seferlerinin kırıldığı zamanlardaki gibi savaşıyoruz" der.

Kudüs'ün kaybindan o sorumlu görüldü; nitekim bir şehir fethetmek yerine, bir başkasını kaybetmek zorunda kalmıştı. 6 Aralık 1917'de, Kudüs'ün düşmesinden kısa bir süre önce Falkenhayn, Türk Genelkurmay Başkanlığı'na yeni atanmış Tümgeneral Hans von Seeckt'e bu yenilgiden ortaya çıkarttığı sonuçları bildirir:

"Aç ve bitkin, ortalama 1200 askerden oluşan tümenlerle bir mucize yaratmak olanaksızdır ve özellikle mükemmel donatılmış bir düşman karşısında isteksiz, giyecek ve tüm araç ve gereçlerin yanı sıra cephaneden de yoksun olunca. Demiryolları düzeltilip takviye olanakları kabul edilir bir derecede güvence altına alınmadan, diğer Alman birlikleri getirilmeye kalkılsa, bunu tek kelimeyle canice bir eylem olarak değerlendiririm. Ayrıca, bunun da yine şansımıza, demiryollarının düzeltilmesinden önce tam zamanında, yani sıcaklıkların başlamasından önce gerçekleştirilmesi olanaksız. İngilizlerin de böyle durumlarda başarı göstermek zorunda kalmamış olması bizimle değil onlarla ilgilidir. Onlar da takviyeyle ilgili büyük zorlukları yenmek zorunda."

Acı gerçeklerin ışığında Falkenhayn'ın önerdikleri Alman Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın plancılarına yabancı kalmıştı. Daha 1918 ortalarında General Ludendorff Bağdat'a saldırıyı tekrar ele almak istiyordu, bu kez İran'dan geçen bir kanat operasyonu olarak.

Ot yiyen insanlar

Bu plan, şimdiye kadarkilerden çok daha gerçek dışıydı. Irak'taki Türk ordusu artık savaşamaz durumdaydı. Saldırmak bir yana savunma bile yapabilecek durumda değildi. Gerçi 1918 Mart'ında henüz 7 bini aşkın askeri vardı, ama öylesine bitkindilerdi ki, bunların ancak 3 bini operasyona konabilirdi. Irak ordusunun Bavyeralı Başkomutanı Yarbay Paraquin 1918 Mart'ında şunu yazmıştı: "Adamların büyük bir kısmı kelimelerin tam anlamıyla serseri takımından ibaretti, önemli bir kısmının çizmeleri bile yoktu." O zamana kadar görülmemiş derecede kötü beslenme durumları hakkında şu bilgiyi veriyordu: "Çayırlar yeşermeye başlar, yerli halk ve askerlerin büyük bir kısmı ot ve çimen yiyerek yaşıyordu. Çayırlar, kelimenin tam anlamıyla otlayan insanlarla doluydu. Alışılmamış beslenme şekli, sık sık ölümlerle sonuçlanan koliklere yol açıyordu."

Türklerin 1918 Ekim sonuna rastlayan Ateşkes Antlaşması'na kadar halen de Irak'ta kalabilmesi, İngilizleri, birliklerini Bağdat'tan çekip o zamana kadar Rus işgali altında bulunan İran'a göndermeye zorlayan Rus Devrimi sayesindeydi.

Alman Asya Kolordusu birimleri, Filistin ve Suriye'de savaşa atılmışlarsa da Arap gönüllülerinden de destek gören İngilizlerin Yafa, Şam, Beyrut ve Halep şehirlerini fethetmelerini engelleyememişlerdi. Ancak "Yıldırım Harekatı" için ilk taarruz planından usulde hiçbir zaman vazgeçilmemişti. Bu nedenle ki, Alman savaş plancısı General Erich Ludendorff'un savaş anılarında yazdığı, "Bağdat taarruzu sessiz sedasız hasır altına itildi" belirlenmesi doğrudur.

Siz bize savaşı eve getiriyorsunuz

General Erich von Falkenhayn 27 Ağustos 1917 tarihinde Türkiye'nin uzak bir yerinde günlük defterine şunları yazmıştı: "Buradan sağlam bir şekilde nasıl çıkacağımı bilse idim çoktan beri evin yolunu tutmuşum."

Falkenheyn, İmparator II. Wilhelm tarafından Bağdat'ı işgal etme emri almıştı. Ancak o, bu emri asla yerine getirmedi. Buna esas olarak (İngilizlerin) Irak ordusunun daha güçlü oluşu, kötü bakım ve yiyecek sıkıntısından dolayı müttefik Türklerin savaşma gücünün ksilmesi sebep oldu.

"Türklerin günlük yemi" ve Ortadoğuların ortak irade yetersizliği Almanya'nın Asya Kolordusu'nun savaşma moralini oldukça bozuyordu. Falkenhayn yaptığı şikayetlerde bazı askerlerinin "tamamıyla Türkleştğini" belirtiyordu. Nihayetinde Alman işgalci güçleri sessiz sedasız Ortadoğu'dan geri çekildiler ve Bağdat işgal edilmedi.

Bu kez her şey daha değişik. Oldenburg'tan Erhaç'a giden 43'ncü Avcı Bombardıman Filosu'nun 270 havacı askeri Türkleşme tehdidinde maruz kalmıyor. Herhangi bir yeri işgal etme durumları yok ve Türk yiyecekleri ile beslenmeye de ihtiyaçları da yok. Gerek kendilerinin ve gerekse de beraber getirdikleri 18 Alpha-Jet uçakları için gerekli her şey Almanya'dan gelmekte. Yedek parça, mermi ve muhimmat, sıcak tutan çorapları ve her gün 300 adet Bild gazetesi. Araştırma heyetinin bakımı için Savunma Bakanı tarafından 60 uçak seferi ile gereken yerine getirilecek. Uçak birliğinin modern lojistiği ile kıyaslandığında pek de öyle olmayacağı söyleniyor. Turkish Daily News gazetesinin yönetmeni İknur Çevik, bu tip şeylerle kendimizi savunacağımız güllünç bir şey. Durum tam bunun tersi imiş ve "eğer çatışma olursa Almanlar bizim Rambolar tarafından korunacaklar" diyor. Şimdilik sadece yürüyüş yapanlara karşı korunmak zorundalar. Bu yürüyüşler yerel

sol partiler tarafından bunlara karşı (Almanlara karşı) düzenlenmektedir. "Evinize gidin, siz savaşınızı buraya da getiriyorsunuz." Bu slogan savaş karşıtı bir grubun Antalya'dan getirdiği bir pankartta yazılı idi. Kendilerine karşı yapılan protestoların muhatapları bu protestolardan herhangi bir rahatsızlık duymuyorlar; hava kuvvetlerinin üslerinde veya sıkı korumaya alınan askeri otellerde kalıyorlar. Alman Alpha-Jetleri Türk ordusunun gözünde oyuncak gibi görülüyor. Saatte aldığı 991 km hız ile ancak Lufthansa yolcu uçakları kadar hareket edebilirler. MIG 29 uçaklarına karşı Alpha-Jetlerin hiçbir şansı yoktur. Londra'daki "Stratejik Bilgiler Enstitüsü" Türkiye'ye yerleştirilen Alman uçaklarının "askeri bakımdan önemsiz" olduklarını belirtiyor. "Bu aslında tam doğru değil" diyor, Ankara'daki Alman hava kuvvetleri ataşesi. Alpha-Jetler hava savaşları için uygun değildir. "Alpha-Jetler kara birliklerini panzer ve helikopterlere karşı korumaktan başka bir yetenekleri yoktur." Ancak orada (Türkiye'de) bulunan meslektaşlarımızın bunu bildikleri ve ona göre hareket edecekleri hususunda herhangi bir garanti yoktur. Bonn'daki Low-Level stratejiciler, Alpha-Jetleri provokasyon uçakları olarak nitelendiriyorlar. Bundan dolayı, Alman savunma bakanı Alpha-Jetlerin vuruş mesafesinin, pilotlarının belirttiği gibi 430 km değil de tam yüklü oldukları zaman 250 km olduğunu belirtmeye özellikle özen gösteriyor. Bu Bağdat için bir sinyaldir, yani bunlar kötü bir şey için değil, Irak sınırına asla yetişemezler. Neden Ankara'nın "silahları ile korkutan Almanya", kendi bakanlarının mı yoksa müttefik güçlerin İzmir'deki 6. Hava Taktik Komutanlığı'nın emrinde mi olacağına dair Alman yetkililerin münakaşa etmeleri bulmaca gibi gelmektedir.

İstanbul ve Ankara'daki gazetelerin araştırmalarına göre Avrupalı NATO'nun devreye girmesi halk tarafından popüler görülüyor. Bu aynı zamanda tüm ülkede geçerlidir. Bazı ör-

nekler verelim:

Güllü Tarakçı (Ankaralı, 3 çocuk annesi): "Herhangi bir düşman bizi tehdit etmemesine rağmen neden savaşa girelim."

Psikolog Ayşe Temiz: "Yukardaki adam (Özal)'ın göğsünde iki kalbi vardır. Bu kadar ölümsüzlük bir kalbe bile yerleşemez. Ben onu çekip parçalamak istiyorum."

Ancak o yukardaki adam dedikleri Turgut Özal ise sadece sadık bir müttefik olarak görevini yerine getirdiğini belirtiyor. Ancak onun ittifaka olan sadakatliğinin arkasında başka amaçlarının olduğu, partili arkadaşları tarafından bile tahmin edilmektedir. Onun, savaştan sonraki gün için kârlı çıkmak istediğine inanıyorlar.

Türk devletinin kurucusu Atatürk 1923'te gerçi büyük Osmanlı emellerini ebediyen toprağa gömdü, ama bu unutulmuş oluyor bu durumda. Türkiye'nin o zamanki planı bu günkü Kuzey Irak'ı da Türkiye topraklarına almak idi, ancak o zaman sınırları çizme planı işgalciler tarafından yapılmıştı. Turgut Özal bunu unutmamış. O, (Özal) Atatürk'ün mirasındaki küçük bir hatayı bir saldırı ile Ortadoğu'daki bölünmeyi düzeltmek ister. Tabii eğer (kendisinin daha önce belirttiği gibi) Amerika "Irak'ı ortadan kaldırır" ve Saddam Hüseyin "aniden bir iğne ile söndürülebilenecek bir balon" ise.

Turgut Özal meydanı hazırladı. Güney sınırındaki çok sayıda köyü boşalttı ve Hakkari'de 20 geçici hastane kurdu. Bölgedeki çok az politikacının yaptığını yapıyor, yani sanki çok açık bir plana sahipmiş gibi. Bu plan iyi bir plan değil, ama çok açık bir plandır. Eğer Bağdat'ta zafer sağlanırsa ve güçler dengesi Ortadoğu'da yeniden oluşacaksa Özal o zaman galip güçlerden birisi olmak istiyor. Özal savaştan umutlu: "Sadece şahinlerin bulunduğu yerde biz sadece güvercin olmamalıyız."

Türkiye'deki yabancılar saldırı işaretlerini gayet sakin karşıyorlar. Ankara'daki Alman Okulu 9 Şubat için büyük bir eğlene düzenliyor.

Din sorununa devrimci yaklaşım

Ali FIRAT

Temel kavramlara açıklık getirmek ve düzeltmelere gitmek yolunda oldukça çaba sarfediyoruz ve oldukça da yoğunlaşmış durumdayız. Bu yararlıdır da. Yoldaşlar topluluğu, tartışmasını bilen bir topluluktur. Yeni tanrılar, yeni dinler icat etmeyelim. Biz, bilimsel sosyalizmin gerçekliğine inanıyoruz, ama "dinimiz sosyalizmdir" demiyoruz. Bilimsel sosyalizm, dinin, hatta felsefenin aşılmasıdır da. Ancak, bundan dinin bir hiç olduğu, tamamen demode olduğu ve insan yaşamında etkili olmadığı sonucu asla çıkmamalıdır.

Din gerçeğine komünizm adı altında inkarcı yaklaşım, genelde olduğu kadar, özellikle Ortadoğu halklarında çok tehlikeli bir etki yaratmıştır. Bu yaklaşımın; halktan soyutlanmaya, dolayısıyla da gericiliğin oldukça güçlenmesine yol açtığını hemen belirtelim. Hatta denilebilir ki, din gerçeğine inkarcı yaklaşım, diyalektik materyalizmin kaba uygulanması anlamında olup, Ortadoğu devrimlerinin gelişmeyişinin en önemli nedenlerinden birisidir.

Klasik komünist partileri, Ortadoğu sahasında 70 yıldır varlık sürdürüyorlar. Ama en izole olmuş topluluk durumundadırlar. Bunun esaslı - özellikle ideolojik- nedenlerinden birisi de, dinsel gerçeğe, "komünistler tanrı tanımaz", "din eşittir gericilik" şeklindeki yanlış yaklaşımdır. Böylece, daha işe başlar başlamaz bu sözcüklerle adım atıldığında bütün toplum karşıya alınmış olur. Bunu yapmakla bilimsel sosyalizmin başına en büyük kötülük, sosyalistlik adına getirilmiş olur. Bu, mevcut klasik komünist partilerinin pratiğinde tamamen açığa çıkmıştır.

İran islam devrimi geliştiğinde ve onun temellerinin atılmasından çok daha önceleri İran'da komünist partisi vardı. O zaman güçlü olan komünist partisi, islam devrimi geliştiğinde bu gücünü korumaktaydı. Ama gelişen olguya o kadar çarpık yaklaştı ki, sonuçta imha olmaktan kurtulamadı. Biz, suçu sadece islam devrimine yükleyemeyiz. Komünist sıfatıyla yola çıkanların kendi toplum gerçeğine çok çarpık ve inkarcı bir biçimde yaklaşımlarını da önemli bir neden olarak ele alıyoruz.

Türkiye'de ilk sosyalizm tartışmalarının yapıldığı dönemde dine, küfürle işe başlandığı bilinmektedir. Dine küfürle işe girilmesiyle birlikte, dine bağlı ezici bir halk çoğunluğu daha baştan, sosyalizme karşı şartlandı. Sosyalistler, "tanrı tanımaz, aile tanımaz" biçiminde damgalandı. Gericiler, bunu kıskırttılar ve sonuçta, ancak ucube tipinde bir solcu imajı kaldı. Halkların kurtuluş ideolojisi olması gereken sosyalizm, bu yaklaşım yüzünden, halkların aleyhinde işleyen, onların öz-

gürlük mücadelesinin önünde engel teşkil eden bir konuma kadar götürüldü. Bu konuda TKP pratiği hayli öğreticidir. Sanki görevi halk hareketini geliştirme değil de, engellemekmişçesine bir işlev gördü ve halen de bunun çabası içindedir. Görülüyor ki, din son derece hayati bir konudur. Kısacası, bu konuda yanlış yaklaşım, daha baştan itibaren yenilgiye götürüyor.

Arap toplumlarında komünist partilerinin etkileri yok denecek kadar azdır; buna karşılık, bu toplumlar üstünde islamın etkisi çok güçlüdür. Komünist sıfatını taşıyanların, islam'a, doğru bir biçimde yaklaşmama ve reel sosyalizmin bir memuru gibi hareket etmeleri, kendilerinin varlıklarıyla yokluklarını eşit duruma getirmiştir. Bir süre önce CIA'nın komünist partiler hakkında yaptığı değerlendirmeyi bir gazetede okuduk. Kıbrıs Komünist Partisi'nden tutalım, dünyanın birçok ülkesindeki komünist partilerine kadar, bu partilerin etkilerini ve üye sayılarını vermektedir. Ancak sıra Türkiye Komünist Partisi'ne gelince, "Adımı dile getirmeye değmez" diyor; yani ne kadar etkisiz bir parti olduğunu vurguluyor. Ortadoğu'daki diğer partilerin durumu da böyledir. Acaba bilimsel sosyalizm genelde din gerçeği, özelde de Ortadoğu halklarının toplumsal oluşumundaki islami gerçeği değerlendiremeyecek, ondan sonuç çıkaramayacak kadar çözümsüzmüdür? Elbette ki hayır. Sosyalizme bunu yüklemek demek, onun çağımızın önder eylem kılavuzu olduğunu inkar etmek demektir. Dolayısıyla, onu çözümsüz kılmak doğru değildir; doğru olan, bilimsel yaklaşımın bütün toplumsal olgulara gösterdiği yaklaşım gibi, din gerçeğine, onun oluşumuna ve halihazırındaki toplumsal etkisine de yaklaşımı doğru bir temelde, sosyalist ideolojinin ışığında yapabilmektir. Bunun için, inkarcı-sektor bir yaklaşım içinde olmayacağımız gibi, "sosyalizm eşittir islam" ya da "islam sosyalizmi" deyip sosyalizmin bağımsızlığını, bilimselliğini inkar etme yoluna da sapa- mayız.

Doğru çözüm, toplumsal bilimdedir; bilimsel sosyalizm, toplumun gelişim yasalarını veren, bunu gerçeğe en yakın gösterebilen biricik bilimdir. O halde, bir toplumsal olgu olarak bu konuda da doğruya en yakın çözümlerler gösterilebilir. Biz de bu inancımıza dayanarak, din gerçeğine bir tartışma taslağı düzeyinde yaklaşmaya çalışacağız.

Dinin tanımı, doğuşu ve insanlığın gelişimi üzerindeki etkileri

Her şeyden önce, dinin tanımına bir açıklık getirmek gerekiyor. İnsan türünün ortaya çıkmaya başladığı koşullarda, tür olarak insanlaşmanın

başladığı dönemde, ona bu niteliklerini veren yetenekleri konuşturmaya başladığında, bir din değerine, bir din düşüncesine, bir dini bakış açısına ulaşmak zorundaydı. Bunu iki nedenle yapmak durumundaydı; bir yanda olağanüstü gördüğü doğa güçleri, öte yanda ise kendi yetenekleri söz konusuydu. Yeryüzüne yeni çıkan bir varlık düşünün ki, bu varlık yetenekleri ile yeryüzüne hakim olabilecek durumdadır; o zaman yapması gereken, yeteneklerini harekete geçirerek ürün toplamak, hayvan besleme çabasını göstererek birçok değeri bir araya getirmeye başlamaktır. Bu bir topluma, bir şeylere sahip olma yeteneğini kullanma demektir. O halde, bu hakim olma, elde etme yeteneği onda neden hemen "bu dünya benimdir" düşüncesini geliştirmesin? Dünyamız olağanüstü güzellikte bir gezegen olduğuna göre, neden hemen cennet kavramına ulaşmasın? Neden ölümün zifiri karanlığını, yokluğu, daha az önce çıkmış olduğu hayvanlık aleminin koşullarını kabul etsin? Neden kendini yüceleştirmesin? Ama sahip olduğu değerlerin yanı sıra bir de duyduğu korku var. Örneğin, güneş doğuyor ve son derece güçlü ışık saçıyor; gök gürlüyor, kuvvetli şimşek çakıyor; bir yandan zifiri karanlık, bir yandan yağmur var, ormanlar var, canavarlar var! Ve bütün bunlar, onun yaşamı üzerinde her saat, etkili oluyorlar. O da bunları bir yandan kıskanıyor, bir yandan da büyüleniyor. İşte bunlar, hayatına oldukça hükmediyor ve "karanlıklar tanrısı", "aydınlık tanrıları" bu temelde ortaya çıkıyor. Güneşi görmüş ve hemen "Güneş Tanrısı" yaratmışlardır. Japonya'daki imparatorlara, halen "Güneşin Oğlu" derler. Güneşin Japonya'daki etkisi çok daha anlamlıdır. Bunun, oranın iklimiyle de biraz bağlantısı vardır. Düşünülürse, doğada en güzel rolü güneş oynar ve dolayısıyla en büyük toplum gücü de güneş gibi olur; ya da "Güneşin Oğlu" olur. Zaten Japon imparatorları kendilerini tanrı ile özdeş sayıyorlar. Örneğin, "Fırtına Tanrısı" vardır. Her doğa kuvvetine bir tanrı ile karşılık verilmesinin en iyi örneğini, klan-kabile yapısında görüyoruz. Belgelere geçtiği ve isimleri günümüze kadar yazılı olarak ulaşabildiği için, bu konuda iyi bilgilere sahibiz; onlarda hemen hemen her doğa kuvvetini temsil eden bir tanrı vardır. Bunların en büyüğü Zeus'tur. Daha tek tanrılı dinlere gitmeden önce, tek tanrılı dinlere yaklaşımın adeta bir ön aşamasıdır da "bütün tanrıların tanrısı." Onun adına mabetler yapılır; dikilen heykelleri son derece görkemlidir. Toplum üzerinde oldukça etkilidir.

Başlangıç dinlerinin durumuna baktığımızda, tamamen doğa kuvvetlerini temsil ettikleri görülür. Henüz insani bir kuvveti değil, doğanın bir kuvvetini temsil etmektedirler. Çünkü insanlığın ilk ortaya çıkış koşullarında, ancak din, doğa kuvvetlerini dizginlemenin yanıltıcı bir zemini olabirdi. Bu olgu çok önemlidir. Örneğin, bulunduğumuz ortamda sizler çeşitli emniyet tedbirleri altında sağlıklı yaşayabildiğiniz için, ruhumuzda,

beyninizde fazla bir sarsıntı yaşamadan varlığımızı sürdürülebiliyorsunuz. Ama ilk insanın içinde bulunduğu koşulları düşündüğümüzde, ne fabrikalarda herhangi bir yiyecek ve vb. temel ihtiyaç maddelerinin var olmadığını görürüz. Böyle bir durumda her şey doğa koşullarının elverişliğine bağlıdır.

Hayvanları avlayacak, ama son derece dayanıksız olduğundan kendisi de yutulabilir! Doğaya çok muhtaç, ancak doğa kuvvetleri onu oldukça zorluyor. Unutmayalım ki bu konuda çok zavallıdır, güzel gezegenimize gözünü açmış, ama gezegenimizdeki kuvvetler onu her an mahvedebilir. Sığınacak evi de yoktur; öyle şimdiki gibi konutlara sahip değildir. Ne bir bıçağı, ne bir avuç tuzu, ne ateş ve ne de yiyeceği vardır; çirliçiplak ve açtır. Böyle bir konumda olan insanı ele alalım ve dini anlamaya çalışırken insanların bu durumunu gözönüne getirelim. O, bu zayıflığını, bu çıplaklığını ne ile giderecek? Elbette ki bazı tanrıları icat ederek veya kendini tanrı katına yücelterek! Şu konuda yanılmadığımızı inanıyorum: İnsanlar kendilerini hükmedenler durumuna getirmek için, zavallılıklarından, korkularından ve zayıflıklarından kurtulmak için, doğaya sempatik gözükme ve doğayı anlayışlı kılmak için ve elbette ki hepsinin de ötesinde kendilerini egemen kılmak için, din ve tanrı düşüncesine başvuruyorlar. Aslında kişinin kendisinin hakim olmada gözü vardır. İşte bunun ön aşaması da, kendisine tanrılar yaratmaktır.

Diğer yandan, kendisine zarar vermekte olan doğa gücüne tapınıp, onun putunu yaptığında ve geçip önünde secdeye durduğunda, kendini çocukça bir kandırmaca içinde bulur. Kendini kandırırken de, tapındığı güç, ona, örneğin ihtiyacı olan yağmuru yağdırır, ışığı saçar, büyüklük sağlar! Gök Tanrılarına, Bereket Tanrılarına yakıştırılan rollere bakın; hep kendisinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak içindir. Her ne kadar, dinler bize son derece ütöpik yaklaşımlar gibi gözüküyorsa da, vardırırlar. Böylece, tanrılar icat etmeye ne gerek var diyecek durumdaysak da, yanılmayalım ki günümüz dünyasının tanrıları farklıdır. Şimdiki dinini de farklıdır. Onları anlatmaya çalışacağız. O koşullardaki insana bakarak, soruyu cevaplandırılm.

Gerçekten o dönem insanı ruhen, fiziksel yünden ve düşünce itibarıyla böyle çirliçiplak olan, iki sözcüğü, iki ağaç dalını bile bir araya getiremeyen konumdadır, fakat düşünmeye cesaret ediyor, ruhen de bir ürperti duyuyor. Doğruluk, iyilik ve güzellik kavramları onu etkiliyor. O zaman bu insan çok gezmek zorundadır. Yaşama karşı çok dikkatli olacak, ona kutsallık derecesinde bakacaktır ve kanımca bu, onda hemen dinsel bir yaklaşıma yol açmaktadır.

Daha da somutlaştırsak; din, insan türünün doğayla karşılaşmasında ilk girdiği düşünce ve ruhsal gelişme biçimidir. Doğayla temasın, düşünce ile temasın, evrenle temasın ilk insanımızda

oluşturduğu biçimdir. O halde bundan bir sonuç çıkar. Din, insanlık kadar eskidir. İnsanlığın oluşumundan ayrılmaz bir parçadır. İnsanın varlığı dinsel bir varlıktır. Dini tanımayan hiçbir toplum yoktur. Hepsinin yaşamında din vardır. İşte burada, günümüzdeki kaba materyalizmin inkar ettiği ve son derece sakıncalı sonuçlar çıkardığı tezin yanı sıra, dini inkar sayan ve toplum içinde başlangıçtan günümüze kadar gelen etkilerini inkar eden yaklaşımın ve halkların devrimci mücadelelerinde son derece sekte ve yabancılaşılmaya yol açan konunun aşılması mümkün oluyor. Din, insanlığın oluşumunda vazgeçilmez bir evre olarak değerlendirilmelidir. İlk insan türünün kendi zayıflıklarını gidermesinde, kendini ruhen doyurmasında, kendini güçlü, kuvvetli hissetmesinde önemli bir role sahiptir. İnsan kendini güçlü, kuvvetli hissediyor; çünkü, "benim tanrım var" diyor. Yani bugün nasıl ki insan, "benim niteliklerim var" diyor ve bu niteliklerine dayanarak yaşıyorsa, bunu geçmişte "tanrım var" şeklinde yapmaktadır. O olmazsa yaşayamaz. O zamanki insan, hemen her kuvvete bir tanrı biçmiştir. Tanrıların içinde büyüklüğü de vardır. Tanrısı büyük olanın (ki, bu büyük kabiledir) diğer kabileler üzerinde egemenliği olacaktır. "Benim tanrım diğerlerinden daha büyüktür" demek, insanı bir güven anlayışına, bir güçlenmeye götürür. Nesnel bir temeli olmayan bir tiptir, ama ayakta tuttuğu için bu da bir kuvvettir. Yani, "tanrıya sığınarak kılıç kullanmak" sözünde de ifadesini bulduğu gibi, ona sığınarak kılıcı daha sağlam vuruyor. Kaldı ki, düşüncenin hepsi biraz da böyledir.

Bugün zorlu düşünceye sığınarak en güçlü eylemlere yöneliyorsunuz; demek ki, din manevi bir kuvvet olarak başlangıçta insanlar için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Küçümsememek gerekiyor. İnsanoğlu, doğaya karşı var olan muazzam zayıflığını, korkularını, acılarını bununla örtüyor. Çünkü, koşullar onu son derece zorluyor; ama öte yandan onu rahatlatmak için hemen din ve tanrı merhumu imdada yetişiyor ve o zaman insanın gelişmesinde bugünkü bilim kadar rol oynuyor. Bugün bilim, işlerimizi nasıl bu kadar kolaylaştırmışsa, o zamanki dinsel aşamada da dinler ve tanrılar, insana manevi yönden bu kadar yararlı olmuşlardır. Bu, az bir destek değildir. O halde, dinin insan türünün ortaya çıkışındaki rolüne bir değer biçmek yerindedir. Din, bütün zayıflıklarını kapatmada, korkularını, endişelerini, acılarını gidermede insanoğlu için bir ilaçtır. Hem de gereklidir. İlk insan, neden bilimsel gerçeklere ulaşmadı, neden yanılırlara, saplantılara kapıldı, denilemez. Çünkü o günün koşullarında bundan farklı davranamazdı. O halde, ilk insanın gerçeğini daha iyi anlamak gereklidir. Bu yapıldığında din gerçeğini kavramak da kolaylaşacaktır.

Demek ki din, başlangıçta esas olarak insanın doğa, dünya, evren hakkındaki umutlarını ifade eder; bu da olumlu tanrılara, olumlu din düşüncesine yol açar. Zorluklar, acılar, umutsuzluklar,

zorba tanrıların; korkular ise, boyun eğilen tanrıların ortaya çıkmasına yol açar. Din düşüncesi başlangıçta biraz da tanrı olgusu etrafında oluşur. Uzun bir süre, ilkel komünal toplum boyunca ve daha sonraki önemli sınıflaşma aşamasında, özellikle de feodal toplumda din etkilidir. Yani din sürekli evrim geçirir; ama esas itibarıyla, hakim ideolojik-manevi kuvvettir. Başlangıçta rolü daha çok doğa karşısındaki zayıflığı gidermek iken; toplumun gelişmesi ve kabileler arasındaki eşitsizliğin gelişmesi ile birlikte büyük din, küçük din; benim tanrım, senin tanrın, benim putum, senin putun düşüncesi gelişir. Kabile büyüdükçe ve birden fazla kabileye bölündükçe, ana kabile ana tanrıya, ana tanrıçasına yönelir. Onu, diğer kabilenin tanrılarına egemen kılar. Daha sonraki tek tanrılı dinlere, daha çok da toplumsal kuvvetlere göre belirlenen yönelmenin ilk aşamasıdır bu. Dinlerin başlangıçtaki olumlu ve doğa karşısındaki zayıflığı kapatıcı rolü, giderek toplumsal kuvvetlere karşı toplumsal kuvvet oluşturma, toplum üzerinde egemenlik kurma temelindeki bir role bürünmeye ve bununla tamamlanmaya başlar ki, köleciliğin başlamasıyla, daha çok da feodalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan tek tanrılı veya evrensel dinler, son tahlilde, bir yönüyle de insanın artık doğayı denetlemesine, doğaya hakim olmasına bağlanır. Güçlenen insan, toplumun tek tanrısı mertebesine yükselmiştir. İnsanlık kavramının gelişmesi, klan-kabile topluluklarından çıkma, "hepimiz insanız" düşüncesine ulaşma, özellikle islamiyette ve hristiyanlıkta daha belirgindir. Buradan giderek bütün insanlığın tanrısı anlayışına ulaşılmıştır. Başlangıçtaki çok tanrılılık, anlaşılır nedenlerden ötürü çok yönlü doğa kuvvetlerini dile getirirken, onlara karşı bir önem, acındırma, yakınma veya bunlara sığınarak egemen olma anlamında bir rolü oynarken, insan toplumunun klan-kabile birliklerinden kurtulup giderek daha ileri toplumsal biçimlenişe ulaşması klan ve kabilelerden halk birliklerinin oluşması ve insan türünün her yerde insanım diyecek kadar olgunlaşması, millî dinlerin (bu yahudilikte çok barizdir) ve de onun bir üst aşaması olarak bütün insanlığı ilgilendiren dinlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Başlangıçta dinlerin esas itibarıyla doğa karşısındaki zayıflıklardan kaynaklanan özelliğine karşın, toplumun ve üretim araçlarının gelişmesiyle, giderek doğadan, doğanın olumsuz koşullarından daha az etkilenme görülür. Toplumun uzun vadeli varlığını sürdürmesi ve insan türünün toplumsal bir kuvvet durumuna gelmesi, dinin dönüşüm geçirmesine yol açmıştır. O zaman daha çok toplumsal aşamaya uygun bir biçimlenmeyi yaşamaktadır ki, o da toplum içindeki etkili kabile, hanedan, sınıf egemenliğine hizmet eder duruma ulaşmasıdır, toplumsal eşitsizlik konumunun bünyesine denk düşmesidir.

Yahudilik

Bir klan ya da kabilenin başka klan ya da kabi-

leler üzerinde egemenlik kurmasında tanrılardan önemli oranda yararlanmış; egemenlik çoğu zaman "tanrı buyruğu" olarak kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Böylece din, insanlığın daha bu aşamasında olumsuz bir rol oynamıştır. Ezme-ezilme, sömürme-sömürülme ilişkilerinde tanrının, dinin kullanılması; işte, sınıflaşma sürecinin başlangıcında dinin kullanılması olayı budur. Sınıflaşma sürecinin başlangıcında dinin konumunda böyle ortaya çıkıyor. Özellikle de yahudi dininin özümlemesini yaptığımızda şöyle bir gerçek karşımıza çıkacaktır: Yahudi dini, milli bir din olma açısından hem en eski, hem de sınırları en dar çizilmiş bir dindir. Bu dinsel felsefe, yahudi toplumunun, tanrı tarafından en yüce kılınması, bütün insanlığın üstüne oturtulması ve tüm insanlığın egemenliği altında olması, toplum olarak kutsallaştırılıp yüceltilmesi durumu vardır. Dikkat edelim, böyle bir yaklaşım, yahudiliğin daha sonraki olumsuz işlevine temel teşkil edecektir. Bunun diğer bir kaynağı da şudur: Bu dinin doğduğu dönemde henüz yahudiler milliyetleşme aşamasına gelmemiştir. Aslında yahudiler bir topluluktur. Ancak, bir yandan Mısır firavunları, diğer yandan daha geri durumda olan çöl kabileleri, onları sıkıştırılmaktadır. Kendileri Mısır'la bugünkü Suriye-Filistin, Suriye-Ürdün arasında ve Filistin topraklarında peygamberleri Musa'nın öncülüğünde dolaşıp durmaktadırlar. Aynı zamanda kendilerini üstün bir durumda da görmektedirler. Bir yandan bir milli çerçeveyi kendilerine geçirmeye, öte yandan da, bununla bütün insanlığın üzerinde kendilerini hakim kılmaya çalışmaktadırlar. Yahudi dininin çıkışında bu özellik hayli belirgindir. Dolayısıyla, yahudi dini, yahudiye özgüdür. Yahudinin yüceltilmesini amaçlar. Yahudinin Allahın en sevilen kulu olduğunu, diğer bütün insanların ona hizmet etmekle mükellef bulunduğunu vaaz eder. İşte, temeli böyle atılmıştır. Ancak şöyle bir dönemi de ifade ettiğini belirtmek gerekir: İlkel klan-kabile dinleriyle daha sonraki insanlığın tek tanrılı dinlerinin geliştiği dönemler arasındaki aşamada ortaya çıkmıştır. Bu konuda seçkin bir örnek durumundadır. Yahudi dini (musevilik), ne klan-kabile dinidir, ne de bütün insanlığın dinidir. O, "seçkin" yahudi kavminin dinidir. Bu konuda bağnazdır. Son derece şoven, milliyetçidir. Yahudiden başka hiç kimseye asla üstünlük hakkı vermez, sonuna kadar egemen olmak durumundadır. İnsanlığın egemen kesimidir. İşte, yahudiler, bu düşünce yüzünden sürekli saldırılara uğrar. Yani yahudi, herkesi kendine düşman yapmıştır. Herkesi düşman yaptığı için de herkesle savaşır ve bu savaşta yalnız olmaları, yahudilerin dünyanın dört bir tarafına savrulmalarına yol açar. Buna tarihte, yahudiler peryası da denir. Bu durum, yahudi dininin (musevilik) özelliklerinden kaynaklanır. Yahudiler, ya herkese karşı düşmanlık yapmakta ya da gidilen yerde herkesle çelişki geliştirmektedirler. İşte bu durum, Almanya'da büyük katliama yol açtı. Hitler çılgınlığının yahu-

di düşmanlığında, yahudiliğin bu özelliğini göz önüne getirmek gerekir. Yahudi, mutlaka üstünlüğünü, hakimiyetini dayatacaktır. Bu da gelişmiş toplumlarda, kavimlerde onlara düşmanlığı getirmekte ve onları katliamlara götürmektedir. Yahudilik, geçmişte ve günümüzde devamlı olarak insanlığın önemli bir sorunu olmuştur.

İnsanlığın daha ileri bir evresinde dinsel gelişmedeki aşama, tek tanrılı dinler, yani semavi dinler aşamasıdır. Tanrı artık yeryüzünden gökyüzüne tırmanmıştır. Bu, ne demektir? Bu, insanlığın kendisine güvenin artması, yani toplumsal gücün artmasıdır. İnsanlığın ilkel kabile, klan parçalanmışlığından kurtulup daha üst ve bütün insanlığı etkisi altına alan bir toplumsal biçimlenişe (ki, bu köleliktir, daha sonra feodalizmdir) ulaşması demektir. İşte, dinsel planda buna denk gelen aşama, dinin tek tanrılı dinler seviyesine çıkmasıdır.

Yahudilik, yahudi kavminin dini olmakta ısrarlı olduğu için, çok tehlikeli bir konumu daha M.Ö. 500 yıllarında yaşar. Bu durum çarpıktır ve düzeltilmesi gerekir. Müslümanlık ve hristiyanlık, musevilikten etkilenmiş olmalarına rağmen, onun gibi değildirler. Ama musevilik, her şeyi yahudiler için öngördüğünden, günümüzdeki katı burjuva-ulusal şovenizmi gibi tehlikelidir. Demek ki, musevilik gerçeğinde görüldüğü üzere, dinde de şovenizm en tehlikeli gelişmelere yol açabilmektedir.

Hristiyanlık

Hristiyanlık, diğer nedenlerle birlikte özellikle yahudiliğin bu durumuna düşmemek için kendini bütün insanlığın, ezilmişlerin dini olduğunu ilan eder. Neden bunu yapmak durumundadır? Öncelikle, musevilik hakim bir kavmin dini olarak ortaya çıkmıştır. İkincisi, bol sayıda doğal özellikler yansıtan dinler vardır. Ama toplum gelişmiştir. Geliştiği için de yeni bir dinin (hem doğal özellikler hem de kabile, kavim özelliklerini yansıtmayacak) kendisini bütün topluma yansıtmaya gerekecektir. Bütün insanlık kavramı soyut bir kavramdır. Soyut bir kavram, karşılığında, "tanrı şudur, tanrı budur" dedirtmez. Soyut kavramın maddi varlığı yoktur. İnsanlık, bu anlamda görünmez, ama son derece etkili bir kavramdır. Ve karşılığını tek tanrılı dinde bulur. İsa, insan olmakla birlikte, artık tanrıdır. Dikkat edersek, şöyle bir tartışma halen vardır: İsa tanrı mıdır, yoksa bir insan mıdır? Cevap olarak, "tanrının oğludur" derler. Dikkat edilirse, dile getirilmek istenen gerçeklik, tam bu aşamaya denk geliyor. İnsan kendini tanrı katına yükseltmek, yerden koparmak istiyor. Yani doğal dinlerin özelliklerinden kurtulmak, tüm insanlığın malı haline getirmek, genel bir kavrama yönelmek istiyor. Burada, insan olan İsa, kendisini tanrılaşmış durumda görecektir. Bir de yeryüzünün her tarafının artık tanınması, keşfedilmiş olması gerçeği vardır. Unutulmasın ki, keşfedilmenin olduğu yerde din kalkar. Kuvvetler keşfedilmiş, özellikleri keşfedilmiş, keşfedilmeyen

ise evrendir, gökyüzüdür. O zaman, orada tanrıya yer vardır. Tanrı giderek orayı kendisine mekan edecektir. Başlangıçta belirtildiği gibi, insan dünyaya hükmetmek istiyor. Hükmetmek istediğine göre, kendisine bir kuvvet atfedecektir. En kuvvetli giz nedir? Kendisini tanrı katına yükseltmektir. "Tanrı şöyle güçlü" dedi mi, bu, "ben bu kadar güçlüyüm" demektir. Böylece, insan kendisini güçlü gösterebilmesine olanak tanıyan bir dini yaratmaya yönelecektir. Buradan özellikle imparatorluk olayına gireceğiz. Önce din ve tanrının büyüklüğünün gösterilmesi gerekiyor. Kişi kalkıp, "ben büyük biriyim, tanrırım" dese kimse inanmaz. Ama önce büyük din ve büyük dinin büyük tanrısı yaratılır, ardından da kişi, tanrıyı temsil ettiği, olağanüstü özelliklere sahip olduğu iddiasını ortaya atar.

İşte İsa olayı bu aşamadaki bir olaydır. Yavaş yavaş yeryüzünden gökyüzüne doğru gider ki, tabii bu, kabilesine göre böyledir. İsa artık, tanrı veya tanrının oğludur. Artık, hakim olmak isteyen insandır. Başlangıçta o, bütün ezilen insanımız adına vardır. Çünkü insanımız bu düzeyde yine acılar içinde kıvrıyor. Çok çarpık bir sınıfsal baskı türü vardır. Özellikle Roma İmparatorluğu çok acımasızdır. İnsanlığın gelişmesini oldukça engeller bir konumdadır. Çok sayıda köle vardır, köleleşme vardır. İnsanımız o kahramanlık çağında, kahramanca tanrılar seviyesine de ulaşmıştır ama, onda bir düşürülme durumu da söz konusudur. Fakat şimdi insan büyümüştür. Toplum büyümüştür. O zaman bunu telafi etmek gerekecektir. O, Roma kabilelerinde kendisini direkt tanrı, Roma Tanrısı görmek, böyle ilan etmek, kendisini insan özelliklerinden çıkartmak söz konusudur. İmparatorluk tanrılarla özdeştir. Hem Roma'nın ayrıcalıkları söz konusudur ve hem de çok aşırı bir biçimde, "tanrı eşittir ben" anlayışı vardır. İnsanlık üzerinde haddinden fazla zor bir güç haline gelmektedir. İşte bu yönden, İsalık, kavim dini olmaktan, Roma dini olmaktan uzaktır ve ona karşıdır. Yahudilikten etkilenmiştir ama yahudiliğe karşıdır. Roma üzerinden etkilenir, ama Roma'ya karşıdır. Roma'nın ezdiği kölelere sahiplik etmek ister. Kabile dinlerinden uzaklaşmak ister. Yeryüzünün kötülüklerinden arınmak ister. İnsanlığın düşürülmüş olduğu acı sefilliği, köleliğin acılarını dindirmek ister. İşte bütün bunlar, İsalığın, hristiyanlığın oluşumunun belli başlı nedenleridir. Bu nedenle İsa, "Senin bir yanağına vurursam sen diğerini uzat" der. Yani başlangıçta yumuşaktır. Otoriter değildir. İktidardan uzaktır; çünkü, iktidara karşıdır. İlimlidir, fakat ilk defa bütün insanlık adına konuşur. Büyüklüğü buradadır; İsaviliğin büyüklüğü buradadır. Klan-kabile, millet ve hatta devlet dini olmaktan çıkıp, bütün insanlık adına, bütün kölelerin adına bir çağrı yapar. Bu çağrı, İsa'yı oldukça yüceleştirir, kutsal bir varlık haline getirir ve işte buradan da, denildiği gibi, "gökyüzüne uçup gider."

Müslümanlık daha değişik bir ortamın dinidir.

Müslümanlık döneminde İsavilik, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olmuştur. Ezilenlerin dininden, egemenlerin resmi dinine dönüşmüştür. Bu çok önemli bir aşamadır. Kesinlikle Bizans İmparatorluğu'nda müthiş bir hristiyanlık korkusu yaşanmıştır. Hristiyanlık daha M.Ö. 395'te tanınıyordu. Bu tarihte resmi din haline getirilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ideolojik hamuru olarak iş gören hristiyanlık, hem imparatorluğun oluşumunda hem de gelişiminde rol oynar. Genel bir insanlık dini olduğu için de sayısız kabile ve kavim üzerinde etkili olmada çok güçlü bir işleve sahiptir. Kısacası, onun ihtişamından duyulan korku ile erkenden resmileşmiştir. Roma, başlangıçta hristiyanlığa karşı çok acımasızdır. Çok sayıda havariyi yakmıştır. Halen her tarafta gizlendikleri mağaralar vardır. Acımasız bir güç karşısında ayakta durmak ve gelişmek için onbinlerce mağara yapmışlardır. Büyük bir zorba güce karşı çok gizli ve zor koşullarda yaşamışlardır. Yaptıkları mağaraların hepsi keşfedilememiştir. Manastırların 1989 yıl önceden temelleri atılmıştır ve halen sapsağlam ayakta dururlar. Bilindiği gibi, kiliseler ve onların ilkel biçimi olan manastırlar çok görkemli ve gizlidir. Kocaman dağ başlarında manastır açmışlardır. Yeraltında dev sığınaklar yapmışlardır. Bu ne demektir? Zamanın azgın Roma İmparatorluğu'na karşı, inançlarını savunmak ve toplantılarını yapmak için karar-gahlarını tesis etmedir. Ve uzun süre, 300-400 yıl, sadece ezilenlerin, acı çekenlerin dini temsilcileri olarak, Roma'da gizlenerek yaşamaya çalışmışlardır. Yeraltına gizlenmiş, korkunç ve görkemli dağlarda kendilerine manastır açmış, dünyanın her tarafına savrulmuşlardır. Bu, çok büyük bir inançla ve azimle kendini korumadır. Dinsel görünüm altında sınıfsal savaşımı sürdürmedir. Roma, artık 300-400 yıl geçtikten sonra, özellikle Bizans İmparatorluğu'nda dinin büyüklüğünü kabul eder ve bir dönüşüm geçirir. Hristiyanlık artık resmi din haline gelir. İmparatorluğun gelişmesinde din artık temel resmi ideolojik çerçevedir. İmparatorlar, hristiyanlığın hamisi kesilir; büyük kiliseler yaparlar. Örneğin, Ayasofya Kilisesi bu dönemden kalmaz. Artık hristiyanlık yücelik katına ulaşmıştır. Dolayısıyla, hristiyanlığın gizlilikten kurtulma dönemi başlamıştır. Gizlilikten kurtulan hristiyanlık resmileşmiştir, onur kazanmıştır. M.S. VI. yüzyıl sonlarındaki İslamın çıkışına kadar durumu böyledir. Görkemli bir uygarlık dini halindedir. Bizans İmparatorluğu, yarı-feodal, yarı-kölelik özellikleri ile hristiyanlığı da kendine çok iyi uydurarak, çok sağlam bir güce ulaşmıştır. Ve böylece yayılır, dört kıtaya etkisini taşırır. Daha önceki aşamasında bu dinin havarilerini, aziz ve azizelerini unutmamak gerekir. Hepsini büyük zulme karşı başkaldırının kurbanları ve temsilcileridirler. Ve halen de böyle yansıtılır. Onları bu çerçevede anlamak gerekiyor.

Müslümanlık

Hristiyanlık resmi bir ideoloji haline geldikten

sonra Ortadoğu toplumlarında daha fazla etkili olmak için çaba sarfetmiştir. İstanbul bunun için bir merkezdir. Yine Şam çok önemlidir, bir merkezdir. Antakya hakeza böyledir. Fakat Arap Yarımadası'nda ilkel kabileler söz konusudur. Ne yahudi dinine ne de İsviliğe tam bulaşmışlardır. Yani hıristiyanlığın da mensupları değillerdir. Pe ki hangi dinin mensuplarıdır? Bilindiği kadarıyla, Kâbe'de Lad ve Fad tanrıları var. Bunlar kabile tanrılarıdır. Kâbe'de 360 tane putun varlığı söz konusudur. Ne kadar Arap kabilesi varsa, herhalde o kadar da put var. Rakam önemli değil, ama işin özü böyle. Unutmayalım, yine o zaman temel ideolojik çevre olarak dinsel bir kesim söz konusudur. Özellikle gelişen toplumun en gelişen temsilcisi olduğunu iddia eden musevilik ve onun kavimi olan yahudiler vardır. Şehir uygarlığında ve ticaretle etkilidirler. Diğer yandan hıristiyanlık vardır. Her ne kadar musevilikle çelişmesi varsa da, o da resmi bir din, yani devletin dini olarak, Arap Yarımadası'nın kuzeyinde, Şam'da hakim bir dindir. Burada çok güçlü bir uygarlık inşa edilir. Halen kalıntıları vardır ve görkemlidir. Arap Yarımadası'nın iç kesimlerine yönelik olarak güçlü kolonileri oluşmuştur. Kiliseler, manastırlar vardır. Orada hıristiyanlar, papazlar faaliyet yürütür, hatta Muhammed ilk çıktığında, ticaret yaptığında bunlarla temas kurar. Yahudi tüccarlarını tanır ve yahudi tüccarların ne kadar insafsız olduğunu gözlemler. Arap Yarımadası'nda gelişmiş olan ticaretin yahudilik tarafından nasıl hakim olduklarını görür. Aynı şekildi, hıristiyan papazlar daha güçlü bir konumdadırlar. Maddi yönden güçlüdürler; devletin de desteğini almaktadırlar. Yani hakim konumdadırlar. Demek ki, Muhammed, iki dini de kabul edemez. Çünkü, ticari çıkarlarına karşıdır. Yahudilik de, hıristiyanlık da hayat hakkı tanımamaktadır. Ama unutmayalım ki, hem İsa hem de Musa, Filistin'de ortaya çıkar. Arap kabilelerinin bir benzer gerçeği içinde ortaya çıkarlar. Bir peygamber geleneği vardır. 124 bin peygamberse bir gelenektir. Peygambersiz yaşam düşünülemez. Dinsiz yaşam düşünülemez. Ortaya çıkan her öncü, kendini peygamber olarak gösteriyor. Kabilenin peygamberi, kavmin peygamberi, insanlığın peygamberi; o zamanki aşamanın toplumsal gerçeği tamimatına öyledir. Arap kabilelerinin, özellikle o geri kalmış olanların durumuna biraz göz atıldığında, gerçek daha iyi anlaşılır. Bir tarafta yahudiler, diğer tarafta Araplar, Sami ırkının önemli bir bölümü yahudi kavimi biçiminde güçlenmiş durumdadır. Kendini insanlığın en seçkin kavimi olarak görüyor. Hıristiyanlığı kabul edenler, yine gelişmiş bir kesimi oluşturuyorlar. Ticaretle özellikle ağırlıkları vardır. Çölde en geri kalanlar ise, o kabile-klan dinlerinde de görüldüğü gibi, çok geri, insanın o günkü koşullarında asla kabul edilmemesi gereken, devlet düşüncesine yabancı, insanlık düşüncesine yabancı bir konumu, maddi yönden tam bir anarşiyi yaşıyor. Dört taraftan çıkarları tehli-

kede. Bunlar maddi gerçekler, ama diğer yandan karşılarında yükselen bir uygarlık da var. Yahudiliğin ve İsviliğin geliştirdiği uygarlıklar var. Yine, aşağısında Habeşistan'da, hatta Yemen'de bu çelişme var. Yani, bir yanda feodal toplumların oluşturduğu uygarlıklar diğer yanda ise kızgın çölde, en geri Arap kabileleri bulunuyor.

Muhammed de bunların içinde yetişiyor ve bu çelişkileri görüyor. Hıristiyanlık ve musevilik tarafından tam bir çember içine alınmıştır ve orada ortaya çıkan her öncü kendisini peygamber ilan ediyor. O zaman ne yapacaktır? Bu koşullar altında ticaret hayatına atılıyor. Bir güç olma gereğine inanıyor ama, Arap kabileleri ve kabile tanrıları, geliştirmek istedikleri otoriteye, düzene son derece karşıdır. Kureys kabilesi ve diğer kabileler, Arap kavimi düşüncesini, imamlık düşüncesini kabul etmiyorlar. İliklerine kadar kabilecilik ve kabile tanrılığına kendilerini kaptırmışlardır. Dolayısıyla, eğer ilerlemek istiyorsa, o zamanki resmi dinlere olduğu kadar, o kabile dinlerine de, kabile topluluklarına da karşı olmalıdır. Önemli oranda köleliği meşru gören Roma İmparatorluğu'na karşı olmayı, yine kabile düzeninden kayım düzenine, kabile otoritesinden devlet otoritesine yönelmeyi düşünmektedir. Bunun en somut ideolojik bir çerçevesi de, kavim dininden bütün insanlık dinine yönelmedir. Devletin resmi dinine karşı çıkar, imparatorluğun ezdiği kesimlere sahip çıkar; yine kabilelerin, o içinden çıkılmaz dinlerine, tanrılarına, putlarına karşı hepsinin çıkarlarını dile getiren tek tanrılı dine ihtiyaç vardır. Musa ve İsa yalnız yahudilerin ve hıristiyanların peygamberidir. Ama Muhammed, "ben yalnız Arapların peygamberiyim" demez; çünkü bu, o zamanki koşullara denk gelmez. Yine, İsa "ben tanrıyım" diyor. Bu nedenle Muhammed kendi kendisini tanrı ilan edemez. Yapması gereken en uygun şey nedir? Geleneklere dayanarak, kendisini tanrının elçisi, bütün insanlığın peygamberi ilan eder; hem de en son peygamber! Bu tez günün koşulları açısından son derece gerçekçidir ve devrimcidir. Önemli bir tarihsel boşluk söz konusudur. Tarihin bu boşluğunun önemli bir devrimle kapatılması gerekmektedir. Bu devrim, işte toplumsal koşulları, tarihsel aşaması böyle olan bir çerçevede vücut bulur. Böylece islamın büyük çıkışı, islamın büyük kılıcı, büyük yayılışı gerçekleşir. Mevcut tarihsel ve toplumsal gerçeklik böylesi bir devrimin başlamasına olanak tanımaktadır. Muhammed'in büyüklüğü buradadır; bu koşullara en iyi cevabı verebilen sistemi bulabilmiştir. İnsanlık tarihinde ilerici bir noktayı yakalayabilmiştir. Bu konuda hayli yoğunlaşmıştır. Yoğunlaşması Kur'an'ın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ve bu biraz da anlaşılır. Çağın bütün dinsel düşüncesini imbikten geçirmiştir. Biz nasıl ki bütün halkların devrim tecrübesini, sosyalizmin tecrübesini özümseyorsak, Muhammed de o zamanın dinlerinin tecrübesini özümsemiştir. İçlerinden en olumlu yanları almış, en gereksiz yanları atmıştır. Muhammed,

örneğin ütöpik olan "İsa'nın tanrı olduğu" düşüncesini atmıştır.

İnsanın tanrı olmayacağı apaçıktır; onu aşılıyor Muhammed, "Peygamber tanrı olamaz" diyor. Kabile dinlerinin 360 putu var; gidiyor hepsini bir günde yıkıyor; "Bu kadar tanrı olamaz" diyor. Bütün bunlar hep devrimci çıkışlardır. Diğer yandan bunların olumlu özelliklerini de alıyor. Tek tanrılı dinlerin de olumlu özelliklerini alıyor. Arap kaviminin yüceltilmesi gerektiğini kavıyor; bu da, yahudilikten oldukça etkilenmektedir. Ama yahudiliğin hatasına düşmüyor; "Arabın, Aceme üstünlüğü yoktur" diyor. Burada eşitlik vardır. Bu, bir anlamda enternasyonalizmdir. Büyüklüğü, kabileciliği mahkum etmesindedir. Ki, bizim halkımız bugün bile kabileciliği aşmış değildir. Fakat Muhammed, o zaman kabileciliği mahkum edebiliyor. Demek ki, onun bütün dinsel biçimleri kendini putların yıkılmasında gösteriyor. Bütün bunları yaparken de büyük bir azim geliyor. Kendisine yönelik komplolar çoktur. Biliniyor; daha Mekke'deyken yatağına yapılan saldırıdan zor kurtulur. Yine gezdiği yolların üzerine dikenler, çakıllar, çalı-çırpı atılır. Böylesine son derece kritik bir yaşam içindedir. Bilindiği gibi, meşhur Hicret'i gerçekleştiren. Hicret ederek, ancak Kureys'in kervanını pusuya düşürür, daha sonra da Şam'dan gelen kuvveti bozguna uğratar. Böylece bir siyasal-hukuki güç haline gelir. Yeni bir devletin temelleri atılır. Bundan sonra, bilindiği gibi, Arap Yarımadası'nı çok kısa bir süreç içinde yeni islam ordularıyla işgal eder. Gerçekten islamın ideolojik önderliği ve pratik militanlığıyla kısa süreler içinde düşürmediği bir kuvvet kalmaz. Daha 640 yılında, yani Medine'ye gelişi üzerinden 10 yıl geçmeden en büyük imparatorluklar olan Roma, Bizans ve Sasani imparatorluklarıyla savaşa başlamıştır ve çoğunlukla da bu imparatorlukların orduları yenilir. Arap Yarımadası'ndan kuzeye, doğuya, batıya ve Afrika'ya doğru bir yayılma başlamıştır.

Tarihte bu kadar hızlı gelişen, dünyanın dörtbir tarafına yayılan devrim örneğine az rastlanır. Biraz da bu temelde gerçekçi yaklaşmak gerekiyor. Günün koşullarına göre, emir düzenine müthiş kavuşmuş, kendi komutanlık sistemini çok iyi yaratmış, askeri düzenlemeye oldukça erkenden ulaşmış, büyük bir disiplin, ama aynı zamanda büyük bir iman! İslamiyetin gelişiminde imam çok önemlidir. İmandan sonra askerlik gelir. Kılıca gerçekten çok sıkı sarılır. O zaman kılıcın rolüne bakalım; kılıç çekildi mi el-aman dilenir, herkes kılıcın korkusuyla imanı tanır. Günümüzde insanımız kendisi için zor-bela imana geliyor. Onlar günde, yılda sayısız kabile ve kavim imana getiriyorlar. Kılıcın keskinliği, fikrin ve azmin büyüklüğü deniliyor. O halde, tarihin büyük çıkışlarından ders almayı bilmek gerekir. O dönem görkemli çıkışların yapılması gerekiyordu. Bu anlamda islamiyet, dönemine göre çok büyük bir devrimdir. İşte, Türkiye'de bazı sol gruplar vardır,

12 Eylül'le birlikte varlıkları silindi. "Biz sosyalist" diyorlardı, kısa bir dönemde silinip gittiler. Oysa ki bir islamiyet, din olarak 1400 yıldır varlığını sürdürüyor. Hem de öneminden fazla bir şey yitirmeden. Demek ki islamiyet, insanlık tarihinin önemli bir aşamasında önemli bir çözüm gücü olarak devreye girmiştir. Kılıcın rolü vardır, ideolojinin rolü vardır. Büyük moral ve kararlılık söz konusudur. Bizim de mensubu olduğumuz Orta-doğu toplumlarının hâlâ süren temel yaşantı biçimi haline gelebilmiştir. Görülüyor ki islami devrim, kesinlikle klan-kabile düzenine karşıdır; onu devrimle aşmaya çalışır. Yahudi kavimciliğine de karşıdır; onun üstünlük anlayışına da karşıdır. Bu anlamda devrimcidir. Hıristiyanlığın resmi düzeyine de karşıdır; ki hıristiyanlık önemli oranda köleciliği temsil eder. Köleciliğin etkileri hem Bizans, hem de Sasani İmparatorluğu'nda güçlüdür. Onlara göre üstün bir rejimin, yani feodal uygarlığın yoğunlaştığı, şekillendiği bir dindir islamiyet. İslamlık son tahlilde, en gelişmiş feodal uygarlık dinidir. Hatta Çin'deki, Hindistan'daki benzerlerinden daha fazla, bu uygarlığın hazırlayıcısıdır. Görkemli hazırlayıcısıdır. Ve döneme göre evrensel çapta, klan, kabile düzeninin, yani ilkel komünal toplumun tam aşılmasında rol oynadığı gibi, yarı köleliği, hatta biraz gelişmiş sınırlı bir feodallığı temsil eden düzenleri de çok geride bırakıyor. Bu düzenlerin etkisi altındaki insanlara, bunun için bir kurtarıcı gibi gözüküyor. Bizanslılar, Sasaneler, dönemine göre, köleliğin acılarını, ızdıraplarını halklara çektiriyorlar. Kabilecilik düşüncesi hiç ilerletmiyor. Dolayısıyla, islamiyet, gidilen her yerde ezilenler tarafından özellikle bir kurtarıcı din gibi karşılanıyor ve kolay özümsemiyor, benimseniyor. Hızla yayılmasının, egemen olmasının özünde bazı tarihsel ihtiyaçlar vardır. Yalnız kılıç gücüyle yayılmayı sağlamıyor; toplumun ilerlemesinde çok büyük bir gelişim imkanı verdiği için, mevcut acıların, ızdırapların giderilmesinde, aynı zamanda toplumsallığın gelişmesinde, bilimin, sanatın, devletin gelişmesinde ileri bir evreyi temsil ettiği için gelişme imkanı buluyor. Ve daha 650 yıllarına gelindiğinde (ki, doğuştan 20 yıl sonradır) ta İran içlerine, Anadolu'ya, Afrika'ya kadar kök salar, devrimsel bir çıkıştır, zamanına göre insanlığın gelişmesinin en üst bir aşamasını temsil etmektedir. Bu uygarlığın gelişmesinde Arap kavimciliğinin yeri büyüktür; fakat şovenist değildir. Diğer halkların varlığına rıza gösterir. Özellikle yahudilik gibi üstünlük iddiasını taşımaz, dolayısıyla diğer halklar tarafından hemen benimsenir.

Bütün bunların yanı sıra islamiyet, doğuştan itibaren bir ayrılığı da yaşar. Bu ayrılık, etkisini günümüze kadar getiren, islamiyetin erkenden devletleşmesini isteyen kesimler, güç-otorite haline gelmesini isteyen kesimler ile, onun ideolojik özüne, eşitlikçi özüne bağlı kalmak isteyenler arasındaki ayrılıktır. Bu, aynı zamanda, islamiyette kendini fazla dönüşüme uğratmadan, kabilenin

bön çıkarlarını bir tarafa itmeden, bilakis islamlı-ğın yarattığı büyük olanaklar içinde, bu olanakları ele geçirerek eski mal, mülkleri ve otoritelerini yüz kat artırmada, yani kapsamlı bir biçimde geliştirmede rol almak isteyenlerle, islamın devrimci özüne, onun bütün insanlığı kurtarması gerektiğine inanan, adillğine bütünüyle bağlı olan, dürüst özünü temsil edenlerin çelişkisi veya ayrılığıdır. İşte sınıfsal özü bu olan bir çatışma oluyor. Eski toplumun kalıntıları, o kalıntıları islam maskesi altında sürdürmek isteyenlerle, islamın gerçek devrimci özüne bağlı kalmak isteyenler arasındaki bir çatışmadır yaşanan. İşte bu çatışma çok şiddetli bir biçimde ve hem de islamiyetin çıkış yıllarında yaşandı. Daha Muhammed vefat etmeden bu çatışma başlamıştı. Bilindiği gibi, çatışmanın başını çeken vardır. O zamanki Emevi sülalesi, eski toplumun egemenlerini temsil etmekte, islamiyeti maske olarak kullanmakta, daha çok onun sağcı yorumunu esas almakta ve çok kariyeristçe, çok komplocu bir tarzda, yalan-fitneyi erkenden islama sokmakta, bu temelde hızla devletleşmektedir. Emeviler, iktidarın nimetlerini hemen toparlıyorlar; dolayısıyla palazlanıyor ve güçleniyorlar. Bunların sağ yorumuyla, daha sonra sünnilik bir mezhep olarak geliştirilmekte ve buna ideolojik kılıf giydirilmektedir.

Bir yandan böylesi bir kesim ortaya çıkarken, öte yandan da Muhammed'in yakınlarından olan ve gerçekten tamamen militanca islama hizmet etmiş, bu konuda büyük özveri ve cesaret göstermiş, aynı zamanda çok bilinçli, islamın özüne ve onun eşitlikçi adil özüne inanmış, mal ve mülke göz dikmeyen, otoriteyle başı dönmeyen İmam Ali'nin başını çektiği bir kesim vardır. Bu akım, daha sonra karşımıza çeşitli mezhepler biçiminde çıkar. Yani alevilik diyebileceğimiz, Ali'nin tutumundan yana olma temelinde bir kesim gelişir. Fakat bu bölünmede, bilindiği gibi, Emevi sülalesi baskın çıkar. Bu baskın çıkışın kaynağında iktidara sahip oluş vardır. İktidar, Emevilerin elindedir. Emeviler, o dönem Şam'da kurmuşlardır. İktidar ve para ellerindedir, olanakları geniştir. Bunlar, erkenden sağa yaklaşmakta ve bu konuda, eski toplumun aile ve kabile şeflerine çok taviz vermektedirler. Onları hızla yanlarına çekerek para ve güce dayanıp bunu, sınıflı toplumu geliştirme temelinde kullanarak, güçlenip egemen oluyorlar. Diğer kesim olan aleviler, yani Ali yanlıları, daha çok ideolojik saflığa-arılığa bağlı kaldıkları, kimseye para ve mülk dağıtmadıkları, özellikle imanla, islamın militan özünü yaşamak istedikleri için, yaman savaşır, etkili savaşır fakat hakim olamazlar. Alevilik güçlü bir kanat olarak gelişmesine rağmen, bu nedenlerle hakim olamaz. Bilindiği gibi, bu çekişme/o günden bu yana süregelir.

Bu konuda İran şiiiliğinin istisnai bir durumu, önemli bir yeri vardır. Şiiilik nedir? Daha çok islamın İran çerçevesi içinde yorumlanması, İran'da egemen olan bir devlet geleneğini ve uygarlığı

önemli oranda geliştirmiş bulunan Sasani İmparatorluğu'nun yıkılış sürecinde, İran kavimlerinin başında bulunan Fars kabilesinin ve diğer İranlı kavimlerin çıkarlarına uyarlanmış islamdır diyebiliriz. Başlangıçta Sasanilerin kendi dinleri vardır. Zerdüşlük halen etkilidir ve biraz da milli kavim özelliği ağır basan bir dindir. Sasani İmparatorluğu, İranlı kavimlerin bir imparatorluğudur. İslamiyetle uzun süre çatışmışlardır. İslam geliştiren Emevi sülalesi sünnidir ve bunların İran'a saldırısı, İran'ın o görkemli imparatorluğunu yıkmıştır. İmparatorluğun yıkılması ile birlikte, bunlar çok büyük baskılara ve kalamalara tanık oluyorlar. Bu durum, İranlıların neden şiiiliği seçtiklerini, aleviliği benimzediklerini ortaya koyar. Böyle bir baskı ve katliam, o zaman gelişmiştir ve Emevi sülalesi, İmam Ali çevresine de aynı zulmü, Ali'nin oğlu Hüseyin daha Kabe'deyken uygulamıştır. Hüseyin'in kellesi tepside Emevi camisine getirilip sunulmuştur. Demek ki İmam Hüseyin ve aile efradı Emevilerin, o zamanki Sultan Yezid'in katliamıyla, acımasızlığı ile karşı karşıyadırlar. Öte yandan, İranlılara da Emevi sülalesinin saldırıları söz konusudur. Bu durumda kimi tercih edeceklerdir? Elbette ki kendileri gibi mazlum bir durumda olan İmam Ali taraftarlığını, hem de ustalık derecesinde kabul edeceklerdir. Bilindiği gibi, şiiilik, en yaman İmam Ali taraftarlığı, savaşçı militan İmam Ali taraftarlığıdır. Ve bunun son derece anlaşılır bir nedeni vardır. Kendileri için çok hayati olan birçok değerın yıkılmasında vahşi davranan Emevilerin, (ki o zaman Emevi sülalesinin komutanları gerçekten çok vahşi idiler) Roma İmparatorlarının vahşetini bile geride bırakan, İmam Ali taraftarlarına, Hüseyin'e yaptıklarını gözönüne getirirsek (ki, bunlar müslümandırlar, Arap kavimlerindenirler), bunlara bu kadar zulüm yaptıklarına göre; diğer kavimlere elbette ki çok daha acımasız davranacaklardı. İşte bu, şiiiliği ortaya çıkarır; şii militanlığının bir direnme mezhebi olarak şekillenmesine yol açar. Ta o günden bugüne kadar savaşır. Bu savaşım sürecinde Ebu Müslüm ve Abbasi İmparatorluğu'nun kurulması, Emevi sülalesinin dağılmasına yol açar, bunda İranilerin de güçlü payı vardır. Görülüyor ki, şiiiler, islamın, İmam Ali yandaşlığının en militan kesimidir. Yıkılan Sasani İmparatorluğu nedeniyle de biraz İrani özelliklere bürünür. İranilerin, yani Fars veya diğer İrani kavimlerin uğradığı katliamlara karşı bir tepki özelliği taşır. Ve kendini sürekli savunmada bulur. Bu anlamda, belli bir haklılık yönü de vardır. Zulme ve haksızlığa karşıdır. Sürekli savaşım içindedir, dolayısıyla da militancadır.

SÜRECEK

Kadın hakları ve özgürlüğü sorunu

A. İNANÇ

8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü yaklaşıyor. Her yıl 8 Mart'ta, dünya kadınlarının günü olarak benimlenen bugün, kadın sorunları ve çözüm yolları tartışılarak günün anlamına karşılık verilmeye çalışılır. Sorunun bütün yönleriyle ele alınıp tartışılması şüphesiz önem taşıyor. Zaten hemen herkesin bu konuda söyleyeceği bir şeyler de mutlaka vardır. Elbette ki, biz yaşadığımız süreç açısından soruna çok köklü yaklaşmak durumundayız. Sorun bizim için iki açıdan önem taşıyor. Birincisi, ulusal kurtuluş sürecinin başarıya ulaşmasında; ikincisi, bununla bağlantılı olarak toplumun çok geri bir durumu ifade eden bugünkü konumundan kurtulmasında bu sorunun çözümünü en önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. Ancak, nedenler salt belirtilenlerle de sınırlı değildir. Sorunun derinliğine ele alınması gerektiği, görüldüğünden çok daha fazla nedenlere dayanmaktadır. Gerek dünya çapında ve gerekse biz soruna teorik ve pratik yaklaşımlar geliştirilirken yüzeysellikten kurtulmaya, yaklaşımların köklü olmasına kesinlikle ihtiyacımız var.

Bu sorun, hemen tüm önemli tarihsel dönüm noktalarında -toplumun dönüşüm süreçlerinde- kendisini şu veya bu biçimde duyurmuş, insan toplumunu gelişiminde açık veya kapalı, geriletici veya ilerletici birçok yönden etkisini göstermiştir. Halende insanlığın içinde bulunduğu her türlü eşitlik mücadelesinde en önemli yerlerden birisini işgal ederek varlığını sürdürmektedir. Sınıflar, uluslar, eski ve yeni toplum mücade-

lesi, orduların savaşımı, siyasal-diplomatik savaşımın biçiminde genel olarak mücadeleler tarihi bir anlatım bulmuş, resmi ve gayri resmi tarih anlatımına geçmiş, aynı biçimde kültürde de yansımaları bulmuş, ama özgün bir olay olarak bu sorun özellikle günümüzde daha sık ele alınmasına rağmen köklü bir çözüme kavuşturulmamıştır. Bu alanda köklü bir devrimin gerçekleştirildiğini savunmak zordur. Biçimlere kesinlikle itibar etmeyen, sorunun çözümünü için bunların aşılmasını esas alan bir yaklaşımdır. Şunu hemen söyleyebiliriz ki, halkımızın kurtuluş ve özgürlük mücadelesinde taşıdığı önemden ötürü daha ilk günden soruna en büyük önemi vererek yaklaştık, toplumun devrimci çözümlenmesinde bu alanda da şiddetli bir mücadele içinde olduk.

Halkımızın dün ile bugünü karşılaştırıldığında ulusal-toplumsal özgürlük mücadelesinin genelinde olduğu gibi, özgül olarak bu alanda da sağlanan gelişmelerin hiç de küçümsenemeyeceği görülür. Şüphesiz ki, bu alanda hâlâ büyük sorunlarımız var. Ulusal-toplumsal alanda hiçbir sorunu çözememiş bir halk gerçekliği içinde "kadın sorunu" nun çok derin olması ve bunun mücadele ortamında da yansımaları bulması anlaşılardır. Halk gerçekliğimiz içinde "kadın sorunu" ülkemiz üzerindeki sömürgeciliğin karakteriyle bağlantı içerisinde. Bizim sömürgeleşme sürecimiz, kadının yüzyıllardan beri kadınlaşma sürecine çok yakından bağlıdır. Toplumumuzda kadının boyun eğmeciliği

çok güçlüdür. Ekonomi, kültür, sanat, ahlak, felsefe vb. birçok alana damgasını vuran egemenlik nasıl ki kadın statüsünü büyük bir hakimiyetle tesis etmişse, bizdeki sömürgeciliğin de öylesine tesis edilme durumu vardır. Ülkemizde siyasetin, ekonomik, sosyal ve kültürel alanın, ne kadar sıkı bir menegne içinde tutulduğu çok iyi bilinmektedir. Benzeri az görülen bir eşitsizlik ve baskı yaşanması bu yüzdendir. Daha da ötesine gidilirse, ülkemizde kişiliğin çözümlenmesi meselesi kadın-erkek ilişkilerinin olumsuzlaşmasıyla da sıkı bir ilişki içindedir. Bu ilişkilerin içinde bulunduğu düzey, muazzam gerginliklerin, örgütlenme, mücadele etmeme, sorunların saptırılması, her türlü tutuculuk ve geriye çekme hareketinin kaynağı durumundadır. Mücadelemiz, bu ilişkilerden kaynaklanan kişilik durumundan şiddetle etkilenmektedir. Dolayısıyla, sorunu hiçbir açıdan görmezlikten gelemeyiz. Ama, sorunu alışıl gelmiş biçimlerle ele almak da doyurucu olmuyor. Elbette ki, filozofça bir yaklaşımdan bahsetmiyoruz. Yine, günlük ekonomik, sosyal, siyasal ilişkiler katılımda hemen bir eşitliğin sağlanması gerektiğini de söylemiyoruz. Bu konuda hayalperest olmamak gerektiğini bilerek hareket ediyoruz. Fakat madem ki, önemli bir devrim sürecine giriliyor ve bu konuda gerçekten köklü sorunların çözümünü karşı karşıya bulunuyor, o halde en azından soruna teorik bir yaklaşımın geliştirilmesi ve eğer kişiler kendilerine gü-

veniyorsa bunun günlük pratik ilişkilere de yansıtılması kesinlikle gerekli olan bir yaklaşımdır. Eğer tutucu-bireyci biçimler esas alınıp, devrimcilik bu biçimde sürdürülmeye cüret edilirse, bu yaklaşımın sahipleri kendilerini önemli oranda yaralamış, kendi gerilemeleri ve kişilik sorunlarının kaynağını bizzat kendi elleriyle hazırlamış olurlar. Bu ise ilerisi için önemli tırmanışın önündeki en ciddi engellerden birisi olur. Dolayısıyla bu konuda önerimiz, ulusal toplumsal sorunun köklü çözümlerinde bu konuda silahsız olmamak, en azından teorik bir donanım ve sınırlı bir pratiği esas almaktır. Ters durumda ilişkilerdeki mevcut tıkanıklık, çözümsüzlük, yozlaşma ve bunun en kötü biçimde örgütlenme, ideoloji ve siyasete yansıtılması farkında olmadan çok şey kaybettirir. Özel harp yöntemlerinden de görmekteyiz ki, polisiye faaliyetlerde düşman en çok bu meseleye el atmaktadır. Bu alandaki bir zayıflık ve yetmezliği bir karşı-devrim olayı olarak bize dayatmaktadır. Önümüzdeki en büyük handikaplardan birisi, düşmanın ailelere, kadına ve onun diğer kutbu olarak erkeklige (erkeğe değil) dayanarak bir provokasyonla birlikte dağıtma, saptırma ve tasfiye etme çabasıdır. Bu açığa çıkmıştır. Genelde de böyle olmasına rağmen, bu sorun bizde biraz daha ilginç biçimlere bürünüyor ve daha çok, düşmanın bel bağladığı bir olay durumuna geliyor. Bu açıdan sorunu geleneksel biçimde ele almaktan öteye, daha özgün temelleriyle ele almaya ihtiyacımız var. Şüphesiz ki, bu konuda en dokunulmaz doğru yolları göstereceğimiz iddiasında değiliz. Yapmak istediğimiz,

sorunun varlığına işaret etmek, bu konuda düşünmek ve pratikte belli adımlar atmak isteyenlere bir yaklaşım sunmak, ilerlemek istiyorsa nasıl ilerlenebileceğini göstermek ve en azından ilerleten bir tartışma platformunu sunabilmektir.

Dergimizin bu sayısından itibaren yayınlamaya başladığımız "Kadın Hakları ve Özgürlüğü Sorunu" başlıklı yazının bu amaca hizmet ettiği inancındayız. Bu değerlendirmeye 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü dolayısıyla 1987 yılında kaleme alınmış olmasına rağmen, okunduğu zaman görülecektir ki güncelliğini korumaktadır.

İnsan toplumuna özgü sorunlar ortaya çıktığında çözüm yolları başlangıçta geri bir toplumsal yaklaşımın ağır etkisini taşır. Yani insanlar, başlangıçta her şeyi çok akıllıca yapmazlar. Çünkü akılları o ölçüde gelişmemiştir. Bu dönemde henüz doğayla mücadelelerinde ve birbirleriyle ilişkilerinde çok zayıftırlar. Hayvanlık aleminde yeni çıkan insan türü gelişmesinin ilk aşamasındadır. Dolayısıyla bu dönemde insanlığın, din kitaplarında yazıldığı gibi mükemmel ilkeler ve dokunulmaz çözüm yolları ile donanmış olduğunu söylemek bilimselliği reddetmektedir.

Ama bilinir ki insanlar en zayıf oldukları anda büyük dogmalarla kutsal ilahi ilkelere sarılmışlardır. Bize bugün vazgeçilmez birer tabu gibi gelen birçok şeyin temeli gerçekten çok bilinçsizce atılmıştır. İnsanlar tasarı güçlerini geliştirme yeteneğine kavuştuklarında ilk keşfettikleri şey, doğa güçleri karşısında ne kadar donanımsız olduklarını derinden

duymak olmuştur. O zaman ne gelişmiş bir teknik, ne imdatlarına gelecek felsefe ve hatta ne de gelişmiş dinsel öğretiler vardır. Güneşin muhteşemliğini, akarsuların tehlikelerini, deprem ve gök gürlemelerinin yarattığı günlük etkiyi, doğanın kendilerine sunduğu yaşam imkanlarını gördüklerinde, buradan tanrılara ulaşırlar. Gök tanrıları, bereket tanrıları ve tanrıçaları buradan doğarlar. Bunlar genellikle ateşten yaratılır.. Görülmektedir ki, insanlar, yaşamlarını en çok etkileyen olguları tanrılaştırmışlardır. Bu nedenle de ilk dinler doğa dinleridir. İnsanlar, bu kuvvetlerin çok veya az olmasından ürüyor, kendilerine imkan sunmasından veya yoklukları halinde yaşamı tehlikeye düşürmelerinden ötürü bunlara kutsallık dereceleri atfediyorlar; saygı gösteriyor ve hemen en dokunulmaz mabetler olarak karşlarına dikiyorlar. Çünkü insan kendi zayıflığını örtbas etmek için kendisini kandırmak zorundadır. Bugün de sık sık kendimizi kandırmamak gereğinden bahsediyoruz. Ama öyle görülüyor ki, insanın ilk gelişim evrelerinde en büyük sığınaklarından birisi kendisini kandırmasıdır. Bu evreye ilişkin olarak din ve sanatın çeşitli biçimlerinde tamamen gerçeğin tersyüz edilmiş biçimi görülür. İnsan, müthiş bir kudreti bir puta sığdırabilmiştir. Kendiince her şeye kadir olan bu puta her gün tapınabilmekte, onun kendisini kurtaracağına inanabilmektedir. Zor durumlara düşüldüğünde insanımızın bugün bile nelelere sarıldığı hatırlanırsa, gelişmenin ilk basamaklarındaki insanın bu yollara sapacağını tahlil etmek zor değildir. Bilimsel araştırma-

larla kanıtlanmaya çalışan bu olguyu mevcut yaşamımız doğrulamaktadır.

Başlangıçta zayıf, bilinçsiz ve büyük boşluk içinde olan insanın ilişkilerine bu nedenle fazla güvenmemek gerekir. Kökleri bu kadar geçmişe dayanan atadan kalma geleneklerdir deyip çok büyük değer biçmek gerektiği düşüncesinin gelişen, güçlenen insan pratiği açısından fazla ciddiye alınır bir yanı yoktur, insan türü böylesine yanılığara sarılmak zorunda mıydı diye sorulabilir. Yine insanın manevi kuvvetlere sığınmadan yaşayıp yaşayamayacağı düşünülebilir. Bilimsel gelişmenin zirvesinin yaşandığı çağımızda nükleer dehşet dengesi gözönüne getirilir ve hatta Sovyetler Birliği'nin bile bu nükleer dehşet politikasına karşı kiliseyi yardıma çağırması hatırlanırsa, insanın manevi kuvvetlere sığınma olayını tam aştığı söylenebilir. Yani sadece bilimsel gelişme de, insanın köklü sorunlarını aşmasında yeterli olmamaktadır. Bilimsel gelişmenin gelecekte buna tam yeterli geleceğini bugünden söyleyebilecek durumda değiliz. Bilime güveniyoruz ve biz tercihimizi bilimden yana yapmışız, ama insan türü mutlak her şeye hakim olur, kendini tanrılaştırabilir demeye kendimizi yetkin bulmuyoruz. Demek ki, bilim bir yandan zayıflığımızın giderilmesinde temel araç iken, diğer yandan ise zayıflığımızı kanıtlayan bir araçtır.

İnsanlığın oluşumundaki büyük ilkeler, bugün istesek de, istemesek de yakamızı bırakmamaktadır. ABD emperyalizminin nükleer silahları bir tanrı gibi insanlığın karşısına çıkarıp, özellikle de Sovyetler Birliği'ni tam bir şantajla etki altına alması

ve onların da "barış" uğruna yapılan tartışmalarla birçok tavize zorlanmaları düşündürücüdür. Bunun doğru bir politika olup olmadığı Sovyetler'de tartışılan bir husustur. Reagan'ın arkasında yüzyılların bu tür tanrıları ve dogmaları var. Reagan sadece bir ABD emperyalizminin gücünü temsil etmiyor, geçmiş toplumların bütün hayali güçleri ve dogmalarını da arkasına almış olarak hareket ediyor ve kiliseden camiye kadar bütün ibadetlere girip onlardan medet umuyor, onları yeniden canlandırmaya çalışıyor. Bu nedenle sosyalizmin temsilci gücü kendisini sıkışmış hissederek uzlaşmalar arıyor. Buradan ortaya çıkan şey şudur: Bilimsel sosyalizm mücadelesinde bu kuvvetleri hesaba katmadan, sadece bilimin gereklerine göre bir mücadele ile arzulanan sonuca ulaşamayacaktır. Veya diğer bir deyişle, bilimsel sosyalizm, bunun daha detaylı ve özgün ele alınmasını gerektirmektedir. Kısaca insanların başlangıçtaki zayıflığı ve bu zayıflığı gidermek için sığındığı dogmayı ciddiye almak, ama bu yapılırken onların boyunduruğu altına girmek, tersine anlamlı bir mücadele ile ilerlemeyi sağlamak şimdi insanın karşı karşıya bulunduğu en ciddi problemidir. Biz de bu temelde yaklaşmaya çalışıyoruz.

Bütün bunları esas konuya giriş mahiyetinde belirttik. Aile kurumu ortaya çıkarken, başlangıçta, taraflar birbirlerine öyle dokunulmaz kutsal ilkelerle yaklaşmamışlardır. Rastgele; kendiliğinden ve doğanın zorlaması altında adeta güdülerıyla böyle bir kurumun içine girmişlerdir. Başlangıçta bir aile kurumundan bile bahsetmek mümkün değil-

dir. İnsanların üremesi, hayvanlardakine çok yakın benzerlik içinde güdülerle yönetilir bir durumdadır. Bu kurumun bazı özelliklerinin daha sonra ortaya çıktığını biliyoruz.

İnsan türünün bu ilk gelişim evresinde kadın güçlüdür. Nedeni, üretim faaliyetlerinde kadının pozisyonunun güçlü olmasıdır. Özellikle ot vb. bitkisel ürünlerin toplanmasında, soyun üretimi ve çocukların beslenmesinde ilk barınakların yapımında kadın etkindir. Burada şu söylenebilir: Erkeğin becerisinin fazla gelişmediği, özellikle fiziksel gücünden yararlanmanın fazla gerekmediği aşamada çocukların toplanan ürünlerin ve dolayısıyla yetkinin sahibi kadın, sürece damgasını basmaktadır. Bu önemli bir safhadır. Dinsel dogmalarda söylendiği gibi erkeğin sınırsız egemenliğinin daha başlangıçtan itibaren var olduğu ve gelişmenin, erkeğin hakimiyetine bağlı olarak şekil bulduğu iddiası tabii ki hemen reddedilebilir. Gelişmiş dinlerde kadının erkeğe bağımlılığı sınıflı topluma bağlı olarak çok nettir. Gelişmiş dinler neden statüsünü erkeğin lehine şiddetle onaylarlar. Ama daha ilk dinlerdeki tanrıçaların durumundan anlaşılıyor ki, kadın, güçlü olduğu bir süreci yaşamıştır. İlk doğa dinlerinde kadına biçilen değer daha fazladır. Sınıflı toplum durağında insanların bir kesimi üzerinde çok dar bir kesimin egemenliği olayı gerçekleştiğinde, kadının da bununla içiçe egemenlik altına alındığı görülmektedir. Bunda rol oynayan temel etmen, ürünleri elde etmek için evin çevresi dışına açılma, avlama ve bütün bunların da güç isteyen faaliyetler olmasıdır. Ama erkek, kadın üzerinde

egemenlik kurarken sadece fiziksel konumdan ileri gelen bazı yetkilerini kullanmamış, bir de bunun yanında esas olarak kadın emeği üzerinde elde edilen artık ürüne göz koymuş ve bu değerler üzerinde hakimiyet kurmuştur. Fiziksel gücü erkeğe bazı avantajlar sağlasa da, o bu avantajını başlangıçta hiç kullanmamıştır. Bu fiziksel üstünlüğünü bir kuvvete dönüştürmesi, kadının egemen olduğu bir toplumda yarattığı değerler üzerinde bir sömürüyü gerçekleştirerek içindir. Demek ki erkek egemenliği sömürüyle yakından bağlantılı bir olaydır. Erkek, fiziksel gücün kendisine sunduğu imkanları baştan beri kullanmış olsaydı, o durumda ilk başta da egemen olmalı, mevcut toplumsal değerlerin üretimine damgasını basabilmeliydi. Ama böyle yapmıyor; tam tersine kadının egemen olduğu ilkel kömünal toplumsal düzeyde varılan birikimler göz kamaştırıyor. Topluluğun ihtiyaçlarının fazlasının üretildiği bu süreçte, nasıl ki topluluk içinde saygınlık kazanmış olanlarla, bazı açgözlüler, uyanıklar genelde bu artık ürüne göz koyup, başkalarının emekleri üzerinden geçinmeyi ve buradan topluluk üzerinde bir otorite olmayı başarırlarsa, özgülünde erkek-kadın emeği üzerinde fiziksel gücüne dayanarak egemen olmuştur. Anlaşılan; erkek, toplumsal gelişmenin başlangıcında gizli olan, giderek avantajlar sağlayan, ama esas olmayan fiziksel konumunu harekete geçiriyor, mahiyetine bazı adamları topluyor ve bir egemenlik savaşımına giriyor. Bir yandan köleler ortaya çıkarken, bununla içiçe kadınlar üzerinde büyük bir hakimiyetin tesis edildiğine

tanık olunuyor. O halde, köleliğin doğuşuyla kadın üzerindeki hakimiyetin iç içe gelişimini kabul etmek gerekiyor.

Erkeğin kadın üzerinde kurduğu bu hakimiyet daha sonra çarpıcı biçime bürünür. Erkeğin yaptığı, bu konuda tümüyle büyük bir otorite gücü haline gelmektedir. Elde ettiği siyasal gücü, dokunulmaz tanrısal ilke düzeyine getirir. Tanrı kraliçeler artık çok azdır, olanlar doğa dinlerinin kalıntıları biçimindedir. Tanrı krallar otoritenin tartışılmaz temsilcisidir. İnsan en önemli

lerde, türkülerde, siyasi faaliyetlerde görülür. Ama hepsinde ortak bir özellik vardır: Kadın hiçbirisinde biçimlenmiş istikrarlı bir kişilik değildir. Daha çok işin süs tarafını ihtiva etmekte veya biraz daha çeşitlendirilirse, kadın, karşımıza entrika, kurnazlık vb. toplumun düşkünleşmesinde ne kadar husus varsa onların gelişiminde çok sahte bir görünümle çıkmaktadır. Olumlu şeylerin ortaya çıkmasında kadın artık çok zayıftır, katılımı sınırlıdır. Bunun nedenini erkeğin kurduğu egemenlikte aramak gerekir.

Kadın hakları ve özgürlüğü üzerine tartışmalarda klasik yaklaşımların aşılması zorunludur

oranda köleleştirilir. Kadının eski otoritesi ve saygınlığına önemli oranda azaltılır. Kadın için, insanlığın gelişiminin henüz başlangıç aşamasında kendi kişiliğini bulmadan hakimiyet altına giriş olayı vardır. Nasıl ki geri halklar özgür gelişimi yaşamadan çok katı bir kölelik altına alındıklarında çok yetersiz ve kişiliksiz bir duruma geliyorsa, bu daha da fazlasıyla kadın için geçerlidir. Kişilik gelişiminin henüz başlangıcındayken büyük bir hakimiyetle yüz yüze gelen kadın kendisini yitirmiştir. Bu, özgürlüğünü yitiriş anlamındadır. Kadın elbette daha sonra da gelişmiş, her önemli tarihsel aşamada kişiliği, mücadelesi, rolü ve statüsüyle değişik biçimlere bürünmüş, ama büyük bir gerçek vardır ki kadın burada yitirilmiştir.

Yitirilen kadın, bundan böyle nasıl tanımlanacaktır? Bu süreçten sonraki kadının tanımı dinlerde, sanatta, şiir-

Erkek egemenliğini kurup bunu bir sınıfsal statüye kavuşturduğunda, kadın üzerindeki sınır tanımayan egemenliği onun sömürü gücünü daha da artıran bir olgu olmuştur. Yani daha fazla sömürü ve daha fazla baskı için kadın muazzam bir nesnedir.

Kadın ve erkek doğa içinde bir bütünü oluştururlar, bunlar doğa güçleri karşısında ve toplumsal gelişim süreçlerinde her şeyi ortaklaşa inşa etmek isteyen iki insandır. Birbirleri üzerinde böylesine baskı ve sömürü oluşturamazlar demek, sanırım en yavan görüş olacaktır. Genel olarak ilkel toplumdan yeni çıkmış olan insan bireyi, özel olarak da erkeğin vahşi oluşu vicdan olayını arama gereğinin ortadan kaldırmaktadır. İlgüdülerin önemli oranda iş gördüğü o aşamada belirleyici kanunun zor kanunu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Pazusu ve örgütlenmesi güçlü

olanın ister sınıf, isterse insanlar üzerindeki egemenliği sınırsızdır. Karşılıklı, eşitlikçi ilişkilerin açılımı biraz günümüzde söz konusudur. Ancak bu ilkel aşamadaki baskı sınırsız olmak zorundadır. Köleler üzerindeki baskı ve sömürüye bakıldığında kadın üzerindeki daha fazla olması gerekiyor. Yalnız hemen ilave etmek gerekir ki, sınıf farklılaşması içinde ele almaksızın kadın genel olarak ezilen bir cinstir demek de doğru olmayacaktır. Egemen sınıf ortaya çıktığında efendilerin kadınları ve çocuklarının da daha üst bir statüye kavuştukları bir gerçektir. Altta her türlü haktan uzak düşürülmüş kadınlara karşılık, üstte birçok şeyi ucuzca karşılanan kadınlar vardır. Fakat böyle de olsa, egemenlik statüsünün ayakta olmasından ötürü, kadın isterse saraylarda, isterse ahırlarda olsun esas olarak sürekli düşen bir cinayettir. Sorunu sadece bir sınıfsal olay olarak aramızın en önemli nedeni de budur.

Bir cins üzerinde kurulan bir egemenliği bir sınıf üzerinde kurulan egemenlikle iç içe ele almak ne kadar doğruysa, aynı biçimde bunları mekanik bir mantıkla karıştırmamak da doğrudur. Bir cinsin muazzam yitirilişi ile bir sınıfın sömürü altına alınışını iç içeliği kadar ayrılıklarıyla da koymak gerekir. Feodal topluma doğru gelindiğinde bu ayrılıklar daha net görülür. Dinsel, siyasal, kültürel ve de her düzeyde kadının geldiği nokta burada daha ilginçtir. Bazı kaba görüntüler yine olsa da kadının egemenlik altına alınışının sonuçları daha belirgindir. İslamiyet tarihine bakıldığında bu oldukça net görülür. Kız çocuklarını diri diri gömecek kadar alçalan

çöl kabilelerinin bu eylemine İslamiyet karşı çıkarak insanlığın gelişimi açısından ileri bir adım atmıştır. Muhammed'in devrimi kız çocuklarının diri diri gömülmesini lanetlemek, çok sayıda kadınla evlenebilmek hakkını sınırlamak (ama cariyelerin sayısı belli değildir) olmuştur. Bu belki bugün için çok yanlış görülen bir statüdür, ama o gün için önemli bir ilerlemeyi ifade eder. Tabii ki bu diğer devrimlerde de böyledir. Aslında baskı altına alınış o düzeye vardırılmıştır ki, bir kişinin (erkeğin) kendi başına bu kadar sonsuz bir otoritesi olabilmekte, hatta egemenliği altındakini (kadını) değersiz bir nesne olarak canlı canlı gömecek bir ahlakı taşıyabilmektedir.

Bu noktaya nasıl gelindi?

Herhalde sınırsız bir sömürü ve baskının vücut bulmasından ötürüdür. Demek ki kadının yitirilişi boş bir söz olmadığı gibi boyutludur. Daha sonra saraylarda kurulan harem biliniyor. Daha düne kadar Osmanlı saraylarındaki haremle binlerce kadının doldurulmuş söz konusudur. Ortaçağ'da kadın "yok"tur. O ancak kaçırılan, saraylara doldurulan bir nesnedir. Saraylarda kadınların da çevirdikleri dolaplar hatırlatılarak bunun bir önemi yok mudur diye sorulabilir. Bunun için en belirgin örnek Bizans saraylarında imparatoriçelerin çevirdikleri dolaplardır. Üstelik bunlar bu konudaki maharetleriyle ellerine önemli bir güç de geçirebilmişlerdir. Yine İslam haremle de buna örnektir. Osmanlı saraylarındaki sultanlar da iyi entrikalar çevirmişlerdir. Fakat bütün bunlar işin süsü olmaktan öteye gitme durumunda değildir. O, bunları sadece erkeklerin

ağır etkisi altındaki kurumlarda dolaplar çevirmek için kullanmıştır; yoksa kendi kişiliği ve gücünü göstermek, bunu bir kurum olarak geliştirmek için değildir. Saraylarda edindiği bu becerisini kadın daha çok erkek çocukları için kullanmıştır. Selçuklu ve Osmanlı saraylarındaki olaylar kadının daha küçük yaşta çocuğunun sultan olması için birçok sahte evlilikler yaptığını göstermektedir. Bu evlilikler çoğunlukla çocuk büyümeceye kadardır. Ve burada kadın bir analık rolünü oynamaktadır. Yani analık rolünün siyasal alana yansıtılması olmaktadır. Ortaçağın belirgin bir özelliği de olmadık entrikaların çevrildiği böyle evlilik olayları olduğunu belirtmek gerekiyor.

Ortaçağda evlilikler, erkeğin kesinlikle siyasal hakimiyetini pekiştirmek için kullanılmıştır. Erkek evlilik olayına sınıfsal baskı ve sömürsünü güçlendirme aracı olarak bakmıştır. Ailelerin oluşumunda bunu görmek gerekiyor. Aile, şiddetli baskı ve sömürünün iç içeliğinde olmuştur. Anaerik aileden ataerik aileye geçilirken gözetilen husus, daha bol üretim ve erkeğin daha geniş yetkiye ulaşmasıdır. Yani aile kutsal dini veya aşk ilkeleriyle kurulmamış, kesinlikle belirlenen sınırlar içerisinde biçimlenmiştir. Ne tanrı böyle buyurduğu, ne de yüce aşk ilkesi bunu gerektirdiği için değil, aile, belirtildiği üzere tamamen erkeğin çok kaba ve hoyrat bir biçimde sağladığı egemenliğin çıkarları çerçevesinde gelişmiştir.

Başlangıçta kadın çok sayıda erkekle birlikte yaşayabilirdi; şimdi ise erkek çok sayıda kadınla yaşayan durumundadır. Açık ki, bu toplumsal gelişim süreçle-

riyle ilişkili bir olaydır. Görüleceği gibi, aile, başlangıçtan itibaren dokunulmaması gereken kutsal ilkelerle vücut bulmuş bir ilişki değil, sınıfsal gelişmenin içinde bulunduğu duruma göre belirlenen bir kurum olarak değerlendirilebilir. Bunun belirleyicisi ise başlangıçta kadın iken, daha sonraları erkektir. Ortaçağdaki en önemli ilginçlik, hanedan veya imparatorluk kavgalarında bu kurumdan alabildiğine yararlanılmasıdır. Hanedanlar birleştirilir, kralıklar büyütülürken ittifaklar kadın alışverişi üzerinde kurulur. Birbirinden kız alıp verme temelinde kurulan ittifaklar sömürü ve güçlenmeyi sağladığından bunun gittikçe geliştirilmesi durumu vardır. Bunun, Ülkemizdeki kabile ve aşiretlerin bugün bile en çok başvurdukları bir ilişki tarzı olduğu bilinmektedir.

Gerek kölelik, gerekse feodal çağlar içinde kadın için fazla bir etkinlikten bahsetmek şurda kalsın, tam tersine yitirilisin, biçimsizliğin derinleşmesi, başlangıçta var olan bazı erdemlerin bile tüketilişi durumu vardır. Hakim sınıflar tarafından harama alınan kadın her iki toplum ilişkisi içinde de derin bir tutsaklık içinde tutularak kişiliğinden daha da uzaklaştırılmış, en basit işlere terk edilmiş, sınıflı toplumlarda nasıl ki ezilenler sürekli mülkiyetten uzaklaştırılmışsa kadın da aynı biçimde mülkiyetten, siyasal otorite ve yetkinlikten uzaklaştırılmıştır. Elbette ki bu uzaklaştırılma her türlü toplumsal kurum faaliyetlerini kapsamaktadır. Saraya ve eve giderek daha fazla kapanan kadın, fazla etkin olmasını sağlamayacak işlere bağlanır. Kıymeti, doğurduğu ve büyüttüğü çocuklarla

ölçülür. Ev içinde daha iyi süs olduğu, daha iyi yemek ve işlerle uğraştığı oranda bir varlığından bahsedilebilir. Kocaman bir siyasal dünya, mülkiyet dünyası, değerler üzerindeki hakimiyet tamamen erkeğin damgasında şekillenir. Kadın ise, erkeğin bilinçli müdahalesiyle kendiliğinden gelişmelerin iç içeliği içinde bütün bunlardan daha da uzaklaştırılır. Toplumun alt sınırlarına doğru itildikçe itilir. Bilimden, siyasetten, üretim ve hatta dinsel faaliyetlerden, sınırları belli olmayan bir sürülme ile alabildiğine uzaklaştırılır. Kadının yitirilişi ya da toplumsal gelişmede zayıflatılışı, haklardan uzaklaşması böyle vücut bulmuştur.

Tabii ki bunun bir yasası yoktur. Yasası, erkeğin ya da sömürü kanunlarının "insafı"dır. Aynı biçimde daha sonraki sınıflı toplumun yasalarında da sınır yoktur. Sınır; azami sömürü, azami otorite, bunun için gerektiğinde insanların bir neden ileri sürülmeden yaşamlarına kastedilmesi, en ağır işlere alıştırılmasıdır. İnsanlar eş, akraba demeden bu genel amaca bağlılık temelinde bir statü içine alınır. Bunun tarihi gerçekten de çok iyi incelenmelidir.

Bugün Ülkemizde kadının söz gücünü kullanması, siyasal otorite gibi büyük bir kuvvetin belirlenmesinde çabasının bilinçli bir biçimde gelişmesi bir yana, bunlara cesaret etmesi bile mümkün değildir. Aynı ağırlıkta olmasa bile, gerçekte bu sömürü ilişkilerinin yaşadığı bütün alanlarda da geçerlidir. Günümüzde her ne kadar kadınlar siyasal faaliyette yer alıyor, hatta başbakan oluyorsa da gerçekte tamamen biçilmiş bir elbiseyi giymekten öteye gitmemektedirler. Örneğin İngiliz Baş-

bakanı Margaret Thatcher "Demir Leydi" yaftasıyla en soysuz erkeklerden daha erkeğe bir politikayı uygulamaktan öteye ne yapmaktadır? O, yüzyıllardan beri oturmuş ve bugün emperyalizmin tehlikeli bir biçimde kullanmak istediği bir devlet aracını, üstelik kadının özelliklerine aykırı bir biçimde kullanmaktan başka bir şey yapmamaktadır. İngiltere kraliçesi her ne kadar kadının hamisi gibi görünse de kadının şekilsizleşmesinde oynadığı rol, çok açıktır. Olduğundan fazla kadını sokan inceliği, bugün kadına fazla bir şey bahsetmiyor. İngiliz yaklaşımı altındaki biçimlenme zirveye işte bir Thatcher'le varmıştır. Buradan ulaşılan saray entrikacılığının en gelişmiş biçimi ve ortaya çıkarılan kadın da en yapay burjuva kadın olmaktan öte bir şey değildir. Aman sarayında da Amerikan asıllı bir kraliçe var. Kral Hüseyin'e İngiliz centilmenliği biraz da olsa öğretilmiş olsa gerek. Kral-kraliçe kültürünün Arap saraylarına kadar böyle yansıtılması, İngiliz kadınının ne kadar ilerlediğini (!) gösteriyor. Burada, olumsuzluğun örtbas edilmesinde kadının nasıl sahte bir gömlek vazifesi gördüğü çok açıktır.

O halde, burjuva devrimlerinin şafağına gelindiğinde kadın kötü bir entrikacı olmaktan öteye varmış değildir. Alttan tamamen alınıp satılan bir mülk durumuna getirilmiş, üstte ise tam bir kraliçe! Otorite diye örnek gösterilen kadınlar, komedilere konu olacak işte bu saray kadınlarıdır. Bu konuda Avrupa'nın örnek verilmesine de gerek yoktur. Osmanlı saraylarındaki entrikalar en yakın ve canlı örneklerdir. Çağımıza girerken bu gerçeği bilmekte yarar var. Gö-

rüşler derinleştirilirken bunun tarihi gelişmeyle birlikte ele alınması gerekiyor.

Burjuva devrimleri bu alanda ne getirmiştir? Her toplumsal devrim, genelde insan soyunu bir adım ileriye attığı için, kapitalizm feodalizme göre, burjuva aile de feodal aileye göre üstündür. Dolayısıyla burjuva kadın, feodal toplumdaki kadına göre üstün olacaktır. Bu genel ilkeye bağlı olarak kapitalizmin şafak vaktinde işlenen bir tema da kadındır. Burjuvazi istediği kadını, teoride ve pratikte biçimlendirmeye çalışır. Kadın resimlere, diğer sanat eserlerine, günlük yaşama konu olur. Feodalizmin o kokuşmuş ilişki tarzından bıkmış olan burjuva erkeğin elinde, bakışından oturduğuna, giyimine, saçlarına, konuşma tarzına kadar yeni bir kadın tipi biçimlendirilir. Elbette bunda rol oynayan sadece bir bikkınlık değildir; feodal aile ve hanedan ilişkileri burjuva gelişim önünde bir engel oluşturmaktadır. Burjuvazi, yeni toplumun gelişimi önünde engel oluşturan feodal ilişkilere karşı savaş açmak zorundadır. Bu savaş başlangıçta edebiyat ve sanat alanında gerçekten de çok güçlü verilir. Genelde insan hakları, bireyler arası eşitlik teorileri geliştirilirken, bunun bir maddesi de kadın hakları ve eşitliğine dönüşüverir. Burjuvazinin kadın eşitliği dediği olay, feodal aile karşısında burjuva ailenin eşitliğidir. İsteddiği genel bir kadın eşitliği değil, yaşamasına fazla fırsat verilmeyen burjuva aileye özgürlüktür. Bu noktada yapılan çarpıtmaları gözden kaçırmamak gerekiyor.

Edebiyat ve sanatta güçlü açılımların yaşandığı burjuva toplumun şafağında romanların en belirgin bir ko-

nusu kadındır. Bu romanlarda çizilen tip, iradesine biraz da olsa hakim olan ve sanki istediğini gerçekleştirme durumunda olan bir tiptir. Görünüme göre kadın, basit bir nesneden, iradesi olan bir varlık haline gelmiş, isteğine göre aile kurabilir ve davranabilir durumdadır. Batı toplumu işte biraz da bunlar üzerinde kurulmuştur. Yalnız dikkat edilmelidir ki, kadının bu sürece katılımı şairane bir katılım olmaktan öteye gitmemiştir. Kesinlikle erkeğin hakimiyetini taşıyan, onun damgası ile belirlenen bir statü altında ve erkeğin de romantizmine uygun bir katılımdır. Burjuva devrimlerinde örgütlü geniş bir kadın faaliyetine fazla rastlanılmaz. Bu süreçte bazı kadın tipleri ortaya çıkmışsa da, bunlar sembolik olmaktan öteye girmiş değillerdir. Burjuva devrimlerine kadının katılımı, erkeğin yeni toplumda kadın için çizdiği sınırlar dahilindedir.

Kadın hakları dünya çapında hâlâ da en çok tartışılan konulardan biridir. Bu konu Türkiye'de de çok yoğun tartışılmaktadır. Oysa gerçekte ortada tek taraflı iradeye dayanan ilişkiler vardır. Burjuva toplumda "kadın adına" mücadele bayrağını kaldıran erkekler olmuştur. Nedeni, yaklaşmak istediği çekirdek ailenin önünde feodal ilişki ve geleneklerin bir ayak bağı olmasıdır.. Nitekim Türkiye'de de kemalizm bütün kadınlar adına bayrağı kaldırmış ve hepsine hak bahşetmiştir. Elbette ki kapitalizmde kadın biraz ilerlemiş ve saygınlık kazanmıştır. Fakat toplumsal ve siyasal faaliyetler henüz yok denecek kadar azdır. O, kendi başına var olan değil, ancak erkeği ile birlikte var olandır. Ancak erkeği

ile birlikte var olan kadının ne kadar ve de sahibi olabileceği elbetteki tartışmalıdır. En gelişmiş toplumlarda bile kadın hâlâ erkek hakimiyetine dayanarak, yani ancak himaye altında yürüyorsa, bunun nedeni kendisi için yaşama gücü olmayışıdır. Bu bizim toplumumuza daha da ağır biçimiyle yansır. Bizim toplumda kadının evden dışarı çıkması bile izneldir, onun erkek hakimiyeti olmadan herhangi bir faaliyete katılması ve tasarılar geliştirmesi çok saçma gibi gelir.

Burjuva toplum da bugün, kadın, ciddi üretim ve siyaset ilişkileri dışında bol bol reklam aracı olarak iş görmektedir. Moda da, oyun ilişkileri ve diğer fantazi ilişkilerinde mutlak hakim kadındır. Burjuvazi bayağı bir kadın dünyası yaratmış ve herkes buna şartlandırılmıştır. Bu dünyanın ne kadar kadına ait olduğu ise gerçekten belli bile değildir. Açıkça kadın ilginç bir biçimde kullanılmaktadır. Adeta kadına yeni bir statü verilmiştir. Amerikan "Hollywood" kültüründe bu noktaya varılmıştır. Amerika ve genelde Batı'da kadın en soytarica biçimlere büründürülmüş ve en tehlikeli tarzda kullanılmaktadır.

Şüphesiz ki, feodal toplumdan burjuva topluma dönüşümün kendiliğinden sağladığı bir ilerleme vardır. Fakat bu, erkek hegemonyasının burjuva toplumda varacağı biçimlere bağlı bir gelişmedir. Feodal aileye karşı burjuva ailenin şartları çerçevesinde belirlenen bu gelişmelerde kadın nesnel konumunu çok az düzeyde aşmıştır. Proletarya 19. yüzyıl sonlarında kendiliğinden bir sınıf yerine kendisi için bir sınıf haline gelebilmiş, ama kadın için bu gelişme

yaşanmamıştır. Kapitalist emperyalist aşamaya gelindiğinde ise kadının uğradığı değişim çok ilginçtir.

Ağır bir sömürgeciliğin altında çok şekilsizleştirilmiş, parçalanmış, feodal ve hatta daha ötesi toplumsal kalıntıların varlığını sürdürdüğü bir toplumsal yapıda ağır baskı ve sömürünün altında çarpık bir kapitalistleşmeyi yaşadığımız için belki bu meseleleri fazla önemli görmeyebilir veya anlamayabiliriz. Ama şunu çok iyi bilmek gerekiyor ki, gelişmiş kapitalist toplumlarda kadının bugün oynadığı rol tehlikelidir. Emperyalist çevreler bu konu etrafında kültürde, politikada bir olay geliştiriyorlar.

Kadın, yüzyıllardan beri karanlığa, kapalılığa mahkum edilmiş, yalnızca saraylara kapatılmış ve bütün toplumsal etkinliklerden uzaklaştırmada değil, ama aynı zamanda ruhsal açıdan da karanlığa gömülmüş, yitirilmiş bir varlıktır. Kapitalizmin günümüzdeki ideolojileri, sanatçı çevreleri ve politikacıları bunu çok iyi bilmektedirler. Bunlar, yüzyıllardan beri erkeğin hakiyeti altında toplumdaki uzaklaştırılan kadını bu sefer tersyüz ederek alabildiğine öne çıkarıp tam bir yapısal içinde, ama ondan da öteye emperyalizmin sömürü çarkına hizmet edecek biçimde, özellikle de sınıfsal mücadeleyi gizlemek için kadından yararlanmaktadır. Burjuva özgürlükler çağında kadına biçilen o birazcık değer kırk kat fazlasıyla ödettirerek, iradesini biraz belirlemek isteyen kadın sosyalizme karşı, büyük bir oyunun içine alınmak istemektedirler. Bugün Avrupa'da kadın; müzikte, resimde, kültürde, politika oyunundan basbayağı oyun-

lara kadar her şeyde en ince bir tarzda kullanılmaktadır. Yüzyıllardan beri gizlenen kadın, orada açık en açık saçık kadına dönüştürülmüştür. Ve bu sadece fiziksel açılım da değildir. Önceleri kapatılmış güdüleri ve ruhu alabildiğine açılarak meydanlara sürülmektedir. Feminist hareket bütün bu durumları nasıl değerlendiriyor, fazla bilemiyoruz, ama Batı Avrupa çevreleri de sanırım bunun farkındadırlar. Bu yaklaşım çekirdek aileyi parçalamış, ailenin anlamsızlığını ortaya koymuştur. Şüphe ve tereddüte boğulan bu aile, tamamen dağılma ile yüz yüzedir.

Bu durumu değerlendiren emperyalizmin genel bunalımı içindeki olağan bir olay olarak ele almak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Çünkü bu alanda yaşanan bunalım çok daha fazladır. Kapitalist-emperyalist sistemin ortaya çıkardığı ürün yalnız kendi toplumlarını değil, bizim gibi ülkelerin bireylerini de çok kötü bir biçimde çarpmaktadır. Üstelik, ortalığa salınan bu tipi benimsemek, ne de tepki duymak bir çözüm olmaktadır. Kadın adeta yüzyıllardan intikam alırcasına müthiş bir biçimde hem oynamakta, hem de oynatılmaktadır. Bu durumu ile kadın, gerçekten biraz da kendi intikamını alır gibidir. Kadının piyasada durumunu erkeklerin ne kadar paylaştığı ise belli değildir.

Günümüz dünyasında büyük bir kadın sektörü ortaya çıkmıştır. Eskiden malmülk konusu olan kadın, bugün büyük bir reklam aracı, bir süs bitkisi durumundadır. Kendisine ait bir iradesi yoktur. Toplumun temel meselelerine damgasını vurması, söz sahibi olması hususu söz konusu değil-

dir. Örneğin barış ya da savaş koşullarında kadının oyunun ne kadar bir değeri vardır? Uluslararası ya da ulusal planda kadın hangi önemli sorunun çözümünde varlık gösterebilir? Denilebilir ki, kadın da ailesiyle birlikte katılım sağlar. Peki ama kadın, çekirdek aileye indiğimizde bile ne kadar belirleyicidir? Baştan beri böyle gelmiş, bugün de böyle olmasının yadırganmaması gerekir denilebilir mi? Hayır, bu çok yanlış bir yaklaşım olur.

Kadın cinsi üzerindeki baskı ve sömürü olayını dünyamızın diğer gelişmelerinden dolayı ayrı düşünemeyiz.

Kapitalist-emperyalist sistem içinde kadının durumu ve hakim yaklaşım en azından baskı ve sömürünün dizginsiz gelişimine bir sebep değil midir? Bilinir ki, baskı ve sömürü, savaşları tahrik eder. Dolayısıyla, bu durum savaşların gelişiminde çok belirleyici bir rol oynayabilir. Yani, yüzyıllardan beri alışılan geleneklerle dokunulmaz gibi gelen bu statü, bugün toplumun her bakımdan esenliğe kavuşturulmasında ciddi bir engel olabilir. Eskiden feodal kalıntıların, her türlü gericiliğin, baskı ve sömürünün, dolayısıyla savaşların kaynağı olduğu söylenirdi; şimdi ne malumdur ki, kadınların bugünkü statüsü temel bunalımların, ahlaki, siyasi ve kültürel alanlardaki baştan çıkmışlığın bir kaynağı olmasın.

Biraz daha ileri gidilmek istenirse, bizce kadınların içinde tutunduğu durum, birçok olumsuzluğun temel kaynaklarından birisidir. Elbette ki, bir yanı alabildiğine zayıf olarak kurulan bir uygarlık sakat olacaktı. Böyle bir uygarlığın savunulması

mümkün değildir.

Sorun bu yanıyla fazla konulmamaktadır. Her erkek, halinden memnun olan taraf durumundadır. Otorite onun olduğuna, aileyi biraz kendine göre şekillendirdiğine göre, bunun temellerine dokunup kendi kendinin altını oyması beklenemez. O kendi kaynaklarıyla oynamaya elbette yaklaşmayacaktır. Üstelik kadın da yüz yıllardan beri bunu kanıksamış ve yasalar mevcut durumu güvence altına almıştır. Siyaset bu yönlü yürütülmektedir. O halde, erkeğin başına yani meseleler

züm görmüyoruz. Örneğin Türkiye'de kadın hakları ile ilgilenilmekte, burjuva toplumlarındaki biçime ulaşmaya çalışılmaktadır. Biz de aynı yöntemi izleyebilir, çözümleri arayabilir miyiz? Bizce bu en tercih edilmeyecek yoldur. Çünkü onlar en büyük bunalımı bizzat bu durumları içinde yaşamaktadırlar. Aynı biçimde, Batı Avrupa'da, bu alanda derin bir bunalımın içinde bulunmaktadır. Aile kurumu adeta başlarına bela olmuş gibidir. Büyük ekonomik imkanlara sahip oldukları ve kadın da, bayağı ilerlemiş

ması açısından bu faaliyete etkin olarak katılır. Sovyet Bolşevik devrimine kadının katılımı çok belirgindir. Günümüzün birçok devrim hareketinde de kadının daha bilinçli ve örgütlü katılımı görülmektedir. Fakat hemen belirtelim ki, bu katılım yine genel bir stratejinin parçası olarak gelişmektedir. Yani, kadının özgün sorunları incelenerek ve özgün bir programa kavuşturularak sağlanan bir katılım değildir. Elbette bu katılım genelin çıkarıdır, ancak yeterli değildir.

Sosyalizmin ustalarından Marx, toplumun özgürlük derecesinin belirlenmesini, genelde kadının özgürlük derecesine bağlamıştır. Lenin de, kadının katılmadığı bir devrimci faaliyetin başarıya gidemeyeceğinden bahsetmiştir. Kadının yitirilisinin tahlili ise Engels'e aittir. Ancak ilke düzeyindeki bu belirlemelere rağmen, kadının eşitliği ve özgürlüğü sorununun bir programa ulaştırılıp, kendi özgünlüğü içinde bir örgütlülük ve mücadeleye kavuşturulmasının tam yapıldığı söylenememektedir. Kadın hareketinde görülen daha çok kendiliğindenciliktir. Bazı kadın hareketleri organize ediliyor, bazı kadın önderler de çıkıyor ama bütün bunlar sorunun çok köklü çözümünü hedefleyen stratejik bir yaklaşımın parçaları olarak değil, genel bir stratejinin gerekleri olarak geliştiriliyor. Dolayısıyla sosyalist toplumda günümüz kadını her ne kadar ileri bir mesafe katetmişse de, her kendiliğinden hareketle kazanılanlarda olduğu gibi burada da bunalımın kökünün kazılması tamamıyla gerçekleşmemiştir. Şüphesiz, Sovyetler Birliği başta olmak üzere sosyalist toplumlarda kadın, fiziksel

Mücadelemiz özgür toplum ve özgür insana ulaşma mücadelesidir

çıkarmasına hiç gerek yoktur. Kadın da bu statüyü doğal gördüğüne göre, ona düşen bunun üzerinde yürümektir.

Oysa ki, diğer tarafta son derece önemli bir olay var. Sömürgeci-emperyalist yağma Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na yol açmıştı. Şimdi de ortada birkaç yerin yağmalanması var. Belki bu yeni bir dünya savaşına yol açmayabilir, ama günümüzde birçok cephenin, yürütülen savaların kaynağı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu, ailedeki buhranlardır, sokaktaki rezalettir, ahlaksızlığın kesinleşmesidir, sömürünün katmerleşmesidir, her türlü günlük kişisel kavgalardır. Bütün bu durumların insanı dünya savaşından daha az etkilediği söylenemez. Gerginliklerin sertliğidir veya uysallığın, ama her biçimde de yaşanan bunalımın kaynağı biraz da burada aranmalıdır.

Biz sorunu mevcut çerçeveler içerisinde ele almaya çalışıyoruz. çünkü burada bir çö-

lduğu halde kendilerini çözümsüzlükten kurtarmamaktadırlar. İntiharların en yaygın olduğu yer, İsveç başta olmak üzere bu ülkelerdir. Aynı nedenlerle Sosyalist toplumlarda da büyük bir gerginlik yaşanmaktadır. Demek ki, problem varlığını sürdürüyor.

Sosyalist toplum soruna ne ölçüde çözüm getirmiştir?

Biliniyor ki, sosyalist toplum ve sosyalist devrimler, burjuva devrimlerinin bir devam ettiricisi olarak ortaya çıkmıştır. Proletarya devrimleri, sömürülen sınıfların adına ve onların güçlü katılımlarıyla gerçekleşen devrimler olduğuna göre, en çok ezilen bir kesim olan kadınları da en ileri seviyede kapsamına almak durumundadır. Çünkü bu devrimden en çok yararlanan kesim kadınlardır. İster kendiliğinden, isterse bilinçli olsun bu böyledir. Burjuva toplumundan umduğunu bulamamış kadın gerçeği, derin baskıdan çıkma isteğini karşıla-

yönden yüzyıllardan beri içine düştüğü dumurluğu aşmaya yüz tutmuş, daha gelişmiş bir fiziğe doğru tırmanmaktadır. Üretime, siyasete, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmaktadır. Sosyalist toplum ona iş bulmada sonuna kadar özgür olduğu bir çerçeve oluşturmuştur. Ama bir cins olarak kadın o kadar geri ve toplumun erkek tarafından damgalanması o kadar güçlüdür ki, sağlanan hakların kullanımını bile çok az olmakta ve katılımın tam devrimsel sonuca götürüldüğü söylenememektedir.

İddia edilir ki, devrim, toplumsal dönüşümü sağladığı oranda kadının dönüşümü sağlanacaktır. Bu hep böyle yazılmış, böyle değerlendirilmiştir. Oysa bu bir kendiliğindelik damgası taşıdığı için istenilen sonucu vermemektedir. Örneğin, Sovyetler'de ve diğer sosyalist ülkelerde kaç devlet başkanı, kaç başbakan, kaç bakanın kadın olduğu sorusuna alınan yanıt ne olacaktır? İç ve dış politikanın önemli kilit noktalarındaki kadınların oranı sanırsız yüzde beşi geçmeyecektir. Bu bariz bir eşitsizliğin yan etkisinin yaşandığını gösterir. Sosyalizmde görev üstlenmenin gönüllü olduğu, yetenekli olanların ister kadın, isterse erkek olsun bu görevleri üstlenebilecekleri ve eğer bu görevlerde erkekler daha fazla ise, daha yetkin olduklarından ötürü olduğu söylenecektir. Bu doğrudur da. Ancak burada yeteneklerinden ötürü kilit noktasını elde tutan erkeğin, yüzyıllardan beri erkek hakimiyetini yetenekli kıldığı erkek olduğu unutulmamalıdır. O halde, "Sosyalizmde çok çalışan çok kazanır, çok düşünen çok iş yapar" deyip işin içinden çıkmak mümkün de-

ğildir. Bu yaygın bir eşitsizliğin kanıtının bir sonucudur. Kendiliğinden de olsa kadına verilen rol, yine daha bazı alanlarda yoğunlaşmıştır. Edebiyat, sanat faaliyetlerinde biraz daha belirtilmiştir, ama ciddi siyaset ve planlama işlenince henüz zayıf olduğu da bir gerçektir. Ve bu kendini aile alanında açığa vurmaktadır. O halde sorunun mevcut sosyalist toplumda kökünden halledildiğini söylemek veya çözümü sosyalist toplumun genel gelişim sürecine bağlamak, mevcut toplumlarca var olan kötülüğün kaynaklarından birisine göz yummak olacak, dolayısıyla da toplumsal sorunların genel çözümünde tıkanıklıkla karşı karşıya gelinecektir.

Bugün kadın hakları sosyalist ülkeler başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde tartışılacak. Fakat bunlar alışlagelmiş klasik tartışma biçimlerini ne ölçüde aşip işin özüne ne kadar yaklaşılabilecek? Kadın hakları bugüne kadar fantazi bir tartışma olmaktan aileye geçememiştir. Toplum inkarcı olmamakla birlikte, yaklaşımlardaki gelenekselliği görmemek mümkün değildir. Yılın üç yüz altmış beş gününden ayrı bir gün olarak bu ad altında bir günün belirlenmesi bile bunun bir fantazinin ürünü olduğunu ortaya koymaktadır.

Bunun yerine kadın hakları veya gelişimi uğruna sürekli bir mücadelenin esas alınmasının gerektiğine inanıyoruz. Birleşmiş Milletler'in son zamanlarda ilan ettiği birçok gün var. Yine bazı yıllara isimler verildi. Ama barış yılı ilan edilen yıl, en çok savaşların geliştiği, gençlik yılı diye ilan edilen yıl ise yine gençliğin problemlerinin örtbas edildiği yıl olmaktan öteye geçme-

di. Veya en azından bu yılların diğer yıllardan hiçbir farkı olmadı. Fakat mademki böyle bir gün belirlenmiştir, güncelliğini dikkate almak da gerekmektedir.

Emperyalizme karşı geliştirilen devrimler, günümüzde birçok alanda birden yürütülen savaşlarda geliştiriliyor. Siyasetin yoğunlaşmış ifadesi olan askeri savaşlar, barış politikaları, kültürel savaşlar gibi aile ortamında yürütülen savaşlar da bu genel savaşımın önemli bir parçasını oluşturuyor. Savaş sadece orduların karşılıklı vuruşması olarak anlamayacaksak, insan toplumundaki savaşın en büyüklerinden birisinin zihinsel savaşım olduğu, yine aile bünyesindeki savaşımın da gözardı edilmemesi gerektiği çok açıktır. Kadının her türlü toplumsal kurumun, siyasetin dışına atılması, en önemli sorunlarda söz hakkının yok denecek kadar az olması, ilahi iradenin gösterisi sonucu değilse, müthiş bir toplumsal savaşımın sonucu olduğu açıktır. O halde hiç örtbas etmeden, sağa-sola yalpalamadan itiraf edilmelidir ki, burada da bir savaşım vardır. Fakat bu savaşımında güçlü olan erkek tarafı olduğu için, savaşımın ölçülerini, kurallarını ve veriliş biçimini kendisi belirlemiştir. Dikkat edilirse geçerli kadın anlayışında, oynayan taraf hep erkek, oynatılan ise kadındır. Savaşın bir tarafındaki kadın, kontrol altında tutulması gereken beceriksiz, iradeden yoksun bir cins olarak tutulurken, diğer tarafında yer alan erkek yüzyılların hakimiyetine ve bunu güvenceleyen geleneklere, kanun ve yasalara dayanmakta, dolayısıyla bu alanda insanlık tarihinin tanık olduğu en eşitsiz savaş sürüp gitmektedir. Burada

hemen müthiş bir devrim gerçekleşmelidir denilmekle birlikte, olayın yüzeysel ele alınışının benimsenemeyeceği de belirtilmek zorundadır. Açık ki erkek mevcut özelliklerini doğuştan edinmemiştir. Kadını da aynı biçimde özelliklerini doğarken getirmemiştir. Bu duruma, sınıfların bıraktığı bir geleneğin ürünü olarak bakmak gerekiyor. Kuşakların birbirine miras bıraktığı özellikler, kadına da, erkeğe de toplum tarafından aşılana, büyük otoriteler, dinler ve kültürler bu biçimlenmeyi dayatmaktadır. O halde bu konuda tarihsel gelişimi daha iyi gören bir yaklaşımla, emperyalist sistem içinde tam bir çöküşte ve ailede tam bir dağılmada ifadesini bulan kadın-erkek ilişkisini doğru ele almak gerekir. Yukarıda, erkeğin aşırı erkekleşmesinin, kadının da aşırı kadınlaşmasının savaş ve barış olaylarındaki, günlük ilişkilerin gelişimindeki yeri nedir diye sorulmuştu. Bunu kendi insan gerçeğimizin açısından bile ele aldığımızda, görülen o ki, bireyler birbirleriyle sağlıklı ilişkiler içinde değildirlir. Çoğu kişi özellikle bu alanda büyük bir bunalımı yaşamaktadır. Kişiliklerdeki biçimsizleşme alabildiğine fazladır.

Erkeklerin sınırsız bir egemenliğe doğru tırmanışı ile, kadınları çok sınırsız bir düşüş içinde oluşumundan, çok çarpık ilişkiler doğmuştur. Yaşanan bunalım bundan ötürüdür. Batı tipi ilişkiler arzulanyor, ama gerçekleştirilemiyor. Çünkü kişiler yüzlerce yıllık ilişkilerle bağlıdırlar. Burada karşılıklarına binlerce yılın ahlak anlayışı, gelenekler, asırların biçimlendirdiği erkeklik ve kadınlık çıkmaktadır. Ve burada tanınmaz hale gelen kişi; ürkmekte, bunalmakta,

hırçınlaşmakta ve hatta katil olmaktadır. Bu durum özellikle ülkemizde çok nettir. Örneğin Avrupa'da çok doğal görülen bir ilişki, bizde kesinlikle ölüme yol açar. Doğru nerededir? Tarihte erkek hep koruyan, şefkat dağıtan, kadın ise hep dilenen, beye bağlı ama bu bağlılıkla birlikte sürekli kalleşlik içinde bulunan bir kişiliğe bürünmüştür. Bu alanda sürekli bağlılıkla kalleşliğin gelişimi iç içedir. Yaklaşımlar kuşkulu ve tereddütlüdür. Karşılıklı yaklaşımında her iki taraf da aldatılma korkusu içindedir. Oysa ki, namus denilen, "uğruna her şeyimi koyarım" denilen bir olay vardır ortada. Buna rağmen herkes bir oyun, bir hile peşindedir. Kadın da, erkek de ilişkilerinde rahat değildir. Demek ki, sağlıklı olmayan bir durumla karşı karşıya bulunmaktadır. İster evli, isterse bekar olsun bu konuda yaşanan rahatsızlık başlı başına bir bunalımın kanıtıdır.

Bu bunalımın tarih içinde döşendiği biliniyor. Bizlerden önceki kuşaklar bu bunalımı daha derinden yaşadılar ve devrettiler. Devrimciler olarak özgür iradeyi daha çok ortaya çıkardığımız için doğal olarak bizde yaşanan daha sınırlı oluyor. Ama buna rağmen, bu kültürün ürünü olarak entrika, hile, dürüst olmama, karşılıklı tartışmama, konuşmama önemli oranda sürüyor. Güç kaynakları nerededir, fazla bulunamıyor. Biz bu soruları ana ve babalara sorsak, açık ki aval aval bakmaktan öteye geçemeyiz. Çünkü onlar çok gelişmiş katı yapılar içindediler. İçinde buldukları karşılıklı kandırmaca oyununun acısını yaşamakla birlikte, anlamına varmak onlar için çok uzak bir olaydır.

Cinslerin bağlılık adı altında birbirlerini kandıran konumundaki yaşamlarına Engels büyük önem vererek incelemiştir. Biz sadece buna atıfta bulunmakla yeteneceğiz. Ailede, toplumda, siyasette bu alanda ince bir kavga varlığını görmek gerekiyor. Bütün bağlılık ve aşk gösterilerinde, evliliklerde, ayrılıklarda bu mücadelenin izini görmemek mümkün değildir. Bu alanı ve ilişkileri bir tabu, dokunulmaması gereken ilişkiler olarak görmek yerine, iki cinsin birbirinden ne gasp ettikleri, bu konuda nasıl bir savaş yürüttükleri doğru değerlendirilebilmelidir. Dinler ve hakim siyasetler bunu çok değişik göstermişlerdir. Onlara göre kadın himayeye edilmiştir, burjuvazi kendisine göre kadına büyük haklar bahsetmiştir. Burada kadının tavrı da bellidir. Örneğin Türkiye'de bir küçük-burjuva kadın, bir eve, biraz bir eşyaya, bir eşe kavuştu mu bunu en büyük nimet görür, bütün istekleri karşılanmış kabul eder. Fakat birkaç yıl sonra her şeyi alt üst eden bir bunalım da kaçınılmaz olur.

Bütün bunlar gösteriyor ki, tarihsel gelişim, bağlılık ve namus düşkünlüğünü ifade eden sözcüklerde dile getirildiği gibi değildir. Bu alanda her an bir çatışma, kavga yaşanmaktadır. Sanıyoruz ki, bu konuda her şeyin mükemmel olduğunu söyleyecek fazla kimse yoktur. Şunu görmek gerekiyor: Yüzyıllardan beri kadının içine itildiği durum ilginç bir savaşım tarzına yol açmıştır. Ve bu savaşım en kadınsı biçimde geliştirilmiştir. Kısaca, böyle başa böyle külah misali, tarih içinde oluşan erkeğe tam da denk düşen bir kadın şekillenmiştir. Sürekli baskı altına alınan,

cinsel yetenekleri ve iradesi üzerine yığınca atasözü icat edilen kadın, erkeğin sınırsız eşitsizliği dayatmasına tam bir baştan çıkarmayla karşılık vermiştir: "Kadının fendi erkeği yendi!" Erkeğin egemenlik alanında gerçekten de olan bu olmuştur. Yani kadının fendi erkek egemenliğini içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Demek ki erkeğin efendiliği o kadar rahat ve onurla ilan edilecek bir egemenlik değildir. Kadın ne kadar düşürülmüşse, erkek de o kadar düşmüştür. O halde, bu anlamda kadın sorunu bir erkek sorunu değildir. Kadının düşkünlük derecesi erkeğin de olumsuzluğunun temel kaynaklarından birisi olduğuna göre, erkeklik erkeğin de başına bela olmuş gibi bir durum vardır. Bu bazen çok ileri noktalara kadar çıkmaktadır. Erkeklerin bu konuda yaşadıkları bunalım az değildir. Hatta "şeytan" denilen kadından hızla uzaklaşma, yalnız yaşamın tercih edilmesi durumları da az görülüyor. Dinlerdeki papazlık ve dervişlik kurumu da böyle gelişmiş olsa gerekir. Elbette ki burada sorunun olumsuzundan, pasif bir çözümü vardır. Günahkar kadın edebiyatının bazı erkeklerde yarattığı sonuç "günahkardan kaç" mantığı olmuştur. Kadına elini bile uzatmama, araya maddi ve ve manevi alanda kalın bir perde çekme, bu yaklaşımın ürünüdür. Oysa ki bunlar yapılırken problem bütün ağırlığı ile yaşanmaktadır. Problemin varlığını yapay yollarla gidermek, kerte kerte çözüm aramak, yani reformist yaklaşım ise Avrupa'nın ve hatta Sosyalist ülkelerin de problemin çözümünde sarıldıkları temel yöntemdir. Burada gösterilen programa ve köklü mü-

cadele yöntemlerine bağlanmış kurtuluş yoludur. Tabii ki, bunun karşıtı olarak hemen bir aksiyon hareketi geliştirilmelidir denilmemektedir. Sorunun çözümünde reformlar kısmen rol oynayabilir, ancak her zaman sonuna kadar dönüşümü sağlayamaz. Bunun için devrimler gereklidir. Ama tek başına devrimi sağlamaya yeterli olmasa da, bizi genel devrim sürecine götürecektir olan reformlar da yararlıdır.

Burada devrimin gerçekte gerekli olup olmadığı sorulabilir. Mademki toplumun en temel ve köklü sorunlarından birisi bu alandadır, o halde bir devrim gereklidir. Açık ki, bu alandaki devrim, iki sınıf arasındaki mücadelede olduğu gibi gelişmeyecektir. Bu devrim, zihniyette, kurumlarda, geleneklerde ve özellikle aile olayında olacaktır. Kalemle, güncel ilişkiler uğruna savaşımla, bayağı günlük pratik akımlarla yürütülen bir mücadele olacaktır. Yani kadınlar bir program etrafında ordulaşıp bütün güçlerini birleştirerek yine var sayılan bir erkekler ordusuna karşı savaşmayacaklardır. Ne böyle ordular vardır ne de eşitlik ve özgürlük uğruna savaşımın yolu da olabilir. Böylesine kaba devrim anlayışından ne kadar, aynı biçimde örgütlenmenin bütün kurumlar başında erkek hakimiyetinin sürüp gitmesine, bu konuda özgün bir program, örgütlenme ve mücadelenin yadsınmasına da karşı olmak gerekir. Hiçbir şey kendiliğinden yürümez. Bu alanın ilişkilerindeki zayıflık ve sorunlar geleneksel çözümlere başvurarak çözümlenemeyecek kadar derindir. İnkarcılık veya reformist yöntemler de çözüm olmamaktadır. Ama aynı zamanda bu yol-

lar kadın ve erkeklerin en çok tercih ettikleri yollar olmaktadır. Karşılıklı bağımlık sözlerinin belirtilmesi, biraz bir ekonomik güvence ve geleneksel yaklaşımlar her iki cins açısından da çözümsüzlüğü derinleştiren, ama kolayca sapılan, daha doğrusu zaten üzerinde ısrarla yürünen yoldur. Oysa ki bu alanda köklü bir anlayış savaşımı mutlaka gereklidir. Kadın kadınlığıyla erkek de erkekliğiyle savaşmadan ve denge bulunmadan çözüme ulaşılamayacaktır. Devrim, denilen olay budur. Devrim erkeğin ağır etkisi altında ve kadının ağır kadınsı yaşamı altında oluşmuş toplumdaki uzaklaşma, daha dengeli üretim faaliyetleridir. Kültürel, sosya, siyasal yaşamda daha kolektif, dengeli faaliyetlere ulaşmaktır. Böylesine bir yaklaşım gerçekleştirilmedikçe, özgülünde kadının, genelde ise toplumun problemlerine çözüm getirmek mümkün değildir. Bu sorunun çözümünde reformist yöntemleri temel almak sömürge ülkelerde "zor" teorisinin öcü gösterilmesine benzer. Nasıl ki reformistler bu ülkelerde sömürgecilğe karşı dayatılan zor'un ancak felaket getireceğini söylerlerse, burada da işi bol söz, tartışma ve hatta dedikodu ile geçiştirmeyi esas alırlar. Sorunun çözümünü propagandayla halletmeyi salık verirler. Ama bu da sonsuz ölüm ve çürümeyi onaylamak demektir. Burada soruna genel yaklaşımı noktalarken, sorunun çözümünde reformist yöntemler değil köklü bir devrimin geliştirilmesi için mücadele esas alınmalıdır diyoruz.

SÜRECEK

Filistin

İsrail, Filistinlilerin sadece canına değil, malına, taşına, toprağına da düşman!

Geçen ay içinde 22 Filistinliyi öldüren, 1395 kişiyi de tutuklayan İsrail askerleri, 10 bin dönüm araziye el koydu ve 375 ağacı söktü.

Filistin halkına karşı her gün biraz daha sert önlemlere başvuran İsrail yönetimi; öldürme, yaralama, tutuklamanın yanı sıra, Filistinlilere ait topraklara el koymaya ve ağaçları bile söktürmeye, kesmeye başladı.

İsrail askerleri bir ay içinde üçü Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ve Filistin Devle-

ti'nin üst düzey yöneticisi olmak üzere 22 Filistinliyi öldürdü. 1395 Filistinliyi tutuklayan ve 197 Filistinliyi ağır hapis cezalarına çarptıran İsrail yönetiminin açık desteğiyle İsrail askerleri 43 evi de yıktı. 1990 yılının aralık ayında ölüm, gözaltına alma, tutuklama ve ev yıkma eylemlerinin yanı sıra, İsraili askerler Batı Şeria ve Gazze şeridinde 50 okulu da aralıklı olarak kapattı. Öte yandan, Ramallah kentinde 10 bin dönüm Filistin arazisine el ko-

yan İsrail askerlerinin Tolkarım ve Jenin bölgesinde verimli 375 ağacı da kestiği bildirildi.

Bu arada, Filistinliler, her tür silaha ve korumaya sahip İsrail askerlerine taşla direnmeye devam ederken, geçen yılın son ayında Filistinliler 34'ü asker, 13'ü sivil olmak üzere 47 İsrail askerini taşla yaraladı. Filistinlilerin taş yerine bıçakla karşı koyduğu İsrail askerlerinden 3'ü yaralanırken, İsraili bir sivil de öldürüldü.

Almanya

NATO ülkelerine Varşova Paktı silahı!

Batı Almanya'ya "katırlarak" tarihten silinen Doğu Almanya ordusundan geriye kalan askeri teçhizatın Türkiye ile Yunanistan'a verileceği bildirildi.

Bu konuda bir açıklama yapan, eski Doğu Almanya'nın Savunma Bakanı Rainer Appelmann, "Yunanistan ve Türkiye, Doğu Almanya Halk Ordusu'nun stoklarından 2.1 milyar mark değerinde askeri teçhizat alacaklar" dedi. Appelmann, Kathimerini gazetesinin sorusuna verdiği cevapta, bu kararın geçen

eylül ayında alındığını belirtti. Hıristiyan Demokrat Appelmann'a göre, bu karar 1991 yılı içerisinde uygulamaya konulacak.

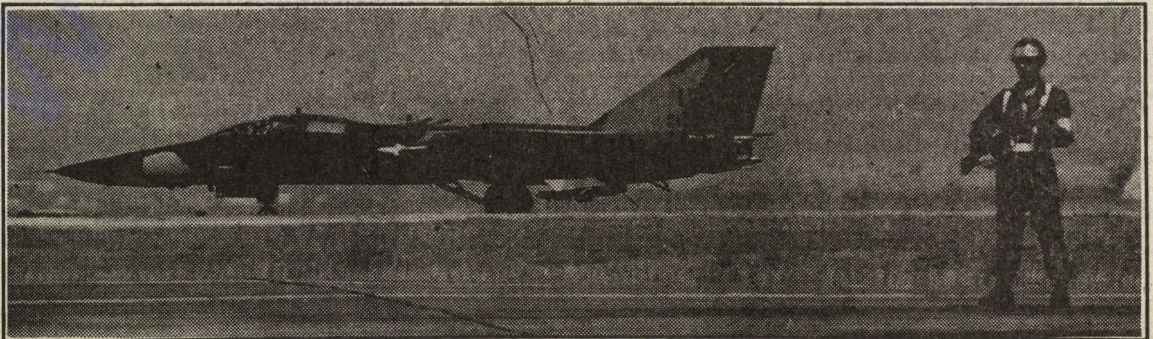
Öte yandan, Alman televizyonu ZDF, 18 Alfa-Jet'in gönderildiği Türkiye'deki Erhaç Hava Üssü'nden bazı görüntüler yayınladı.

Alman televizyonu, Alman askerleri kimyasal savaş giysileriyle gösterdi. Alman Savunma Bakanlığının İzmir'deki NATO karargahından ve Bonn'daki Alman Savunma Bakanlığı'ndan talimat alacaklarını söyledi. Sözcü, "Ancak, Irak tarafından ani bir saldırı olursa, o zaman derhal cevap vermeleri gerekecek" dedi.

Karadeniz

Karadeniz'de ortak pazar!

Karadeniz bölgesel işbirliğinin Avrupa'nın doğusu ile batısı arasındaki farklı giderebileceği öne sürüldü. Mayıs ayında imzalanması beklenen bölgesel işbirliğiyle ilgili anlaşmadan önce Bükreş ve Moskova'da iki ayrı toplantı daha yapılacağı bildirildi. Bükreş radyosunda yayınlanan konuşularda ilgili bir yorumda şöyle denildi: "Karadeniz bölgesinde ekonomik işbirliği şekillerinin yasallaşmasına ilişkin bir belge, önümüzdeki mayıs ayında imzalanacak. Mayıs ayına dek bu maksatla Bükreş

ve Moskova'da iki toplantı yapılacaktır. Karadeniz havzasında işbirliği fikri, çok yıllar önce ortaya atılmıştı. Fakat, geçen yılın aralık ayında somutlanmıştı. Karadeniz'e komşu dört ülke Romanya, Bulgaristan, Türkiye ve SSCB temsilcileri, Türkiye'nin inisiyatifini müzakere etmek için geçenlerde Ankara'da görüştüler.

Toplantıya katılan delegeler, Ankara toplantısında tespit edilen takvime göre, belgeyi, dört kurucu ülke hükümet ve devlet adamlarının onayına sunmak üzere mutabakata vardılar. Adı geçen belge, ülke ve hükümetler düzeyinde işbirliğini, işadamları arasındaki ilişkilerin kolaylaştırılmasını ve çevre sorunlarını kapsamaktadır. Tabii burada, Karadeniz'e kıyısı olan dört ülkedeki işadamları söz konusudur. Bu hususta kişilerin, malların, hizmet ve sermayelerin serbest dolaşımı, yerli ekonomik görevliler arasındaki ayrımcı temayüllerin giderilmesi uğrunda müzakerelerle müşterek tedbirlere geçilecektir.

Teklif edilen ve mutabakata varılan biçim uyarınca, Avrupa piyasa ekonomisi acilen entegre edilmesini sağlayacak nitelikte, işbirliği programına hükümler konulacak ve bu işbirliği Avrupa'nın doğusu ile batısı arasındaki farkın giderilmesine katkıda bulunacaktır."

Yunanistan

17 Kasım Örgütü eylemlerine devam edecek!

17 Kasım Örgütü, hükümetin Körfez savaşında

izlediği politika nedeniyle eylemlerine devam edeceğini belirtti. Ocak ayında Atina'da bulunan Amerikan, İngiliz ve Fransız hedeflerine önemli saldırılarda bulunan örgüt, Yunan hükümetini Batı dünyasının "maşası" olmakla suçladı.

17 Kasım Örgütü, Batılı ülkelerin Üçüncü Dünya ülkelerinde giriştikleri hareketleri kınadığını bildirerek, ABD ve müttefiklerinin Irak'a karşı giriştikleri savaşı bir katliam olarak değerlendirdi.

1988 yılına kadar Irak Lideri Saddam Hüseyin'in bir diktatör olmadığını belirten 17 Kasım Örgütü, İran savaşı sırasında Batılı ülkelerin Saddam Hüseyin'in bir diktatör olması için gereken her şeyi yaptıklarını açıkladı.

17 Kasım Örgütü'nün faaliyetlerini sürdürdüğü 1975 yılından beri 15 Yunanlı ve Amerikalıyı öldürdüğü, Körfez savaşından itibaren de Barclay Bank ve Citibank'ın iki mahalledeki şubelerini, Fransız askeri ateşesinin evini, Amerikan Express Bankası'nın Atina merkezini ve İngiliz petrol şirketinin bürosunu bombaladıkları, ancak ölü veya yaralının olmadığı bildirildi.

Arnavutluk

Arnavutluk dışa Türkiye ile açılıyor

Avrupa'nın "kapalı kutusu" Arnavutluk Halk Cumhuriyeti, içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi sorunlarını aşmak için dışa açılırken, Türki-

ye ile ilişkilerini de güçlendirmek için adım üstüne adım atmaya başladı. Türkiye ile Arnavutluk arasında imzalanan protokol çerçevesinde Türkiye Eximbank'ının Arnavutluk'a 190 milyar liralık kredi açması ve bu kredinin 160 milyar lirasının Türk mallarının ithalinde kullanılması kararlaştırıldı. Kredinin 30 milyar lirasının ise Türk işadamlarının Arnavutluk'ta yapacağı yatırımlarda kullanılacağı bildirildi.

Bankacılık sistemindeki son gelişmeleri öğrenmek için Arnavut bankacıların Türkiye'de kurs göreceğini açıklayan Tiran Radyosu, Arnavutluk'la Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilere değindiği yorumunda şu görüşlere yer verdi:

"Son yıllarda Türkiye ile Arnavutluk Halk Cumhuriyeti arasındaki ticari ilişkiler arttı. Ama bu ilişkiler hacmi iki ülkenin ekonomik potansiyeline uygun değil. Ticareti artırma hedefiyle ikili ticaretin konusu olan malların miktarının artırılması kararlaştırıldı. Türk Eximbank, ilk önce 30 milyon dolar tutarında kredi verecek. Bu miktarın 20 milyon doları, Türk mallarının ithali için ticaret kredisi olarak, 10 milyon doları ise Türk firmalarının yatırımını için kullanılacak."

Öte yandan, Türk tarafı, hazırlık programlarının yapılmasını ve Türkiye'de öğrenim görmeleri için Arnavutluk banka uzmanlarına burs vermesini önerdi. Bu öneri de uygun bulundu.

Haftalık Alman dergisi "Der Spiegel" in 1991 3. sayısında yer alan GAP üzerine bir yazıdan alınmıştır.

"İnsanlık dışı bir iş"

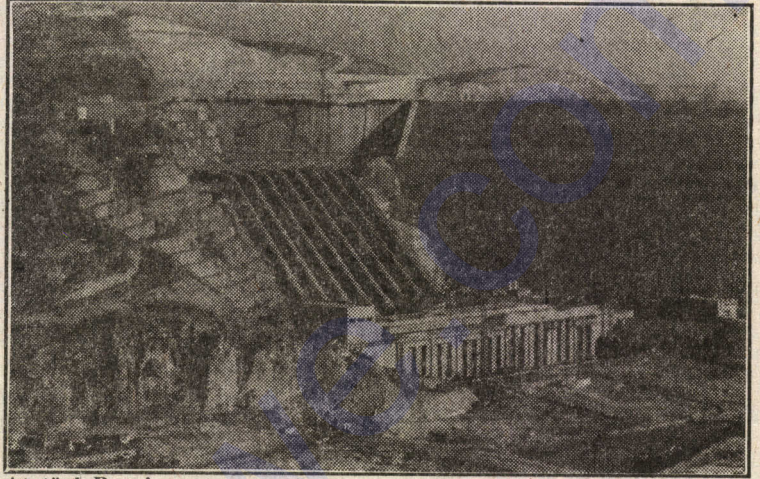
1) Korkunç inşaat makineleri, 1981 yılından beri dünyanın en meşhur akarsularından biri olan Fırat üzerinde, tabiata karşı en canavarca bir savaşı yürütmektedirler. 85 milyon ton taş, kil, kum, çakıl, toprak yığını Fırat'ın önüne dökülmüş bulunuyor. Bu alana 30 Keops piramidi sığdırılabilirdi. 169 metre yüksekliği ile Köln'deki Dom'dan daha yüksek olan Atatürk Barajı 48.7 kubikkilometre suyu ihtira edecek ve neticede Bodensee Gölü'nün bir buçuk misli büyüklüğe ulaşacaktır.

2) Bunun dışında aynı nehir üzerinde Keban ve Karakaya adını taşıyan iki baraj daha inşa edilmiş bulunuyor. K. istan dağlarının ortasındaki bir geçidin önünü kesen Karakaya Barajı, Küçük Asya'da suni, 500 kilometre uzunluğunda bir denizin oluşmasına neden olmaktadır.

3) Türkiye barajıyla, Saddam'ın korkması gereken, bir harp altını de böylece sahip bulunmaktadır: Su silahı. İrmakların önünün tıkanması Irak'ın büyük bir bölümünün kurumasına sebebiyet verecektir.

4) Saniyede 150 kubikmetre suyu buharlaşan Atatürk Baraj Gölü çevrenin iklimini dramatik bir şekilde değişikliğe uğratacaktır. Zaten çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu 55 bin insan, verimli Fırat kıyılarının su altında kalması nedeniyle köylerini terk etmek zorunda kalmış bulunmaktalar. Onlar için mekanlarından mahrum kalış, takibata uğramanın en dehşetli biçimini oluşturmaktadır.

5) Her halükarda Türkiye yezölçümünün yüzde 10'unu teşkil eden Güneydoğu Anadolu'da bu tür katı bir inşaa ile Türkiye hükümeti neyi amaçlamaktadır? Kaldı ki, bu bölgede 4,5 milyon insan, 5 milyon koyun ve 2 milyon keçileriyle eski göçebe hayatının kalıntıları içerisinde yaşamaktalar. Hâlâ öküzle çift sürülmekte, ırmakta çamaşır yı-

Atatürk Barajı

kanmaktadır. Yıllık fert başına milli gelir bu bölgede 3. dünya ülkeleri seviyesindedir: Sadece 638 dolar. Yüzyıllarca Osmanlılar ve daha sonra Atatürk, Doğu Anadolu'yu ihmal etmiştir. Ancak 1980'lerin başından bu yana Türkiye ekonomik yönden güçlenmektedir.

6) Kısa GAP diye adlandırılan projede ayrıca Dicle Nehri üzerinde inşa edilen Menzelet ve Altunkaya barajları dışında, 6 baraj daha öngörülmektedir.

7) Özal'ın gayesi, Türk milletinin şuuruna hitab edilmek, oy bakımından etkili olabilmektir. Kısacası, GAP bölgesi (Hollanda, Belçika ve Lüksemburg toplamından daha büyük), "Türkiye Avrupa ve Ortadoğu için ekmek ve meyve-sebze sepeti" olmaktadır.

8) Baraj, Urfa şehrine hayat getirmiştir. Belediye Başkanı İbrahim Çelik, yüzyılın sonunda şehrin bir milyon nüfuslu bir metropol teşkil edeceğini bildirmektedir.

9) Planlamacıların en büyük hedefi Türkiye'yi büyük bir hidro-elektrik güç haline getirmektir. Kamuran İnan, "Büyük güç olarak Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'nun kapısına sığmayacağını" belirtmekte. İnan, "Gelecek 25 yılda su, petrolden daha önemli olacaktır. 15 Arap ülke-

sinde bir damla su bulunmamaktadır" demekte.

10) Fırat'ın aşağı kısmında bulunan Diktatör de, Türkiye'nin Atatürk Barajı'yla kendisi için yarattığı potansiyelin bilincindedir. Bu konu, Ankara-Bağdat arasında Körfez krizinden önce bir ihtilaf olarak ortaya çıkmıştı. Krizden sonra Amerikalı analitikler ve stratejiler, Fırat'ın tamamen tutulmasıyla Saddam'ın birkaç hafta içerisinde dize getirebileceğini hesaplamaktalar.

11) Ankara Dışişleri Bakanlığı memurları Saddam'ın tamamen değişik başka bir kartı oynamasından endişe etmekte: Kürt kartı. Gerçi Saddam, Kürtleri zehirli bombalarla bombalamış, Kuzey Irak'ı halktan arındırılmış ve ölü bir şerit çizmişse de (Türkiye hududuna), yeniden Kürtleri kazanmaya çalışmaktadır. Dağlık bölgeye gidip Kürtlere daha iyi bir yaşam vaatmiş ve kendilerinin Irak için çarpışmalarını talep etmiştir.

12) Türk devleti, barajın emniyetini ve Kürt başkaldırılarını dağdaki mağaralarda tutabilmek için kara ve hava gücü ile komando birimlerini güneye kaydırmakta.

13) Özal, su silahına başvur-mayacaklarını, "Bunun insanlık dışı olduğunu" bildirmektedir.

"İşçi sınıfı ve emekçilerin yürüttüğü mücadele karşısında bir yol ayırımındayız"

Sorun Birlikte Sosyalist Dergi ve Yeniden Üretim Gazetesi Yayın Yönetmeni Sırrı Öztürk ile yaptığımız röportajı sunuyoruz:

Özgür Halk: İşçi sınıfı hareketinden gelen biri olarak, son aylarda gelişen işçi sınıfı hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sırrı Öztürk: İşçi sınıfının hareketliliğinin bir tarihi ve geleneği vardır. Günümüzdeki gelişmeleri doğru biçimde ele alabilmek için soruna böyle yaklaşılmalıdır.

Türkiye'deki işçi sınıfının mücadelesi, sosyal mücadele tarihimizde önemli bir yeri tutuyor. İşçi sınıfı sendikal ve siyasal alanda birlik için dövmüştür. Yakın tarihimizden örnek vereceksek; üzerinde çok az tartışılan "1946 Sendikacılığı"nu, "Sendikalar Birliği"nin hangi gerekçelerle oluşturulduğunu, o günkü örgütlenmede gözettiği ilkeleri ve pratiğini ayrıntılı incelememiz gerekiyor.

"Sendikalar Birliği" deneyimi, Türkiye burjuvazisinden önce ABD'nin dikkatini çekmiştir. İç ve dış gerici güçler, Türkiye işçi sınıfının bu uyanış ve örgütlenme yönelişini binbir yöntemle kırıp geriletmenin yol ve yöntemlerini araştırmış; ayrıca bulmuştur da...

"Takrir-i Sükûn" yasaları, ABD "Barış Gönüllüleri"nin Türkiye'deki çalışmaları, işçi sınıfı ve emekçilerin sınıfsal çıkarları doğrultusunda örgütlenip iktidar mücadelesi vermemeleri açısından önlerine dikilen engellerden bazılarıdır.

Türk-İş'in kuruluşu, DİSK

örgütlenmesi ve 1961 Anayasası'nın getirdiği sınırlı demokratik ortamın mücadeleleri ve giderek "yasal" alanda gerçekleşen çeşitli işçi hareketleri, günümüzdeki mücadeleyi hazırlayan bir geleneğin uzantısında ele alınmalıdır. İşçi sınıfı günümüze, yöresel, ulusal ve evrensel sınıflar mücadelesinden edindikleri tarihsel, teori/pratik kazanımlar sayesinde gelmiştir.

Günümüzde yaşanan ve etkileri çeşitli çevrelerce tartışılan işçi hareketleri, özellikle de Zonguldak Maden İşçileri Sendikası'nın yürüttüğü eylemlere sözü getirmek istiyorum.

Zonguldak maden işçilerinin 140 yıllık mücadelesi biliniyor. Yörenin işçileri, geri üretim ilişkilerinden geliyor. Madenciler çocuklarına yüz yılların sömürüsünü aktardılar. Zonguldak işçilerinin bilincini bir anlamda ördüler. Türkiye'deki sınıflar mücadelesi de bu bilincin gelişmesinde onları etkiledi. İşçi sınıfının sendikal ve siyasal birliğinin oluşturulması mücadelesinde Zonguldak'ın özel bir önemi olduğu da söylenmelidir. Hatırlamak yararlı olacaktır: 15-16 Haziran Direnişi'nin sıkıyönetimle engellenmesinin gerekçesinde, "yaygınlaşma istidadı göstereceği anlaşıldığından" denilerek, İstanbul, Kocaeli ve Sakarya dışında sıkıyönetim ilan edilen il, işçi kenti Zonguldak'tır. Bu basit örnek Zonguldak'taki tarihsel birikimi ve geleneği açıklamaya yeter.

Zonguldak maden işçisi, burjuva ideolojisi ve revizyonizmin çok yönlü etkisi altın-

da tutulmak istenmiştir. Şimdiki sendikaları Genel Maden İş Sendikası'nın Zonguldak işçisinin taleplerini dile getirmesi, yeni bir gelişmedir. Sendikaların geçmişinde çok kirli olaylar var. GMİS'nin bugünkü yöneticileri, en başta Türk-İş, ardından yerli sendikacıların kurduğu ökseki kıra kıra gelmiştir. Sendikacıların kişilikleri, işçilik yaşamları ayrıntılı incelendiğinde, sendikaların yeni bir anlayışla kendisini ve halen sürdürülen sendikacılık anlayışlarını aşmaktan yana bir eğilimde olduğu söylenebilir. Bu da ilginç ve önemli bir gelişmedir.

GMİS'nin iki yıllık yönetiminin, en başta demokratik bir sendikal işleyişi gerçekleştirmek istediğini görüyoruz. GMİS, işyeri birimlerinde çeşitli pratik görevleri yapmaya aday örgütlenmelere de önem vermiştir. İşçinin köyüne, kahvesine hatta evine kadar uzanmanın gereğini kavramıştır. Çeşitli eğitim çalışmaları, paneller ve konferanslarla işçileri bilinçlendirmeyi planlamıştır. Basın-yayın faaliyetlerine yeni bir anlayış kazandırarak, gazete, dergi ve broşürler aracılığıyla işçilerin bilinçlenmesine katkı getirmiştir.

GMİS'in grev'ini değerlendirirken bunları da anmak durumundayız.

ANAP iktidarının ve Özal'ın uyguladığı politikaların ve kamu işyerlerini özelleştirme anlayışlarının bu grev'deki etkilerini öne sürenler de var.

GMİS'nin grev'ini ve eylemin başarısını etkileyen birçok unsur vardır. Baştan beri vurgulamaya çalıştığım düşüncelerin ışığında, grevin bo-

yutlanması nasıl açıklanmalıdır? İşçi sınıfı ve sosyalistler açısından bir işyerinin özel ya da kamu kuruluşu olması bizim sorunumuz değildir. Sömürünün özel ve kamuya ait olması fark etmiyor. Zonguldak ili taşkömürü demektir. Burada kayda değer başka bir üretim yapılmıyor. Yörenin, özellikle de ilin hayat damarı maçendir. 140 yılın baskı ve sömürüsü (vergisini ödeyemeyen emekçi halkımızın zorla çalıştırılması en başta olmak üzere), maden ocaklarının ilkel yöntemlerle işletilmesi (Polonyalı bir uzman, "Biz köpeklerimiz bile bu ocaklara sokmayız!.." demektedir.), çağın teknolojik araç ve gereçlerinden yoksun oluşu, iş sağlığı ve güvenliğinin olmayışı ve dünyanın en ucuza çalıştırıldığı GMİS işçilerinin "dramı" birbirine eklenince, değil grev, daha önemli işçi hareketlerinin boyutlanması da mümkündür.

ANAP iktidarı, 12 Eylül'ün bir uzantısı ve Özal da uluslararası teknelci sermayenin çıkarlarını gözetken biri olduğuna göre; 24 Ocak + IMF + 12 Eylül'ün mantığı, işçi sınıfının aleyhine işlemektedir. ANAP'ın "sürekli enflasyon" politikası elbette karıştı da yaratacağı. İşçi sınıfı en azından, 12 Eylül sürecinde çok şey öğrenmiştir. 10 yılın basın ve TV'si işçi sınıfı ve emekçilere baskı ve korku aşılamıştır. Bilinçli sindirme politikalarının aşılacağı, bu grevdeki gelişmelerle su yüzüne çıkmıştır. Bu grev, 12 Eylülcü baskılara karşı bir başkaldırma deneyimidir. GMİS'in eylemleri gelecekteki mücadeleler açısından birçok olumlu işaret vermiştir.

Zonguldak grevi bizlere neleri öğretmiştir?

Bu grev her şeyden önce; işçi düşmanı politikaları açığa vurmuştur. Türkiye burjuvazisinin 12 Eylülcü politikalarına iyice palazlandığını biliyoruz. Tarım, ticaret, sanayi ve mali sermaye, işçi sınıfı ve

emekçileri baskı altında tutarak bugünkü duruma gelmiştir. "Toplu sözleşme ve grev düzenlemeleri" burjuvazinin çıkarlarına göre hazırlandığı için, "sosyal barış" yutturmaları işçi sınıfınca anlaşılmaya ve sistemin siyasal ekonomisi iyice sorgulanmaya başlanmıştır. Sağlı "sol"lu burjuva partilerinin teknelci devletin çıkarlarını nasıl koruduğu, işçinin ve emekçinin yanında olmadığı daha somut biçimde ortaya çıkmıştır. Bugünkü "iş hukuku ve mevzuatı"nın, en azından ILO normları ile, Türkiye'nin imzası bulunan uluslararası antlaşmalara ne denli ters olduğu da anlaşılmalıdır. Özetle: Burjuvazinin bütün demagojileri bu grevle birlikte teşhir edilmiştir.

Teşhir etmek yetiyor mu?

Elbette yetmiyor. Burjuvazinin demagojilerini yeterince teşhir edebilmek ve açığa vurabilmek için önce teşhis etmek gerekiyor. Burjuvazinin sınıfsal konumunu (gücünü-güçsüzlüğünü) doğru olarak teşhis ve teşhir edebilmek için işçi sınıfının kendi bağımsız siyasal örgütünü, yani İşçi Sınıfı Parti'sini (İSP) oluşturması gerekiyor. İşçi sınıfı hareketi, kendi kurmayını henüz üretmemişse, bu görev yeterince yerine getirilemiyor demektir.

Zonguldak grevi ile ilgili olarak devrimci ve sosyalist kesimlerin konuya yaklaşımı üzerine neler söyleyeceksiniz?

Zonguldak işçisinin direnişini dürüstçe değerlendirebilmek için, ilkin hepimizin dürüst olması gerekiyor. "Devrimci"lik ve "sosyalizm" adına sürdürülen teori/pratiğimiz ortada. Düşünce ve davranış dünyamızda yapılanlar da ortada. Artık, "işçi sınıfı" diye söze başlamak o kadar ucuz değil. Elbette eskiden de ucuz değildi. Fakat günümüzde bu daha da zorlaşmıştır. Yüzyıllık sınıflar mücadelesi tarihimizde, eğer "ar damarımız çatlamadıysa" işçi sınıfı adına ahkâm kesme-

ye devam edilmesin!..

Zonguldak grevine "dayanışma" niyetleriyle katılmak isteyen bazı sol kesimleri işçi sınıfı aralarına almadı. Bazı kesimlerin organlarında GMİS'in tutumunu yeren yazılara da rastlanıyor...

Türkiye'de kendilerini "devrimci" ve "sosyalist" olarak niteleyen kişi, grup ve örgütler var. Bunların varlığı bir gerçeklik. Bir de SP, SBP gibi "sosyalist" partiler var. Derginiz aracılığıyla bu siyasal eğilimleri ve onların "vukuat"larını eleştirmek istemiyorum. Bu görevimizi, gerek duyulduğunda, kendi organlarımızda ve kitaplarımızda yapabiliyoruz. Şunu ifade etmek istiyorum: Türkiye solunun büyük sorunları ve açmazları var. Büyük bir zenginliğin ve deney birikiminin üzerinde oturuyoruz. Bu zenginliği görüyor ve önemsiyoruz. Yazılarımızda KADRO ve PARTİ kelimelerini mahsus büyük harfle ifade ediyoruz ki, PARTİ ve KADRO'nun ne anlama geldiği bilincimize iyice yerleşsin... Türkiye solu, "Yaşasın-Kahrolsun" tekerlemesi dışında bilimsel bir değerlendirme yapamıyor henüz. İlkel "grup kültürü"nü aşamıyor ki, modern proletaryanın mücadelesini değerlendirebilsin. Modern düşünce ve davranış dünyamız darma-danmış olduğuna göre, ya işçi dalkavukluğu yapılacak ya da "kendiliğinden" saçmalıklarıyla kendi güçsüzlüğüne (güdü ve kırsırlığına) kılıf uyduracaktır. Aynı şey ulusal dinamiklerin boyutlandığı süreçlerde Kürt dalkavukluğu, kadın sorununu keşfedildiğinde kadın dalkavukluğu derecesine indirgenmiyor mu?

Zonguldak iline "dayanışma" düşüncesiyle giden devrimci ve sosyalist arkadaşlar, bölgede komite kuran, yerel inisiyatifleri örgütleme yeteneğini gösteren birimlerin disiplinine girmeliydiler. Oysa tam tersini yaptılar. Babia-

li'den Zonguldak için politika üretilemez. Politika, maddi hayatın yeniden üretimiye, bunun üstesinden ancak bölgede ciddi kitle çalışması yapan KADRO'lar gelebilirdi. Anadolu'lu atasözümüzden bir dizeyi bu türden "sol"lar için söylemek yerinde olacaktır: "Şalvarı şaltak Osmanlı / Egeri kaltak Osmanlı / Eken de yok, biçen de yok / Yemede ortak Osmanlı..."

Babiali'den ahkâm kesen, dergicilikte "ihtilal" yapan, kitlesel desteği olmayan, yaşanan sürecin bir parçası olmayan "sol"u tartışmak içimden gelmiyor. Böylelerinin yazdıklarını temel alıp eleştirmek de onlara rütbe yerine geçektir.

Zonguldak'a kendi sloganlarını atmak, pankart açmak ve işçi kitlelerini etkilemek kaygısıyla gidenler, grevi yürütenlerce engellendi. İşçilere adeta ters düştüler. İşçiler arasında da, gerek ulusal kurtuluş mücadelesi veren güçlere, gerekse hareketin genel çıkarlarına aykırı sloganlara da rastlandı. Böyle mi olmalıydı?

Elbette böyle olmamalıydı; ama oldu. Olmaması gerekenlerin gerçekleşmesinin nesnel nedenlerine eğilmek zorundayız. Binlerce "dayanımcı" devrimci ve sosyalist insan sabahın 6'sında otobüslerden Zonguldak'a iniyor; daha horozlar ötmeden: "Sosyalist Türkiye", "Tek Yol Devrim", "Genel Grev" ve "Faşizmi Ezeceğiz" sloganlarını atmaya başlıyor. Kent halkı bu seslerle uyanıyor, gözaltına alınanlar oluyor, ki, gözaltına alınanlardan 60 kadarını gene o beğenmedikleri işçi sınıfı gözaltından çekip alıyor; yalnızca 8 kişi alınmıyor; onların da kimlikleri IBM'de "fişli" çıktığından bunu başaramıyorlar. Demek ki, Zonguldak işçisi, mücadelesinden yana olanlara kucak açabiliyor, ev sahipliği yapabiliyor, fakat "hesapsız" konuklar bunun değerini bilemiyorlar...

Atılan sloganlar devrimcilerin özlemlerini dile getiriyor; bunlar hiçbirimize batmaz, asla! Fakat, Zonguldaklı işçinin önüne koyduğu eylemin gündemini ve geliştirdiği taktiklerini yeterince doğru değerlendirmek, bu sürecin nereye kadar ulaşacağını kestirmek gerekiyor. Zonguldak grevi "yasal bir grevdir". GMİS, buradan kalkarak sistemi sorgulayan bir mücadele zincirini geliştiriyor. Temkinliği elden bırakmıyor, önce Zonguldak sevgisini işliyorlar, bölgelerine, ocaklarına sahip çıkıyorlar, ardından karşıındaki militarist polis devletinin gardını kırıp geri letmek istiyorlar. İşçinin davasını gözetemeyenler devrimci ve sosyalist değildir. Üretimden gelmeyen ve hayattan kopuk olanlar bunu anlayamazlar. İşçinin davası ve hareketin genel çıkarları, her türden öznellikten uzaktır; kitle hareketleri bile rek/bilmeyerek (farketmez) kıskırtmaya getirilemez, getirilmemelidir...

Zonguldak işçisiyle bizzat konuştum. Kentin havasını teneffüs ettim. Konukları oldum. Kazmacısından, mekanik atelyedeki işçisine kadar her kesimden işçiyle tartıştım. Yemeklerini yedim, çaylarını içtim. Yürüyüşlerine katıldım. Bizi niçin saflarından atmadılar? Üstelik işçilerle hep siyaset konuştuk.

İşçiler arasında milliyet, din, dil, ırk, renk ve cins ayrımını ifade eden bir çelişki yoktur, olmamalı. 48 bin GMİS arasında bin kadar, faşist partinin, bin kadar da çeşitli şeriatçı kesimlerin etkisinde olan işçiler de var. Onlarla da konuştum. Hatta kimilerinin "sıkma baş" dediği emekçi kadınlarımızla da konuştum. GMİS, bütün işçileri ortak amaçlar yürüngesinde adeta kenetlemiştir. Sendikalar demokrasi, tabanın sesine kulak verilmesi işçiler arasında var olan çelişkileri adeta eritmişti. Kenetlenmiş bu etkili

gücün neleri yapmaya aday olduğunu göremeyenler, kendilerini yalıtılmıştır.

"Ne sağcıyız ne solcu madenciyiz madenci" türünden sloganlar ise, bilinçle atılmış ya da öğretilmiş sloganlar değildir. Bu sloganların tutmadığı, cılız kaldığını da görmek gerekir. Bilinçsiz ve sindirilmek istenen işçiler az mı ihanete uğratıldı? Hareketin kitleselliği, gelişme ve yayılma istidadi göstermesi, ülke safhında çeşitli dayanışma halkalarını hareketlendirmesi gibi faktörler yanında mevzii kalan sloganlara kulak kabartmamalıdır.

Buradan şu dersi çıkarabilmeliyiz: İşçi sınıfına gidilmeli, kitle çalışması yapılmalı, burjuazinin basın ve TV aracılığıyla sistemleştirdiği karşı propagandayı kırabilecek etkinlikler içine girilmelidir.

"Tarihi Ankara Yürüyüşü"nü E-5 Karayolu'nda asker-polis barikatıyla durdurulması, GMİS'in işçilere "ricat" emri vermesi sorunu var...

Bazı arkadaşlar sistemin kimliğini açıklarken bilimsel bir terminoloji kullanıyor. İşçi sınıfı da kendi lisansını kullanıyor: "Çankaya'nın Şişmanı, İşçi Düşmanı" vb. gibi. İşçi sınıfı sistemin işleyişinden haberi, ahmak ya da geri zekalı değil. Hele bilinçsiz hiç değil. Ne istediğini, kimden istediğini, bu taleplerinin nasıl gerçekleşebileceğini yeterince biliyor. Bunun için de kadınıyla, çocuklarıyla birlikte hayatını yok sayarak asker-polis barikatına dayanmış. İşçi sınıfının tarihinde barikatların aşıldığı da yazıyor. Burada aşılmadı, "ricat" edildi diye yakınılmamalıdır. Umutlu olmuyoruz. Gelecek açısından birçok kilometre taşını döşeye döşeye gelen işçi sınıfının bu tarihi yürüyüşü herkese çok şey öğretmiştir. İşçi sınıfı da kendi tarihini yazarken hem öğrenmiş, hem de öğretmiştir. Ülkede donanımlı bir İSP olsaydı, bu türden kitlesel çıkış-

lar, onun güvencesinde yönlendirilir ve yönetilebilirdi... İSP yoksa, yöresel komitelerle devrimci inisiyatifleri, ayrıca GMİS'ni hırpalayamayız. Bu hareketin içindeki KADRO'ların gelişmesine, sendikal ve siyasal alanda görevini yapabilmesine yardımcı olmanın doğru bir tutum olduğuna inanıyorum.

Buradaki ricat; "şimdi güç toplayacağım, yarın gene geleceğim!.." anlamındadır; "bozgun" anlamı çıkarılmamalıdır. İşçi sınıfının tarihi yürüyüşünde: Burjuva partileri, asker, polis, MIT, GLADIO, Teritoryal Örgütler, tekeli basın, TV vb. araçlarla işçi sınıfının mücadelesi kırılmak istendi; kuşatıldı, kışkırtma girişimleri denendi. Fakat tekeli sermayenin bu türden "donanımı" işçi sınıfını sindirmeye yetmedi. Her şeye rağmen, işçi sınıfı kararlı ve bilinçli hareket etmiştir denilebilir.

Babıali'nin umutsuz, bireyci, yalın, oportünist, ün düşkünlü ve asalak aydını, işçi sınıfına "akıl verme"yi bırakıp, işçi sınıfından öğrenmelidir. İşçi sınıfı, tükenmeyen bir enerjinin, yüksek moralin taşıyıcısı olmuştur. Grev yaşağıyla zorla işbaşı yaptırılan işçilerin, yüz ifadeleri, sınıfsal sezgileri ve yüksek moralleri, bizce anlayana çok şey öğretiyor.

GMİS'nun eleştirisini bu röportaja sığdırmak istemiyorum. Aynı bir zamanda ya da bizzat Zonguldak'a giderek bu görevimizi yapabiliriz. GMİS'nun mücadele tarihinde hepimizin teri ve kanı vardır. Bu nedenle eleştiri ve uyarı görevimizi her koşulda yerine getirmeliyiz; getiriyoruz da...

Diyarbakır, Botan, Cizre, Mardin, Ağrı vb. illerde, kepenk indirerek, işbaşı yapılarak çeşitli protestolarda bulunanlar var; Zonguldak işçisi bu dayanışma eylemleriyle yalnız bırakılmamıştır. Şimdi Zonguldak işçisinin de bu dayanışmaya, aynı da-

yanışma duygularıyla karşılık vermesi gerekmiyor mu?

Bir bütün olarak işçi sınıfı ve emekçi halklarımızın, hakim gerici sınıflar ittifakının baskı ve terörünü geriletme mücadelesinde henüz aşılma-yan bazı güçlükleri olduğunun bilincindeyiz. Ulusallık ve sınıfsallık temelinde gelişme istidadı gösteren hareketler, demiryolu misali ebediyete kadar birleşmeyen yollar gibi paralel gidemezler. Aynı şey işçi hareketiyle sosyalist hareket için de söz konusudur. Türkiye solunun tarihinden gelen teori/pratik sorunları çözüme kavuşturamadı; ne yazık ki, bu türden bir süreci yaşadı. "Sosyal kaderimiz" in böyle seyretmesini aklı başında ve soruna bilimsel bakabilen hiç kimse söyleyemez. "Tarihi TKP" gerçekten TKP olabilseydi, bugün bunca örgütlenmeye rastlanabilir miydi? Tarihimizin ışığında inkarcılığa da düşmeden günümüzün doğru bir tablosunu çıkarabiliyorsak, sosyal muhalefetin her türünü aynı kanala getirmenin imkanları da yaratılacaktır. Bağrında devrimci aktiviteleri taşıyan kurumlaşmalar, kendi dışındaki mücadele arkadaşlarına daha yumuşak ve baba-canca yaklaşmalıdır. Güçlü olan böyle yapmalıdır diye düşünüyorum. Ulusallık ve sınıfsallık temelindeki dinamikler, ancak böylece birbirinin dilinden anlayacak duruma gelebilir. Hayat ve mücadele de sanıyorum herkesi bunu öğretiyor.

Bazı çevrelerin yeniden "kendiliğinden"lik sorununu gündeme taşıdığı görülüyor. İşçi hareketiyle, "kendiliğinden" hareket üzerine neler söylenmelidir?

İşçi sınıfı hareketi üzerine herkes bir şey söylemeye çalışıyor. Söz birliği edercesine herkesin işçi sınıfının "yanında" olduğunu görüyoruz. Biraz mizah da olsa insan, "İşçi sınıfının 'yanında' olmayan kaldı mı?" demeden edemi-

yor. "Kendiliğinden" yakıştırmasını bilimsel sosyalizmi özümleyen ve Türkiye özelinde bunu yorumlayabilen aklı başında bir kimse söyleyemez. Kendini, diyalektik tarihsel materyalizme adadığını lafzen ifade eden ve bunu sosyal pratikte asla kanıtlayamayan kimileri, fiilen idealizmin batağındadır bence. İşçi sınıfı hareketinin her ileri atılımını bu türden "kendiliğinden" yakıştırmasıyla ele alanların kimliğine ve örgütlenme yarışında, alfabe harf bırakmayan tutumuna bakılmalıdır. Hayat ve üretim dışı kalmış bu "örgüt"lere bilimsel doğruları öğretmek bir hayli zordur; belki de imkansızdır. Böyleleri "KÜTLE" ya da "HAREKETİMİZ" denilince de yanlış şeyler algılıyor. Bilgi birikimini, terminolojisini yalan yanlış kaynaklardan ezberleyerek "donatanlar" başka nasıl yapacaktı ki? "Türkçesini" TDK sözlüğünden, felsefesini O. Hançerlioğlu'nun "Felsefe Sözlüğü"nden alarak ilerletenlere, elbette "KÜTLE" denilince cansız ve ruhsuz şeyler hatırlanmış olacaktır. "HAREKETİMİZ" denilince de, kendisini özne yerine koyduğundan, her nasılsa bu "örgütler anarşisi" ortamında kurduğu "örgütü" hatırına gelecektir. Oysa birilerini düşündürmek için bu fizik terimlerini kullanılmaktadır. "Bilinci" ve "kültür birikimi" böyle olanlara seminer verecek zamanımız ve yerimiz herhalde yoktur...

15-16 Haziran Direnişi'nden bu yana, "kendiliğinden" konusunu gündeme getirenleri tanımaktayız. Bazı kesimler ısrarlı bu görüşte. Biz aksini savunuyoruz. Çünkü işçi sınıfımız, Paris Komünü en başta olmak üzere, 1900-1905 deneyiminden ve Ekim Devrimi'nden haberdardır. Sosyalist kuruculuğun sorunlarını izlemiştir. Ülkedeki sosyal mücadele tarihimizden de haberdardır. 15-16 Haziran'a gelmeden gerçekleştirilen;

grev, yürüyüş, işyeri işgali gibi birikimlerden haberdirdir. 15-16 Haziran Direnişi, bu sürecin doğal ve organik uzantısında bir harekettir; sınıflar mücadelesinin - geleneğimizin- bir simgesidir. İç örgütlülüğe sahiptir. Zonguldak grevine de böyle bakılmalıdır. İşçi sınıfı hareketlerine tıpkı fizikteki hareket gibi bakabiliyorsak, işçi sınıfını ortak amaçlar yörüngesinde örgütleyen nüveyi de fark edebiliriz. Hareket neredeyse, onu örgütleyen nüvesi de oradadır; hareketin içindedir.

Harekete bilimsel ölçülerle bakınca; "Parti neredeydi?" sorusu ortaya çıkıyor. Evet, kimi örgütler var, bunların hiçbiri İSP değildir. Kendiliğindenliğin üstüne tüy diken "örgüt"ler, lafzen "özne" olduğunu ifade ediyor; oysa bu olgu, "bilinç"in yerine geçmiyordu. Bu durumda PARTİ'yi hareketin içinde arayacağız. Yani, işyerlerinde, semtlerde komite kuran, hareketi yöneten-yönlendiren, tutuklanan, işinden atılan, işkence gören, militanca direnen, mahkemede siyasi savunma yapan bilinçli işçiler arasında aranmalıdır ÖZNE. Yani PARTİ...

Yaşamları boyunca, Marksizm-Leninizm adına, ilke-kural-yöntem tanımayan küçükburjuvazi, anarşik yapıyla, işçi sınıfı hareketini yorumlayamayacaktır. İşçi sınıfının disiplini, iş ve emek sevgisi, özverisi, ayrıca yaratıcılığı ve mücadele azmi karşısında, yasak savarcasına sinik politikaları üretecek; fakat kendisini yenileyip aşamayacaktır.

Son ayların işçi hareketlerinden, Zonguldak Grevi, 3 Ocak İşe Gitmeme Eylemi için "Yol Ayrımı" diye bir ifade kullanıyorsunuz yazılarınızın birinde... Ayrıca, MESS'e karşı yürütülen grevler de var...

İşçi sınıfı ve emekçilerin yürüttüğü mücadele karşısında, gerçekten de bir yol ayrımındayız. Bu süreç birçok şe-

yi daha net biçimde ortaya koymuştur, daha da koyacaktır. Gerek burjuva partileri ve gerekse bir bütün olarak sosyalist hareket, mutlaka bir değişim ve dönüşüme uğrayacaktır. Hiçbir örgütlenme, değişen ve altüst olan dengeler içinde eski yerini korumuyor; koruyamayacak. Aşınmış ve aşılmış gündeme getiremeyecek. Bunun işaretlerini kendi payıma görmeye çalışıyorum, bu görüntüleri paylaşmak için de yazılarımda kullanıyorum.

Bu röportajda yalnızca GMİS'nun grevini değerlendirmeye çalışmak elbette yetmez. MESS'e karşı metal işkolundaki öteki grevleri de bu bütünün içinde ele almamız gerekiyor. Metal işkolundaki grevler, kamu işyerleri dışındaki özel kesimi de kapsamaktadır. Ayrıca, greve çıkan işçi sayısı ve grevin sermaye sınıfına verdiği zarar açısından, bu grevler de çok anlamlıdır. Bu büyük grevin sonuçları ve sermaye sınıfına verdiği zarar konusu, başlı başına incelenmesi gereken bir konudur. Özetlersek: SEKA grevinde kağıt, kömür grevinde kömür ithal ediliyor. Sendikalarındaki ilerici KADRO'ların bu konuyu gündemde tutarak, grev silahını daha bilimsel hesaplar yaparak ve etkili zeminlerde kullanmaları gerekecektir. Ayrıca, Ortadoğu'daki haksız savaş bahanesiyle grevleri yasaklayan zihniyete karşı işçi sınıfı ve sendikaların sorumlulukları-görevleri olduğu unutulmamalıdır. Grevlerin başarısı açısından tabii... Grevlerin önündeki barikatların aşılmasına özel bir önem verilmesi gerekiyor. Grevler, işçi sınıfının gasp edilen bütün haklarını geri almak ve işçi taleplerini yeni bir basamağa çıkarabilme mücadelesidir. Demokratik hak ve özgürlükler mücadelesini sosyalizmle bütünleyen mücadele ise, gündemin can alıcı öteki yüzünü içeriyor.

Hak arayan, ister fabrikada, tarlada, okulda, cezaevinde, kampta ya da camide olsun, bu görüntüler kabaran sosyal muhalefetin kopmaz birer parçasıdır. Bir bütün olarak insanlarımızın mücadelesini kucaklamak, bunu bütünleyen programlar üretmek ve onun görevlerini üstlenebilecek örgütlenmelere gitmek, devrimciyim-sosyalistim diyebilen herkesin boynunun borcudur. Sosyal hareketliliğin hepimize öğrettiği gerçeklik de sanıyorum budur.

Tarihi gelişmeler Kürt halkıyla Türk proletaryasını aynı mücadele potasına sokmuştur. Bu halkın kurtuluşu Türk halkının mücadelesine de katkıda bulunacaktır...

Kürt ulusal hareketi, Kürt solu, Türk solundan daha dinamik bir temelde gelişme istidadı gösteriyor; yükselen sosyal muhalefet ve talepleri de Türk solunun öne çıkardığı taleplerden ilerdedir. Bu gerçekliği ikircime kapılmadan dürüstçe dile getirmeliyiz.

Ulusal ve sınıfsallık temelinde gelişme kaydeden bütün hareketler birbirini etkileyerek ilerleyecektir. Ulusal + Sosyal Kurtuluş mücadelesi, kendi yasallık ve meşruluğunu sosyal pratikte kanıtlayarak güçlenecektir.

"Kürtçeye şartlı serbestlik" konusunu açmak istiyoruz...

TC'nin çıkardığı bu şamata-nın ardında birçok çirkinlik ve emperyalizmin kirli oyunları yatıyor. Kürtler zaten Kürtçe konuşuyor. Burjuvazinin bu samimiyetsizliği ve ikiyüzlülüğü, "Kürtçeye şartlı destek" oyalamalarıyla daha da açığa çıkmıştır. Dili, kültürü, geleneği ve tarihi olan bütün halkların varlıkları sosyolojik bir gerçeklik iken, kim kime özgürlük getiriyor?

Bu röportaj için size teşekkür ediyoruz...

Özgür Halk'ın sosyalist kültürümüze katkı getirmesini diliyorum.

Anımsa!

Durup da uzaktan mezarına karşı Abidin'in! (*)
Çıkarıp da Kürt teri ve Arap sabunu kokan mendilini
cebinden!

Ve silerken yuvalanmış yaşlarını gözlerinden!
Ol kün üzre kurulu yaşamına
Sitemkâr sövgüler yağdıran yaşlımızı anımsa.
Anımsa!

Salıp da tülbentlerini rüzgâra
ve bırakıp da loğ sürme işini damlarında vururken
özlerini kızgın sokaklara
rakseden analarımızı anımsa.
Anımsa!

Ağlarken umutlar aşk dolu vatanımda;
Şafak vaktinde yaşamalarının
boyverenleri
vurulmuşluğuna karşı halkımın.
Anımsa!

Nakışlayıp gencecik bedenini ateşiyle newrozun
kokatırken, itirafı yapılamayan korkularda
kulaç atan çoğulu;
Kavga düşkünü yurduma bir cemre düşüren
kızımızı,

Zekiye kızımızı anımsa.
Ve savur çığ tutan hayatını bir yana
katıl
bu şerefli kavgaya
unutma
kavgadır insanı bağlayan hayata.

Kemal İnanç

MELSA Yayınları

- 1 **Bir Aydın, Bir Örgüt ve Kürt Sorunu**, İsmail Beşikçi
Belgeler, 7.500 TL (KDV dahil), 8,- DM
- 2 **Ufukta Bir İnsan**, Metin Çiyayi
Öyküler, 5.000 TL (KDV dahil), 5,- DM
- 3 **Verilmiş Sözümdür**, Metin Çiyayi
Öyküler, 4.400 TL (KDV dahil), 4,- DM
- 4 **Alman İdeolojisi**, Karl Marx-Friedrich Engels
7.500 TL (KDV dahil), 7,- DM
- 5 **Peşeriya hewisina zmane Kurdi**, Feqi Huseyn Sağıncı
Kürtçe Öğrenme Metodu, 11.200 TL (KDV dahil), 8,- DM
- 6 **"Bu insan çılgınlıklarını unutmayın"**, Hüsnü Altun-Ahmet Yavuz
Eskişehir-Aydın Direnişi, 19.600 TL (KDV dahil), 13,- DM
- 7 **12 Eylül karanlığında Diyarbakır Şafağı**, Selim Çürükkaya
30.000 TL (KDV dahil), 20,- DM
- 8 **İbrikten geçmiş sevdadır Diyarbakır**, Sait Üçlü
Şiir, *Çıkıyor*
- 9 **Hücremde Ağustos sıcağı Eylül sabahı**, İdris Güzel
Şiir, *Çıkıyor*

Yurtdışı satış fiyatları:

ABD	3.-	\$
Almanya	5.-	DM
Avusturalya	4.-	\$
Avusturya	35.-	S
Belçika	100.-	bfr
Danimarka	20.-	dkr
Fransa	17.-	ffr
Hollanda	6.-	hfl
İngiltere	2.-	£
İspanya	300.-	P
İsveç	20.-	skr
İsviçre	4.-	sfr
Kanada	4.-	\$
Norveç	20.-	nkr
S. Arabistan	12.-	R
Suriye	150.-	L
Yugoslavya	40.-	D
Yunanistan	300.-	D

ÖZGÜR HALK Aylık siyasi-kültürel dergi

Hamam Sok. 2/6 - Cağaloğlu - İstanbul - Tel: 512 58 97

ABONE KARTI

Yurtiçi:

6 aylık 25.000 TL

1 yıllık 50.000 TL

Yurtdışı:

6 aylık 25.- DM

1 yıllık 50.- DM

Diğer para birimleri için abone koşullarını Alman Markı'na göre hesaplayınız.

Adı, Soyadı: .....

Adresi: .....

.....

.....

Tel: .....

Lütfen, derginizin kesilmemesi için abone kartının fotokopisini çektirerek gönderiniz.

